

Schoolbeleidsplan

2023-2027

Waldorfschool Nesselande

Inhoudsopgave

1 De Waldorfschool	3
2 Missie en Visie.....	4
2.1 Missie en visie Waldorfschool.....	
2.2 Missie en visie RVKO	
2.3 Katholieke identiteit	
3 Omgeving van de school en leerlingpopulatie	9
4 Onderwijskundigbeleid.....	11
4.1 Aanbod.....	
4.2 vakken	
4.3 Basisvaardigheden, rekenen, taal, burgerschap en digitale geletterdheid	
4.4 Referentieniveaus	
4.5 Bewegen.....	
4.6 Het jonge kind.....	
5 Zicht op ontwikkeling en begeleiding.....	21
5.1 Zorgstructuur en cyclisch werken	
5.2 Leerlingvolgsysteem.....	
5.3 Toetsen	
5.4 Opbrengstanalyse.....	
5.5 Passend onderwijs.....	
6 Pedagogisch en didactisch handelen.....	27
6.1 De visie.....	
6.2 Didactisch handelen	
6.3 Pedagogisch handelen	
6.4 Veiligheid	

7 Onderwijstijd.....	30
8 Afsluiting van de basisschool.....	31
8.1 Doorstroomtoets.....	
8.2 Advisering en bijstelling advies.....	
8.3 Overgang PO-VO.....	
9 Analyse onderwijskundig beleid.....	31
10 Ambities onderwijskundig beleid.....	37
11 Personeelsbeleid.....	42
11.1 Personeelsbeleid RVKO.....	
11.2 Personeelsbeleid Waldorfschool.....	
11.3 Analyse personeelsbeleid.....	
11.4 Ambities personeelsbeleid.....	
12 Kwaliteitszorg.....	50
12.1 Kwaliteitszorg RVKO.....	
12.2 Kwaliteitszorg Waldorfschool.....	
Bijlagen.....	56
1. Aanvaarding materiele bijdragen of geldelijke bijdragen.....	
2. Burgerschapplan Waldorfschool Nesselande.....	
3. Cyclisch werken bij de kleuters en klas 1 t/m 6.....	
4. Schoolondersteuningsplan 2023-2027 (SOP).....	
5. Sociale veiligheidsplan Waldorfschool Nesselande.....	

1. De Waldorfschool

Contactgegevens

Waldorfschool Nesselande

Kosboulevard 5

3059 XZ Rotterdam

www.waldorfschoolnesselande.nl

Bevoegd gezag

Stichting Rotterdamse Vereniging voor Katholiek Onderwijs (RVKO)

Stationssingel 80

3033 HJ Rotterdam

Postbus 4250

3006 AG Rotterdam

T: 010 – 453 75 00

E: info@rvko.nl

www.rvko.nl

Voorzitter College van Bestuur: drs. A.J.M. Groot Zwaaftink

2. Missie & visie

2.1 Missie en visie van de Waldorfschool

*De Waldorfschool Nesselande vindt haar basis in de antroposofie en richt het onderwijs in aan de hand van de **visie** van de vrijeschool. Zij ontleent haar naam aan het feit, dat het een internationaal erkende benaming voor een vrijeschool is.*

De wereld om ons heen is de plek waar de vraagstukken van nu en de toekomst zich aandienen. Wij zorgen voor een plek waar we kinderen leren weloverwogen en verstandig met deze vraagstukken om te gaan. In onze onderwijsvorm staat een evenredige ontwikkeling van denken, voelen en willen centraal. Deze drie aspecten komen in de pedagogie, die Rudolf Steiner ooit heeft ontwikkeld, evenwichtig aan bod. De leraren geven hier zelf vorm aan. Spel, beweging, kunstzinnige activiteiten en vertelstof zijn enkele van de middelen die zij inzetten om veerkracht en welbevinden, breed aan te spreken.

We geloven in de innerlijke kracht van kinderen en zijn vooral een school waar we veel doen om te ervaren, om vanuit de ervaring te kunnen leren. Samen op zoek naar antwoorden op ontwikkelingsvragen van ieder individueel kind. En daarvoor hebben we alles mee. Nesselande, aan de rand van Rotterdam, vooral aan de kant waar nog niet is gebouwd, is een heerlijke plek om te vertoeven. Horizonnen zover het oog reikt, de Zevenhuizerplas als voortuin met kleine bosschages als omlijsting. Waar je in bomen kunt klimmen, slootje kunt springen en weg kunt zakken in 'echte' modder. Elzen, wilgen, berken en bramenstruiken, in de herfst vol vruchten, versieren de vergezichten. En je kunt oneindige wolkenpartijen boven je hoofd langs zien jagen en als je geluk hebt heldere regenbogen zien, die echt op de grond lijken te staan.

Deze buitenruimte is onze hemel op aarde, een plek, waar we kunnen wandelen, ravotten, rennen, springen en bewegen. En onderweg tellen we lantarenpalen, stoeptegels en bomen. We geven de kleuren van de regenboog hun naam. We schatten in hoeveel stappen we nodig hebben om bij de klimboom te komen, benoemen alle bloemen waar deze wijk rijk aan is en eten de groenten uit onze eigen schooltuin. Bij ons op school is leren leuk.

“Wie kiest voor de Waldorfschool kiest voor inhoudelijk hoogwaardig onderwijs met ruimte voor ontwikkeling en zelfontplooiing”

Ouders, verzorgers en leraren van de Waldorfschool Nesselande zijn altijd op zoek naar de wezenlijke interesse voor kinderen, voor elkaar, de lesinhoud en voor het leven zelf. Dat is onze

missie. Verantwoordelijkheid nemen voor jezelf, de ander én de toekomst waar we voor staan. Kinderen die rode wangen krijgen van het buiten zijn zodat ze daarna geboeid in het leren kunnen stappen. Wat ons betreft gaat het niet zozeer om lesgeven als wel om leerstof ontvangen. Door echt iets met het lesaanbod te doen maakt een kind zich de leerstof eigen. Het wordt een deel van zijn of haar persoonlijke leerweg. Met een open houding voor nieuwe indrukken en zin in leren. De ander zien én worden wie je bent.

2.2 Missie en visie RVKO

Onze school maakt deel uit van de Stichting Rotterdamse Vereniging voor Katholiek Onderwijs (RVKO).

Missie

De RVKO biedt leerlingen hoogwaardig onderwijs gebaseerd op een zich continu ontwikkelende katholieke traditie en op persoonlijke en gemeenschappelijke betrokkenheid van eenieder in onze organisatie. Dit doen we vanuit onze kernwaarden: verwondering, respect, verbondenheid, zorg, gerechtigheid, vertrouwen en hoop.

Visie

Leerlingen

Vanuit onze katholieke inspiratie krijgt iedere leerling de kans om uit te groeien tot een gelukkig mens, die in staat is ten volle te leven, met en voor anderen. Een levenskunstenaar die om kan

gaan met voorspoed en tegenslag, die weet dat je ook gelukkig kunt worden met minder, terwijl vaak gedacht wordt dat dit alleen maar kan met meer. We willen het immateriële belangrijk maken.

We leren kinderen om verantwoordelijkheid te nemen voor zichzelf, maar ook vanuit naastenliefde en gemeenschapszin voor anderen en de omgeving. We dragen optimaal bij aan een voor elke leerling goede en brede ontwikkeling. We proberen kinderen weerbaarder te maken in de huidige, snel veranderende wereld.

Organisatie

We zijn een organisatie waarin mensen binnen een helder kader hun verantwoordelijkheid nemen, waar op respectvolle wijze wordt samengewerkt en waarin onze kernwaarden herkenbaar worden voorgeleefd. Binnen onze organisatie staan mensen centraal en zijn systemen ondersteunend.

Omgeving

We leveren een betekenisvolle bijdrage aan een betere wereld, waarin mensen hun kwaliteiten en talenten duurzaam ontwikkelen. Onze leerlingen zijn de toekomstige verzorgers van onze planeet, daar bereiden we hen op voor.

Professionals

Onze professionals bepalen voor een belangrijk deel het succes van de organisatie. Professionele en persoonlijke groei, vitaliteit en verbondenheid met elkaar en de organisatie zijn voorwaarden voor werkgeluk en essentieel voor de kwaliteit van ons onderwijs.

Ouders/verzorgers

Ouders en verzorgers zijn educatief partner en betrokken bij de school en het leerproces. De school is actief onderdeel van de wijk. Onze leerlingen groeien op als democratische burgers, die met hun omgeving verbonden zijn. Het bijbrengen van normen en waarden is een verantwoordelijkheid van ouders en school, net zo goed als het elkaar juist, tijdig en volledig informeren. Wij streven naar een open en respectvolle communicatie.

Richtinggevende uitspraken

De richtinggevende uitspraken zijn de basis voor resultaatgerichte doelen en acties voor onze scholen en de organisatie als geheel. Dit is merkbaar en zichtbaar en waar mogelijk maken we dit meetbaar.

2.3 Katholieke identiteit

We hanteren het katholieke mensbeeld als raamwerk, niet opgelegd, wel richtinggevend. Het is dynamisch en aan verandering onderhevig en er is vrijheid, omdat iedere school anders is. Daarbij is er een basis die voor alle scholen geldt en die we uitdragen en ondersteunen met concrete handvatten. 'Als je niets meekrijgt, kun je ook niet kiezen'. Dat geldt zowel voor ons, ons onderwijs als onze leerlingen. We willen de identiteit van de RVKO verstevigen en daarvanuit ruimte en aandacht hebben voor de superdiversiteit van onze samenleving, waarbij iedereen welkom is, wie je ook bent.

Uiteindelijk is het, vanuit ons katholieke mensbeeld, onze wens om bij te dragen aan de vorming van het kind, aan de ontwikkeling van mens tot persoon in waardevolle interactie met zijn/haar omgeving. Het woord "katholiek" staat bij ons synoniem voor "werken met hart en ziel". Dat is wat wij willen toevoegen aan ons onderwijs.

De vijf uitgangspunten uit het strategisch verhaal van de RVKO

1. We hanteren het katholiek mensbeeld als raamwerk

Op de Waldorfschool zien we grote verschillen in de achtergrond en levensvisie binnen het team ouders en leerlingen. We werken vanuit verbondenheid met ruimte voor deze verschillen. Vanuit de missie en de visie van de RVKO, laten we onze katholieke identiteit tot uiting komen via zeven kernwaarden: verwondering, respect, verbondenheid, zorg, gerechtigheid, vertrouwen en hoop. Deze waarden verbinden ongeacht de achtergrond. De zeven waarden zijn diep verankerd in het vrijeschoolonderwijs en krijgen een plek binnen het vrijeschoolse curriculum tijdens oa jaarfeesten, periodeonderwijs en onze vertelstof.

2. We verstevigen de identiteit van de school

Vrijescholen zijn sociale oefenplaatsen doordat kinderen van verschillende niveaus en vanuit verschillende sociale achtergronden langere tijd met elkaar in een klas zitten. Maar nog meer dan dat, zijn het gemeenschappen waarin leerkrachten, kinderen, ouders en verzorgers allemaal hun bijdrage leveren. Op de vrijeschool is volop ruimte voor ontmoetingen.

3. Wij dragen bij aan de continue vorming van het kind, aan de ontwikkeling van mens tot persoon.

We geloven in de innerlijke kracht van kinderen en zijn vooral een school waar we veel doen om te ervaren, om vanuit de ervaring te kunnen leren. Goed onderwijs brengt bewustzijn, vaardigheden én attitudes bij die er in de toekomst toe doen. Daardoor staan kinderen stevig in hun schoenen, leren ze zichzelf kennen en kunnen ze hun eigen talenten blijven ontwikkelen, door zicht op hun eigen leerproces. Met onderwijs dat het hele kind aanspreekt, geven wij aandacht aan deze persoonsvorming.

De leerlingen leren ook jaarfeesten kennen aan de hand van een andere culturele achtergrond van klasgenoten of familie. De vieringen worden vormgegeven in beeld, zang en spel, passend bij de cultuur waar het vandaan komt en vaak vervlochten in een jaarfeest wat synchroon wordt gevierd in de tijd. In deze brug tussen school en thuis is het onze intentie dat een ieder zich kan herkennen in de vieringen zoals wij deze vorm geven.

4. Als katholieke school hebben we iets extra's te bieden.

Kinderen op de basisschool worden voorbereid op een toekomst die we nog niet kennen. We leven steeds minder in een wereld waarin slechts één antwoord het juiste is. Kennis is essentieel, maar deze moderne tijd vraagt om meer dan dat. Dat is precies waarin de Waldorfschool zich onderscheid. In onze visie zijn sociale- en kunstzinnige vaardigheden zeker net zo belangrijk als kennis. Creativiteit draagt daar expliciet aan bij, omdat je daarmee leert om onafhankelijk te denken en flexibel te handelen in het moment. Dat is een waardevolle competentie in een maatschappij die snel en continu verandert en complexer wordt.

5. We concretiseren en versterken de kernwaarden in de school.

De identiteit van de school en de aandacht aan de zeven kernwaarden heeft zowel impliciet als expliciet zijn plaats binnen de school. Het burgerschapsplan van de Waldorfschool draagt mede bij aan de concretisering en het versterken van de kernwaarden. Op de Waldorfschool streven we er naar om elkaar aan te spreken, met een directe open dialoog met én tussen kinderen, ouders, verzorgers en leerkrachten.

'Het hele kind aanspreken'

---

3. Omgeving van de school en leerlingpopulatie

De Waldorfschool Nesselande is in 2017 opgericht door een groep enthousiaste ouders, als onderdeel van de Samenwerkende Vrijescholen Zuid Holland (SVZH). Destijds gestart met een kleuterklas in het Wijkgebouw van De Kristal.

Het motief van de ouders die in deze omgeving graag een vrijeschool zagen ontstaan ligt in de antroposofie. De start van de Waldorfschool verliep moeizaam, qua locatie en qua leerlingaantallen. Na drie jaar wilde de SVZH het schooltje sluiten. De RVKO heeft de school in 2019 onder zijn hoede genomen, als jongste telg van de RVKO-familie. De Waldorfschool valt onder het brinnummer van Het Tangram.

De Waldorfschool is vanaf 2021-2022 niet meer weg te denken en telt in februari 2024 alweer 150 kinderen. Wat ten opzichte van het groei van het jaar ervoor een verdubbeling is.

Wij zijn enorm trots op onze school en de groeiende belangstelling onder de ouders in en buiten de wijk Nesselande. De school heeft een regionale functie binnen de wijk Nesselande en telt 23 verschillende achtergronden van over de hele wereld!

De kinderen, ouders, verzorgers en het team vormen als het ware een gemeenschap met elkaar. Wij vinden elkaar in een gedeeld antroposofisch mensbeeld. Het brede onderwijsaanbod, het aanspreken op hoofd, hart en handen en de natuur in trekken vormen belangrijke gewaardeerde aspecten van onze onderwijsvisie.

De Waldorfschool heeft in zijn vijfjarig bestaan drie schoollocaties gekend. Het is altijd duidelijk geweest dat het huidige schoolgebouw tijdelijk zou zijn. In de afgelopen twee jaar zijn er zoektochten geweest naar nieuwe huisvesting voor de school. Dat blijkt in de huidige tijd geen gemakkelijke opdracht. Temeer omdat de Waldorfschool geen eigen brinnummer heeft en daarmee voorlopig nog geen aanspraak kan doen op een eigen schoolgebouw. Inmiddels groeit de Waldorfschool en dalen de andere drie grotere scholen in de wijk Nesselande. Niet wetende waar de school uit eindelijk gaat neerstrijken weten we dat er binnen drie jaar een verhuizing plaats moet vinden, ook hebben we grote vertrouwen in de veerkracht en bezieling van onze schoolgemeenschap.

De Waldorfschool heeft een swot opgesteld in 2023, wat mede dient als input voor enkele strategische keuzes die de school maakt.

	SWOT analyse <i>Juni 2023</i>	
<i>Intern</i>	<p>Kansen</p> <p>Flexibel, gemotiveerd en gepassioneerd team die uit het verleden heeft laten blijken te kunnen pionieren.</p> <p>De diversiteit in onderwijsachtergrond onder de teamleden zorgt voor een open en brede blik ten aanzien van vrijeschoolse onderwijs.</p> <p>Een betrokken ouderpopulatie en MR, met een breed netwerk en bereidt tot hulp in praktische zin en op strategisch niveau.</p>	<p>Bedreigingen</p> <p>Het percentage teamleden met een pedagogisch vrijeschoolopleiding is laag. Bewaken van het vrijeschoolse karakter en de kwaliteit van het onderwijs.</p>
<i>Extern</i>	<p>Sterktes</p> <p>De groei en groter wordende belangstelling onder ouders voor de school</p> <p>In kader van leerlingtekort hebben wij een hoog aantrekkingsgehalte als startende school voor nieuwe</p>	<p>Zwaktes</p> <p>De tijdelijke huisvesting en de onzekerheid waar we als school binnen nu en drie jaar naar toe gaan. Het huidige pand staat in een geweldige omgeving, wat aansluit op de visie van de school.</p> <p>De locatie van een nieuw schoolgebouw gaat er op achteruit. Hoe behoudt je het</p>

	leerkrachten.	<p>natuuronderwijs, wat zo essentieel is binnen een vrije school. Het lerarentekort wat speelt in Nederland.</p> <p>De onverwachts snelle groei van de school waar momenteel onvoldoende lokalen voor zijn. Kwaliteitbehoud van het onderwijs is een aandachtspunt bij een te snel groeiende school. Ook ik relatie tot lerarentekort.</p>
	<i>Positief</i>	<i>Negatief</i>

4. Onderwijskundig beleid

4.1 Aanbod

Onze onderwijsvorm kent een pedagogisch concept dat uitgaat van drie grote **ontwikkelingsfasen**: van nul tot zeven jaar, van zeven tot veertien jaar én van veertien tot eenentwintig jaar.

Ons onderwijsaanbod is hierop aangepast.

In de periode van 0 tot 6 à 7 jaar staat de lichamelijke ontwikkeling van het kind centraal, de groei en de motoriek. Door veel te spelen, te bewegen, door een regelmatige terugkerende vaste dagindeling, door liedjes en een positieve benadering, gaat het kind zich thuis voelen in zijn eigen lichaam en leert de wereld om zich heen kennen. Hier wordt de basis gelegd voor de ontwikkeling van de zintuigen. Een kleuter leert nog niet 'met het hoofd', maar 'vanuit het lichaam' door nabootsing en bewegen. Dat is de eerste opdracht van een leerkracht.

In de tweede periode van zeven tot veertien jaar, ligt het accent op het gevoelsleven en het verbeelden. Het kind beleeft zichzelf en zijn omgeving vooral in zijn gevoelens. Daarom tracht de leerkracht allereerst bij het gevoelsleven van het kind aan te sluiten door het voor leerstof 'warm' te laten lopen en enthousiast te maken. De leerstof wordt zo 'levend' mogelijk aangeboden. Ook het denken en willen worden aangesproken. Wat het kind weet is minder belangrijk dan hoe het kind denkt. In aanleg denkt bijna elk kind origineel, creatief en probleemoplossend. Het is aan de ouders en de school om dat vermogen te behoeden, te koesteren en te verzorgen door zelf het leven zo authentiek mogelijk voor te leven.

De derde fase van veertien tot eenentwintig jaar, groeit het denken als zelfstandige kracht. Pas dan kan het autonome oordeelsvermogen volledig worden aangesproken. De kinderen zitten dan op het voortgezet onderwijs.

4.2 Vakken

De waldorfschool biedt vakken aan die gericht zijn op de brede ontwikkeling van een kind. De vakken die aangeboden worden naast taal en rekenen, zijn muziekonderwijs, heemkunde, tuinles, biologie, techniek, kunstzinnige vakken zoals handvaardigheid, schilderen en handwerken. Ook bieden we Engels, Frans en volksdansen en bewegingsonderwijs aan. In de hogere klassen wordt er tevens aandacht besteedt aan digitalisering.

De vakken worden op verschillende manieren aangeboden. Het periodeonderwijs is echt zeer kenmerkend voor vrijescholen onderwijs. De verschillende vakken worden hier veelal in geïntegreerd.

Periode onderwijs

Het leerplan van de vrijeschool is uitgewerkt in een leerstofoverzicht, periodeplannen en aanbodoel. Vooral met het periodeonderwijs onderscheiden wij ons in de wijze waarop we onze lesstof vormgeven. In het verwerven van nieuwe inzichten en vaardigheden neemt dit lesconcept een speciale plaats in. Periodeonderwijs start na de kleuterklassen, in klas 1 (groep 3). Gedurende drie tot vier weken zijn steeds de eerste twee uren van de ochtend gewijd aan één vak. Dit kan rekenen, taal, heemkunde, techniek, digitalisering of toneel zijn. Periodeonderwijs voorkomt de versnippering die het lesgeven volgens een rooster met zich meebrengt. Het geeft ruimte voor verdieping en internaliseren van het aanbod volgens een vast ritme. In de middag vinden er oefeningen plaats, deze momenten worden gebruikt om eerder aangeboden aanbodoel te herhalen en te verinnerlijken.

Vertelstof

Wereldburgers worden gevormd door verhalen. De vrijeschool is de 'verhalenschool' bij uitstek, de vertelstof neemt een centrale plaats in al vanaf de peuterklas. De inhoud legt de verbinding tussen het culturele erfgoed en de persoonlijke ontwikkelingsmotieven van de kinderen. In een multiculturele samenleving laat de vrijeschool vanuit deze vertelcultuur een eigen en wezenlijk geluid horen, als spiegel voor ons handelen.

De jaarfeesten

In het lesaanbod vormen de jaarfeesten, een belangrijk aspect van ons onderwijs. De kinderen beleven deze vieringen met een pedagogische reden doordat we leerstof aanbieden in relatie tot de natuur, waartoe we ons bewust willen verhouden. Door middel van o.a. toneel, muziek, verhalen en gedichten geven de leerlingen in de hogere klassen vaak zelf mede inhoud aan de vieringen. Samen zingen, dansen, muziek maken, iets bakken of ongedwongen samen iets lekkers eten, verbindt, verbreedert, vertraagt en tilt ons daardoor ook even uit boven de snelheid van alle dag. Ieder feest heeft zijn eigen betekenis en wordt meestal samen met ouders gevierd.

Hoofd, hart en handen

De vrijeschool streeft ernaar de persoonlijkheid van de jonge mens zo breed mogelijk te ontwikkelen. De aandacht voor een evenwichtige groei in het denken (denklevens), het gevoelsleven en het wilsleven staat hierbij centraal. Cognitieve, kunstzinnige en sociale vorming krijgen gelijkaardig aandacht. De bedoeling is dat de leerling zich van zijn idealen bewust wordt

en – innerlijk vrij – streeft naar verwezenlijking daarvan. Individuele ontplooiing kan zo tevens leiden tot een creatieve bijdrage aan de samenleving.

4.3 Kerndoelen

De kerndoelen staan in het digitale leerlingvolgsysteem ParnasSys vertaald in aanbod-doelen en volg-doelen welke worden uitgewerkt in periodeplannen die we met elkaar delen op het 'SharePoint' van de RVKO. De leraren maken jaarlijks een periodeplanning, waarin de eindtermen staan beschreven. Deze voldoen aan de kerndoelen zoals die voor het primair onderwijs geformuleerd zijn en zijn hetzelfde als in elk ander regulier basisonderwijs. Het leerplan laat echter meer ruimte voor de leraar om af te stemmen op wat de kinderen vragen. Op deze wijze kunnen we ons onderwijs zinvol inrichten zodat dit aansluit bij de individuele behoeften van de kinderen. Effectieve instructie, differentiatie van de werkvormen en coöperatieve leerstijlen ondersteunen dit proces.

Het vrijeschoolonderwijs omvat basis- en voortgezet onderwijs. In de kern gaat het om een doorlopend leerplan. Sommige onderwerpen die aandacht hebben gekregen op de basisschool komen in het voortgezet onderwijs op inhoud terug, zij het uiteraard in een ander onderwijskader passend bij de leeftijd.

Het basisonderwijs bestaat uit de kleuterklassen en uit de klassen 1 t/m 6. Klas 7 t/m 12 wordt bovenbouw genoemd. Op het voortgezet vrijeschool onderwijs wordt het leerplan doorgetrokken en 'voortgezet' aan en daarin geïntegreerde leerstromen VMBO, HAVO en VWO. Ook worden de bijbehorende examens afgenomen. Zowel in Rotterdam als in Den Haag is een vrijeschool Bovenbouw. De ervaring leert echter dat leerlingen van een vrijebasisschool naar alle vormen van

voortgezet onderwijs (VO) uitstromen en bekend staan als openhartig en leergierig.

4.3 Basisvaardigheden: rekenen, taal, burgerschap en digitale geletterdheid

Rekenen en taal

De kerndoelen voor rekenen en taal zijn verwerkt in de periodeplannen en geven richting aan ons onderwijs. Doelen worden zo 'levend' mogelijk aangeboden en in een, voor kinderen betekenisvolle context. Waar mogelijk worden de doelen gekoppeld aan de vertelstof en de jaarfeesten.

Burgerschap

Vanuit het strategisch beleidsplan streeft de RVKO er naar de kinderen te leren om belangen af te wegen, keuzes te maken en een eigen weg te gaan met als doel dat ze voor zichzelf én voor anderen kunnen en willen zorgen en een zinvolle bijdrage leveren aan de maatschappij. Binnen de RVKO zien we grote verschillen in de achtergrond en levensvisie van medewerkers, ouders en leerlingen. We werken vanuit verbondenheid met ruimte voor deze verschillen. Vanuit de missie en de visie van de RVKO, laten we onze identiteit tot uiting komen via zeven kernwaarden: verwondering, respect, verbondenheid, zorg, gerechtigheid, vertrouwen en hoop.

Een kind ontwikkelt zich tot burger, doordat:

- het zich **verwondert** over al wat leeft. Leert kijken met eerbied en geduld om zich heen.
- het de waardigheid van ieder mens leert te **respecteren**. En leert dat er vele achtergronden, meningen en wijsheden zijn om zich tot te verhouden.
- het zich **verbonden** voelt met zichzelf, de ander en God. Het leert dat tegenslagen erbij horen en verbondenheid kan versterken.
- het **zorg draagt** voor zijn omgeving. Het leert oog voor, oor naar en hart te hebben voor diegene die het nodig hebben.
- het zoekt naar **gerechtigheid** in een oneerlijke wereld en probeert recht te doen aan de problemen die op z'n pad komen.
- het kijkt met **vertrouwen** naar/in de harten van mensen. Het leert dat iedereen fouten maakt en probeert deze te vergeven.
- het **hoopt**. En vanuit deze goede hoop: verwondert, respecteert, verbindt, zorgt, doet recht aan en vertrouwt dit kind.

Voor de Waldorfschool is het belangrijk om de visie en doelen van bewust burgerschapsonderwijs te verwoorden vanuit het vrijeschool-specifieke van ons onderwijscurriculum. Op die wijze komt het aanbod vanuit onze onderwijsvorm zelf, waardoor het beter belichaamd kan worden met een passend aanbod om ontwikkeling in beeld te brengen. Deze volgorde is van belang, omdat niet alles wat ertoe doet in het burgerschapsonderwijs op de Waldorfschool Nesselande, ook expliciet meetbaar is op een wijze die als gangbaar wordt aanvaard. Vooral bij de ontwikkeling van het jonge kind gaat het m.n. over: 'goed voorbeeld doet goed volgen'. In de aanbod-doelen ligt op die wijze de verantwoording bij het voorbeeldgedrag van de leraar. Het doel wordt niet expliciet

benoemd maar wel impliciet aangeboden, omdat het er op inhoud wezenlijk toe doet. We doen om te ervaren en vanuit de ervaring leren we.

In bijlage 2, bewust burgerschap Waldorfschool Nesselande kunt u lezen hoe de Waldorfschool concreet vorm geeft aan burgerschap op school.

Digitalisering

De waldorfschool wil bewust in de wereld van onze kinderen staan. De maatschappij verandert in rap tempo als gevolg van automatisering, robotisering en digitalisering. Naast de fysiek en geestelijk wereld vertoeven onze kinderen zich ook met regelmaat in een virtuele wereld. Dit is de wereld waarin onze kinderen opgroeien. Wij zien het als onze pedagogische opdracht om de kinderen te begeleiden in de omgang met digitale middelen. Goed onderwijs brengt bewustzijn, vaardigheden en attitudes bij die er in de toekomst toe doen. Daardoor staan kinderen stevig in hun schoenen, leren ze zichzelf kennen en kunnen ze eigen talenten blijven ontwikkelen.

De waldorfschool ambieert voor zijn kinderen dat zij de digitale middelen op de juiste manieren weten in te zetten. Dat de kinderen op de hoogte zijn van de valkuilen die de digitale wereld met zich meebrengen. Dát is, ondanks alle technologieën die voorhanden is, geen vanzelfsprekendheid. Met het onderwijsaanbod zoals wij dat aanbieden op de Waldorfschool, dat aansluit op de SLO doelen, bieden we de kinderen de mogelijkheid om zelfstandig én met de juiste kennis en kunde de digitale wereld te verkennen.

Het integreren van de digitale wereld in het vrijeschoolonderwijs houdt in dat we de SLO-doelen een passende plek geven binnen het vrijeschoolse curriculum van de Waldorfschool. Dat doen wij op school in klas 5 en klas 6.

Digitalisering krijgt op de Waldorfschool de naam 'vrijeschool mediapedagogiek'. *Deze term staat voor het bewust leren in zetten van de media en technologie als gereedschap en instrument voor de eigen ontwikkeling en welzijn, en dat van anderen.*

.....

***We leren kinderen op een bewuste, creatieve en vooral
menselijke manier met media om te gaan***

.....

4.4 Referentieniveaus

Om te bepalen of leerlingen genoeg geleerd hebben, kijkt de Inspectie van het Onderwijs sinds schooljaar 2020-2021 welke referentieniveaus de leerlingen beheersen voor lezen, taalverzorging en rekenen. Hierbij wordt rekening gehouden met de leerling populatie van de school: de schoolweging. Om een stabiel beeld te krijgen, baseert de Inspectie van het Onderwijs het oordeel over de basisvaardigheden (de standaard ORI: Resultaten) op de behaalde referentieniveaus op de eindtoets van de laatste drie schooljaren. Hierbij worden twee indicatoren onderscheiden, waarin de behaalde referentieniveaus voor lezen, taalverzorging en rekenen samengenomen worden:

1. Fundamenteel niveau 1F = Het percentage leerlingen dat aan het einde van het basisonderwijs het fundamentele niveau 1F haalt voor taal en rekenen. In principe zou elke leerling dit niveau aan het einde van de basisschool moeten beheersen. De signaleringswaarde van de Inspectie van het Onderwijs voor 1F is gelijk voor alle scholen, namelijk 85%.
2. Streefniveau 1S/2F = Het percentage leerlingen dat aan het einde van het basisonderwijs het hogere niveau (streefniveau) 1S voor rekenen en 2F voor taalverzorging en lezen haalt. Bij de introductie van de referentieniveaus stelde de commissie Meijerink de ambitie dat 65% van de leerlingen 1S/2F zou moeten kunnen halen. De signaleringswaarden van de Inspectie van het Onderwijs voor 1S/2F zijn afhankelijk van de schoolweging.

Hieronder is de schoolweging van onze school te vinden per schooljaar en het driejaarsgemiddelde.

<i>Schoolweging</i>	Per schooljaar	Driejaarsgemiddelde (inspectie gebruik dit getal)
2020-2021	26,89	
2021-2022	25,82	26,36
2022-2023	Komt in mei	Komt in mei

De signaleringswaarden en het landelijk gemiddelde die passen bij deze schoolweging staan in onderstaande tabel.

<i>Referentieniveaus</i>	1F	1S/2F
Signaleringswaarde	85%	53,6%
Landelijk gemiddelde	96,9%	64,8%

De Walorfschool heeft per 2022-2023 zijn eerste klas 4 (groep 6) en zal naar aanleiding hiervan pas inzicht krijgen in de referentieniveaus van de school. Rekening houdend met het feit dat klas 4 maar zes leerlingen heeft kunnen wij in de loop van de jaren de data betrouwbaarder interpreteren. De Waldorfschool zal tot die tijd vooral op leerlingniveau analyseren.

Wij stellen de komende drie jaar nog geen schoolambities en houden de signaleringswaarden aan. We realiseren ons dat dit de ondergrens is en er wellicht hogere ambities gesteld kunnen worden. Echter is er geen tot weinig data om op dit moment tot ambities te komen. Voorlopig houden we dus de signaleringswaarden als richtlijn aan. Wanneer de zes leerlingen uit klas 4 de Cito E-toets afronden in 2022-2023 dan analyseren we de resultaten op individueel niveau. We gebruiken de gegevens uit het leerlingvolgsysteem van Leerling in Beeld om te zien of de leerlingen het referentieniveau hebben behaald.

	Ambitie Lezen		Ambitie Taalverzorging		Ambitie Rekenen	
	1F	2F	1F	2F	1F	1S
2023-2027	85%	53,6 %	85%	53,6%	85%	53,6%

Zie voor meer informatie de ['handreiking ambitieuze en realistische schoolnormen 2023-2024'](#).

4.5 Bewegen

Vanaf schooljaar 2023-2024 zijn minstens twee lesuren bewegingsonderwijs verplicht op de basisschool (lesuren van 2 x 45 minuten of meer). De lesuren moeten plaatsvinden onder leiding van een vakleerkracht of een bevoegde groepsleerkracht.

Onze school voldoet niet aan de verplichting van twee lesuren bewegingsonderwijs. Onze kinderen krijgen vanaf klas 1, 1x45 minuten les in de gymzaal in het schoolgebouw van het Spectrum. De gymlessen worden verzorgd door een bevoegd groepsleerkracht. Zij gebruikt de bewegingsdoelen voor de vormgeving van de lessen.

Binnen het vrijeschoolonderwijs staat natuurbeleving centraal. Onze kinderen komen gedurende de week veel in de natuur. Ze trekken erop uit naar de zevenhuizerplassen en de 'bossen'. Zo is er voldoende mate van beweging voor onze kinderen door weer en wind.

4.6 Jonge kind

Visie Jonge Kind RVKO

'Ik zie je, ik hoor je, ik waardeer je'

Het jonge kind wordt door de wereld om hem heen uitgedaagd tot één groot avontuur om zich breed te ontwikkelen. Een avontuur dat bestaat uit het ervaren van ogenschijnlijk kleine

leermomenten, maar die de basis vormen voor het sociaal, emotioneel, cognitief, creatief, (senso)motorisch en persoonlijk functioneren op latere leeftijd.

We zien het als de taak van de professional om het van nature nieuwsgierige en snel verwonderde jonge kind te ondersteunen bij het aangaan van dit avontuur. Naast het zien en laten gebeuren van deze kleine leermomenten ligt de taak van de professional daarbij vooral in het creëren van een uitdagende, op de brede ontwikkeling gerichte speelleeromgeving.

Het doel: spelenderwijs tot zoveel mogelijk van dit soort kleine en grote leermomenten komen, die ervoor zorgen dat het jonge kind de wereld om hem heen steeds beter begrijpt en daar ook naar handelt.

Spel en bewegen zijn daarbij geen synoniem voor vrijheid-blijheid of een afwachtende houding; er is sprake van een 'waarom' achter het gekozen thema, beschikbare materiaal en de inrichting van de ruimte; oftewel een beredeneerd aanbod op basis van het ontwikkelingsniveau van het kind en de groep.

We zien de professional als de uitdager van het jonge kind om zich te ontwikkelen richting een volgende stap op de ontwikkelingslijn en vorderingen (resultaten) te laten maken die passen bij het jonge kind op dat moment.

Visie jonge kind op de Waldorfschool

Het vrijeschoolonderwijs gaat uit van de totale ontwikkelingsweg van het kind, waarbij we drie belangrijke fasen onderscheiden. In de eerste zeven levensjaren ligt het hoofdaccent op de lichamelijke ontwikkeling. Op dit uitgangspunt is het leerplan van de vrijeschool geënt. Het begeleidt als een organisch ondersteunend bouwwerk de stappen die een kind zet in zijn groei naar volwassenheid. Het accent bij de kleuter ligt daarom op de lichamelijke ontwikkeling en vraagt om een harmonische omgeving waarin het kind spelend vanuit zijn lichamelijke activiteit de wereld verkent. Zo oefent het en leert het zich in de ruimte te oriënteren. Belangrijke aspecten daarbij zijn: vaste ritmen in het dagverloop, een vertrouwde omgeving die tot activiteit uitnodigt en die de betovering der dingen heel laat. Inhouden die verteerbaar zijn en niet vooruitlopen op volgende fasen en een sfeer waarin nabootsing mogelijk is (peuter- en kleuterfase). Op deze wijze leert het jonge kind zich steeds beter thuis te gaan voelen in zijn eigen lichaam.

.....
*'Geen vaten vullen, maar het vuur van het enthousiasme
ontsteken'*
.....

Zicht op de ontwikkeling van het jonge kind

Zicht op ontwikkeling bij het jonge kind gebeurt adhv observaties van de leerkracht, het intakegesprek (6 weken voor aanvang school), het startwaarnemingsformulier (na 6-weken onderwijs), de spelkijkwijzers, de klassenscan Regenboogspel en de sociale veiligheidsmonitor. De invoering in ParnasSys van de al dan niet behaalde doelen en eventuele extra observaties van derden. Dit alles leidt tot een inzicht van de leerrijpheid van de kinderen. Het leerrijpheidsonderzoek wordt in januari/februari afgenomen bij de oudste kleuter. Bij twijfel volgt in mei een tweede leerrijpheidsonderzoek.

Het kan voorkomen dat er gaandeweg zichtbaar wordt dat er kinderen zijn die meer moeite hebben met de doelen die behaald moeten worden. Daarvoor zorgt de leerkracht in de klas voor meer aansturing, uitleg, aandacht, observatie en een gerichte aanpak. Dit wordt in het waarnemingsdocument aangevuld.

Mocht het aanbod te weinig ondersteunend werken dan kan in overleg met IB worden gekeken wat er ingezet moet worden. Zo nodig wordt er een handelingsplan opgesteld. Ook kan PPO

Rotterdam of overige ondersteuningspartners betrokken worden en van daaruit eventueel de inzet van ambulante begeleiders.

Ook kan het voor komen dat een kind meer uitdaging nodig heeft. Ook hierin zal in eerste instantie de leerkracht proberen aan te sluiten bij de ontwikkelingsvraag en zo mogelijk kan ook hierbij de inzet van PPO betrokken worden.

Resultaatafspraken

De Inspectie van het Onderwijs heeft Rotterdam in 2019 een aanwijzing gegeven dat er nieuwe resultaatafspraken gemaakt dienden te worden voor de vroegschool, de kleutergroepen. Artikel 167 in de Wet Primair Onderwijs ('afspraken voor- en vroegschoolse educatie') bepaalt dat iedere gemeente afspraken maakt met schoolbesturen en voorschoolse organisaties rondom voor- en vroegschoolse educatie.

De Waldorfschool is op de hoogte van de resultaatafspraken rondom de vroegschool die gelden voor de gemeente Rotterdam en houdt in zijn onderwijsaanbod rekening met de kwaliteitscriteria. De resultaatafspraken zijn te vinden op

<https://rvko.sharepoint.com/sites/PeuteropvangRVKOSKPR>

Samenwerking voor- en vroegschoolse educatie

De Waldorfschool werkt intensief samen met De Vuurvlinder van Het Waldorfhuis. Het doel van deze samenwerking is het creëren van een doorgaande lijn tussen peuters en kleuters op basis van de antroposofie, waarbij kinderen en ouders gezien worden in hun eigen ontwikkeling. De samenwerking is zichtbaar op de volgende wijze:

- Warme overdracht van kinderen die naar de basisschool gaan
- Afstemming van het pedagogisch en didactisch handelen
- Afstemming van de thema's en activiteiten
- Bij zorg afstemming tussen ouders, peuteropvanglocatie en school
- Samen zorgdragen voor ouderbetrokkenheid

5. Zicht op ontwikkeling en begeleiding

5.1 Zorgstructuur en cyclisch werken

Op de Waldorfschool is een gestructureerde zorgcyclus. Door het schooljaar heen staan er verschillende momenten gepland die gericht zijn op de zorg van ons onderwijs. Deze momenten staan gepland in de zorgkalender en worden in het schooljaar 2023-2024 ook meer visueel ondersteund in een zogenoemd jaarwiel.

Het cyclisch werken op de Waldorfschool is uitgewerkt in twee documenten. Eén voor de kleuterklassen en één voor klas 1 t/m 6. Deze documenten zijn als bijlage toegevoegd.

De zorg die geboden wordt op de Waldorfschool is verdeeld in vier niveaus. Deze worden hieronder toegelicht:

Zorgniveau 1

Dit zorgniveau betreft het algemeen zorgniveau in de klas. Deze leerlingen volgen de reguliere leerlijn van de school, met daarbij horende interventies en werkvormen.

De leerkrachten werken handelings- en opbrengstgericht. Zij richten het onderwijs zo in dat zoveel mogelijk tegemoet wordt gekomen aan de onderwijsbehoeften van de groep.

De leerlijnen, leer- en ontwikkelingsdoelen, opbrengsten van toetsen, toetsanalyses, het waarnemingsdocument en het periodeplan dienen als basis voor de leraar om het onderwijs voor de klas te plannen, vorm te geven en uit te voeren.

De leerkracht beschikt over de vaardigheden om goed klassenmanagement uit te voeren; een uitdagende leeromgeving, observeren, goede contactuele vaardigheden om adequaat in te kunnen spelen op welbevinden, betrokkenheid en ruimte voor eigen initiatief van kinderen.

Ook beschikt de leerkracht over didactische vaardigheden waarmee er gedifferentieerd kan worden op drie niveaus (basis, intensief en verrijkt). Daarnaast past de leerkracht het effectieve, directe instructiemodel impliciet toe.

Zorgniveau 2

Dit zorgniveau is voor leerlingen die binnen de klas extra ondersteuning nodig hebben op één leergebied of op het gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling.

De leerkracht maakt van deze individuele onderwijsbehoefte een aantekening in het waarnemingsdocument en ook wordt deze informatie verwerkt in het periodeplan.

De interventies op dit zorgniveau kunnen zijn:

- Verlengde instructie
- Inzet van extra hulpmiddelen bij het leren
- Een extra observatie

Zorgniveau 3

Wanneer de interventie(s) op zorgniveau 2 onvoldoende effect hebben op de ontwikkeling van een leerling, wordt de zorg opgeschaald naar zorgniveau 3. Dit betekent dat de intern begeleider betrokken wordt bij de leerling. De leerling wordt besproken en het doel hiervan is om samen tot handelingsalternatieven te komen met betrekking tot de leerling. Centraal staat wat er nodig is om de doelen van het kind te bereiken:

- De leerkrachten bespreken de ontwikkeling van de leerling met ouders. Ook wordt de intern begeleider nu betrokken bij de oudergesprekken.
- Indien gewenst kan de intern begeleider een nadere analyse maken door een observatie of een intern didactisch onderzoek.
- De intern begeleider kan een hulpvraag richten aan PPO voor advies en ondersteuning. De schoolcontactpersoon kan meekijken hoe we kunnen voldoen aan de onderwijsbehoefte van de leerling.
- De schoolcontactpersoon van PPO kan mogelijk expertise inwinnen en inzetten van de collega's binnen het samenwerkingsverband.

Tijdens de groepsbesprekingen worden deze leerlingen altijd besproken. De volgende vragen komen dan aan bod:

- Hoe ontwikkelt de leerling zich?
- Wat is het effect van de ingezette hulp?
- Hoe is het welbevinden van de leerling?
- Wat betekent dit voor jou als leerkracht?
- Wat wordt de volgende stap?

Zorgniveau 4

Wanneer alles op zorgniveau 1 t/m 3 is ingezet en de leerling onvoldoende ontwikkeling laat zien en de doelen uit het OPP niet worden behaald, is de school handelingsverlegen. Op zorgniveau 4 wordt er dan gebruik gemaakt van externe deskundigen:

- Er kan een arrangement (schoolbudget) worden aangevraagd om extra begeleiding voor een leerling in te kopen. Hiervoor wordt altijd een OPP opgesteld.
- Als een leerling specifieke begeleiding nodig heeft op het gebied van bijvoorbeeld gedrag of werkhouding kan er een begeleidingsvraag aan een ambulante begeleider worden gesteld. Ook voor deze vorm van begeleiding, is er een OPP nodig.
- Er kan ook een hulpvraag gericht worden aan het Wijkteam om nader te analyseren waarom een ontwikkeling niet goed verloopt ondanks de geboden ondersteuning.

Naar aanleiding van de evaluatie van de inzet en hulp van externe deskundigen en eventueel bijbehorende diagnose kan blijken:

- Wanneer onderwijsondersteuning structureel wordt en/of er binesloten is om een leerling op een eigen leerling te laten werken (voor maximaal één vakgebied), wordt dit vasteld in het OPP. Hierin worden de doelen en de voorlopige uitstroombestemming genoteerd. Het plan dat in het OPP genoteerd staat, wordt twee keer per jaar samen met ouders geëvalueerd.

- Wanneer de school kan niet voldoen aan de behoefte van een leerling en de specifieke zorg die nodig is, kan op school en in de klas niet geboren worden, wordt de leerling doorverwezen naar het S(B)O. Dit gebeurt in overleg met alle betrokkenen.

Doorverwijzen naar S(B)O

De route voor een doorverwijzing naar het S(B)O verloopt via PPO op school. Hierbij wordt het dossier en arrangement voorbereid. Een toelaatbaarheidsverklaring (TLV) wordt aangevraagd bij de toelaatbaarheidscommissie (TLC) via de schoolcontactpersoon in nauwe samenwerking met de ouders. Een belangrijk document hierbij is het OPP. Dit document is verplicht bij het aanvragen van een TLV. Het OPP heeft dan de volgende functies:

- Wettelijk verplicht.
- **Een onderbouwing en weerslag van het met ouders te voeren op overeenstemming gericht overleg.**
- **Een bron van informatie voor de twee deskundigen, die het samenwerkingsverband adviseren t.a.v. de aanvraag van de TLV.**
- **Een bron van informatie waarop de ontvangende school zijn startaanpak kan baseren.**

5.2 Leerlingvolgsysteem

De leerkrachten volgen de ontwikkeling van de kleuters periodiek aan de hand van het leerlingvolgsysteem kleuterklassen van BVS. Dit doen zij op de gebieden van taal- en rekenontwikkeling, spel, motorische- en sociaal-emotionele ontwikkeling. De doelen hiervan zijn uitgewerkt in Parnassys en worden per periode uitgewerkt in het periodeplan.

De leerkrachten zullen vanaf klas 1 werken volgens de cyclus van het handelingsgericht werken. Deze cyclus bevat de volgende stappen:

1. De leerkracht neemt de leerlijnen Vrijeschool (zoals ze in Parnassys staan als uitgangspunt) en kiest tussendoelen voor het komende periodeplan. Dit plan beslaat ongeveer vier weken.
2. De leerkracht signaleert en benoemt de leerlingen met specifieke onderwijsbehoeftes.
3. De leerkracht clusert de leerlingen met vergelijkbare onderwijsbehoefte in een basis-, intensieve- en verrijkte groep.
4. Op basis van de onderwijsbehoeftes en de doelen wordt een periodeplan geschreven.
5. Het periodeplan wordt uitgevoerd.
6. De leerkracht evalueert in hoeverre de doelen zijn behaald. De behaalde doelen worden per leerling 'afgevinkt' in Parnassys. De leerkracht bekijkt ook de wijze waarop de leerlingen deze doelen hebben bereikt. Op basis van deze twee gegevens wordt het volgende periodeplan opgesteld. Eventueel worden er dus – indien noodzakelijk - doelen meegenomen naar de volgenede periode.

Daarnaast maakt de Waldorfschool ook gebruik van het leerlingvolgsysteem van Leerling in Beeld. Twee keer per jaar worden de methode-onafhankelijke toetsen van Leerling in Beeld bij alle leerlingen afgenomen. De resultaten hiervan worden door de leerkracht en de intern begeleider op groeps- en leerlingniveau geëvalueerd en geanalyseerd tijdens de groepsbespreking.

5.3 Toetsen

Om leerlingen goed te kunnen volgen, maken we gebruik van een zorgkalender waar de toetsen gepland worden op vaste momenten in het jaar. We gebruiken de volgende toetsen:

- Leerling in beeld: rekenen, spelling, begrijpend lezen, DMT en AVI.
- Voor klas 1 de herstsignalering van drs. J. Schraven.
- Periodegeboden toetsen.
- Indien gewenst de methodetoetsen van rekenen en spelling.
- Eén keer per jaar wordt door alle leerkrachten de monitor voor sociale veiligheid voor alle leerlingen ingevuld. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de monitor van Leerling in Beeld.
- De leerlingen vanaf klas 3 vullen ook één keer per jaar de vragenlijsten op het gebied van sociale veiligheid in.
- In klas 6 zal de doorstroomtoets van Leerling in Beeld gebruikt worden.

5.4 Opbrengstanalyse

Schoolniveau

De opbrengsten op schoolniveau worden geanalyseerd door de intern begeleider in samenwerking met de leidinggevende. Dit gebeurt in een vast format dat de RVKO heeft opgesteld. Deze analyse wordt twee keer per jaar na de CITO-toetsen gedaan. Belangrijke feiten, conclusies en verbeteracties worden met het team tijdens een teamvergadering gedeeld.

Groeps- en leerlingniveau

Het analyseren van de opbrengsten op groeps- en leerlingniveau wordt gedaan door de leerkrachten. Na de twee toetsmomenten analyseren zij de resultaten van hun groep en indien nodig van individuele leerlingen. Zij doen dit aan de hand van vooraf opgestelde vragen in het groepsbesprekingsdocument. Tijdens de groepsbespreking bespreekt de leerkracht samen met de intern begeleider deze analyses en wordt er concreet afgesproken wat dit betekent voor het aanbod in de klas. Deze afspraken, onderwijsbehoeftes en de differentiatie in drie niveaugroepen worden verwerkt in het periodeplan en de weekplanning. Wanneer er heel specifieke behoeftes voor een individuele leerling zijn, worden deze ook genoteerd in het waarnemingsdocument.

5.5 Passend onderwijs

Basisondersteuning

De basisondersteuning die de Waldorfschool biedt, staat beschreven in het schoolondersteuningsplan (het SOP). Ook staat hierin beschreven op welke gebieden de school specifieke deskundigheid heeft en waar de grenzen in mogelijkheden van de Waldorfschool liggen. Het SOP is als bijlage toegevoegd.

Het samenwerkingsverband

De school is verbonden aan PPO Rotterdam. In het samenwerkingsverband zullen scholen de (onderwijs)zorg voor kinderen zo goed mogelijk organiseren. Ouders en verzorgers worden hier nauw bij betrokken. De schoolcontactpersoon van PPO is het directe aanspreekpunt voor de school. De schoolcontactpersoon (SCP) begeleidt de school met vraagstukken. Deze vraagstukken komen voornamelijk uit hulpvragen vanuit zorgniveau 3. Er is regelmatig overleg tussen de intern begeleider en de SCP.

Het OPP

Bij de wet op het Passend onderwijs zijn wettelijke afspraken gemaakt over het Ontwikkelingsperspectiefplan (OPP). De Waldorfschool volgt, in samenwerking met PPO, bij het opstellen van een OPP het wettelijke kader.

Een OPP wordt opgesteld voor leerlingen waarvoor een arrangement bij PPO wordt aangevraagd en voor leerlingen die niet of gedeeltelijk meedoen met het reguliere aanbod en/of voor één vak op hun eigen leerlijn werken.

Een OPP is onderverdeeld in:

- Algemene gegevens, schoolloopbaan en beginsituatie.
- Ontwikkelingsdeel: belemmerende en stimulerende factoren en onderwijsbehoeften.
- Geplande uitstroombestemming: de geplande uitstroombestemming voor leerlingen van klas 1 t/m 6 betreft de onderwijssoort of het vervolgonderwijs waarnaar de leerling naar verwachting zal uitstromen. Bij de uitstroombestemming wordt ook altijd een onderbouwing geschreven. Ook bij kleuters is het wettelijk verplicht om een uitstroombestemming te noemen. Hierin mag de 'instroom naar groep 3' als uitstroombestemming worden genoemd. Met daarbij een beschrijving van wat er nodig is om deze overgang soepel te laten verlopen.
- Planningsdeel: doelen, aanpak, inzet middelen en eventueel een beschrijving van het arrangement.
- Evaluatiedeel: tenminste jaarlijks wordt het OPP met ouders geëvalueerd en eventueel bijgesteld. Eventueel kan PPO bij deze evaluatie aansluiten. Na dit gesprek tekenen ouders voor akkoord met een handtekening en de datum.

Ouders hebben instemmingsrecht op het handelingsdeel en kunnen hun visie geven op het handelingsdeel. Nadat de ouders hebben ingestemd met het handelingsdeel wordt het OPP vastgesteld. School voert hiervoor op overeenstemming gericht overleg met de ouders. Ook het bevoegd gezag van de school ondertekend hierna het OPP.

Met invoering van passend onderwijs is de leerlinggebonden financiering vervallen en daarmee het zicht op het aantal leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte in het onderwijs. Voor het toezicht, de monitoring en de evaluatie van de Wet passend onderwijs is het van belang om inzicht te hebben in welke leerlingen extra ondersteuning krijgen. Daarom zijn alle schoolbesturen vanaf 1 augustus 2015 verplicht om alle OPP'S te registreren in het Register Onderwijsdeelnemers (ROD). Hierin hoeft alleen de begin- en einddatum van het OPP geregistreerd te worden. Als de einddatum nog niet bekend is op het moment van de eerste registratie dan kan deze later worden ingevoerd. De inspectie ziet toe dat alle OPP's door school worden geregistreerd.

Externe partners

De school werkt met verschillende partners samen om het onderwijs goed vorm te geven. Hieronder worden deze partners genoemd en toegelicht:

Partners	Toelichting
Kinderopvang en BSO	De Waldorfschool werkt nauw samen met het Waldorfhaus. Het Waldorfhaus verzorgt de kinderopvang van 0-13 jaar in rust, ritme en reinheid. Binnen het Waldorfhaus werkt men met de antroposofie als grondslag.
PPO	De school is verbonden aan PPO Rotterdam. In het samenwerkingsverband zullen scholen de (onderwijs)zorg voor kinderen zo goed mogelijk organiseren. Ouders en verzorgers worden hier nauw bij betrokken. De schoolcontactpersoon van PPO is het directe aanspreekpunt voor de school. De schoolcontactpersoon (SCP) begeleidt de school met vraagstukken. Er is regelmatig overleg tussen de intern begeleider en de SCP.
Wijkteam	De wijkteams zorgen, namens de gemeente, voor ondersteuning, zorg en welzijn van de inwoners van de wijk. In sociale wijkteams werken verschillende zorg- en welzijnsmedewerkers samen, zodat ze snel en goed kunnen handelen als dat nodig is.
Schoolmaatschappelijk werk	De schoolmaatschappelijk werk van MDRplus is erop gericht leerlingen te begeleiden en ondersteunen. De intern begeleider heeft contact met SMW als er een hulpvraag is of wanneer er advies nodig is. Het gaat hierbij altijd om kortdurende dienstverlening. Is er meer hulp gewenst, dan volgt er een doorverwijzing.
Schoolverpleegkundige (CJG)	Het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) is de plek voor vragen over opvoeden, opgroeien, verzorging en gezondheid. Daarnaast ook voor advies, ondersteuning en hulp op maat. Het CJG is er voor ouders, kinderen en jongeren tot 23 jaar. Kinderen zijn daar vanaf de geboorte en later op de basisschool en in het voorgezet onderwijs. In het CJG werken jeugdartsen, verpleegkundigen, gezinscoaches, pedagogen en andere hulpverleners met elkaar samen. De school heeft een vast aanspreekpunt binnen het CJG, dit is onze schoolverpleegkundige. De intern begeleider heeft indien nodig contact met haar.

6. Pedagogisch en didactisch handelen

6.1 De visie

De Waldorfschool is een vrijeschool, het vrijeschoolgedachtegoed bepaalt ons pedagogisch en didactisch handelen. De hele lagere schoolperiode werken we eraan om via het gevoel, het ontdekken en ervaren met je eigen lijf of vanuit de beweging, een verbinding te leggen naar het uiteindelijke leren en dit vervolgens door structureel oefenen te verankeren in het kind. Leren met hoofd, hart en handen. Vanuit dit idee is het leerplan gebaseerd op de antroposofische menskunde en pedagogiek, afgestemd op de ontwikkelingsfasen van het kind; de wijze hoe een kind in een bepaalde periode van zijn leven in de wereld staat, naar de wereld kijkt en daar onderdeel van is.

6.2 Didactisch handelen

Goed onderwijs betekent voor ons dat er sprake is van een ononderbroken ontwikkeling voor de kinderen, om dat te realiseren is zicht op de ontwikkeling noodzakelijk en het hebben van een doorlopende leerlijn. Met ons onderwijs streven we een constant evenwicht na tussen de domeinen kwalificatie, socialisatie en personificatie. Een balans tussen deze domeinen wordt geoperationaliseerd door een breed en geïntegreerd aanbod van ons onderwijs op cognitief, kunstzinnig, creatief, motorisch en sociaal-emotioneel gebied dat aansluit bij de verschillende leeftijdsfasen volgens het vrijeschoolse onderwijscurriculum dat wij volgen.

Onze leerkrachten ontwikkelen zelf het lesmateriaal en gebruiken methodes als ondersteuning. Zo ontwerpt de leerkracht zijn periodeplannen. In het periodeonderwijs wordt inzichtelijk gemaakt welke onderwijsbehoeftes er zijn en op welke wijze hier de aankomende periode aan wordt gewerkt. Doelen worden na afloop van een periode geevalueerd en bijgehouden in ParnaSsys. Eventueel worden nog niet behaalde doelen weggezet in een ander periodeplan.

Handelingsgerichtwerken

Handelen naar de onderwijsbehoeftes van onze kinderen vormt het uitgangspunt. Kinderen waarnemen zonder oordeel en vervolgens ons handelen afstemmen op het kind.

Differentiatie zit door ons hele onderwijs heen verweven. Binnen de klas werken we minimaal op drie verschillende niveaus (herhaald, basis, verrijkt). Twee leerkrachten volgen momenteel de opleiding VrijHoog, waarin kinderen met een ontwikkelvoorsprong centraal staan. In 2023-2024 wordt een start gemaakt met het ontwikkelen van een schoolbeleidsplan wat hierop gericht is.

6.3 Pedagogisch handelen

Onze pedagogie vindt inspiratie in de impuls die door Rudolf Steiner begin 20e eeuw is gegeven. We streven naar onderwijs dat volledige ontplooiing van de leerling mogelijk maakt. Daarbij richten we ons niet alleen op de cognitieve ontwikkeling, maar ook op het (kunstzinnig) beleven van de wereld en op de wilsvorming van leerlingen. Vanuit deze benadering ontwikkelt het opgroeiende kind een zelfstandig oordeel, een gezonde moraliteit en leert het creatief denken en handelen.

Geborgenheid

De fysieke leeromgeving vinden we belangrijk vanwege de impact op het gevoel van geborgenheid van de kinderen en een gezonde zintuigontwikkeling. Het meubilair en lesmateriaal zijn daarom zoveel mogelijk van natuurlijke materialen. De aankleding van de lokalen verzorgen we met aandacht en passend bij de ontwikkelingsfase van de kinderen.

Pedagogisch klimaat

Bij bewust burgerschap hoort een veilige omgeving: een pedagogisch klimaat waarin er systematisch aandacht is voor verbinding met jezelf (persoonsvorming) en de ander. De basiswaarden van burgerschap; vrijheid, gelijkheid en solidariteit, die ten grondslag liggen aan onze democratie, zijn diep verankerd in het vrijeschoolonderwijs en dragen wij met elkaar uit.

De Waldorfschool als sociale gemeenschap

Onze school is een sociale oefenplaats doordat kinderen van verschillende niveaus en vanuit verschillende sociale achtergronden langere tijd met elkaar in de klas zitten. Maar nog meer dan dat, zijn het gemeenschappen waaraan leraren, leerlingen, ouders en verzorgers allemaal hun bijdrage leveren. Voorbeeldgedrag van leerkrachten en ouders vormt voor ons een belangrijke kern om kinderen te leren socialiseren. Sociale vaardigheden ontwikkelen vormen een belangrijke voorbereiding op de toekomst. De ander op waarde kunnen schatten, respecteren en een goede manier tegemoet treden door met en van elkaar te leren. De jaarfeesten gezamenlijk vieren waarin we als gemeenschap bij elkaar komen en de verbinding met elkaar opzoeken.

.....
'zich gezien weten'
.....

6.4 Veiligheid

Scholen hebben de wettelijke verplichting de veiligheid binnen de school te borgen. De Waldorfschool doet dit op verschillende wijze.

Schoolveiligheidsplan en rollen

In ons schoolveiligheidsplan maken we deze verplichting concreet (zie bijlage). Naast dit plan zijn protocollen vastgelegd die sociale, psychische en fysieke veiligheid betreffen. Het bevat het anti-pestprotocol met de naam van de anti-pestcoördinator, aanspreekpersoon pesten en de

aandachtfunctionaris, alsmede het beleid ten aanzien van grensoverschrijdend gedrag, procedure schorsing-verwijdering en het socialmedia-protocol.

Onze aanspreekcultuur

In onze school stellen we respect voor elkaar voorop. Iedereen heeft het recht zichzelf te zijn en zich te midden van anderen veilig te voelen, zolang de grenzen van de ander worden gerespecteerd. We zoeken samen naar de grenzen van wat we wel en niet acceptabel vinden en maken daarover duidelijke afspraken. Het is onze ambitie om met de kinderen, ouders, verzorgers én leerkrachten daar gezamenlijk de verantwoordelijkheid te nemen. Dit vraagt om vroegtijdige signalering door goed te luisteren naar elkaar in een open dialoog. Wij helpen elkaar om ons aan de afspraken te houden door elkaar aan te spreken als dat even niet lukt. Het naleven van de omgangsregels is de verantwoordelijkheid van ons allemaal. Daartoe hebben we een aantal routes vastgesteld. Een aantal daarvan zijn door de RVKO aangereikt: www.rvko.nl.

In ons document: 'Wie, Wat, Hoe en Waar' bedoeld voor de ouders staan belangrijke afspraken op een rijtje. Zo blijven we met elkaar actueel op de hoogte van de afspraken die onze schoolgemeenschap hanteert.

Sociale veiligheidsmonitoring

Om de sociale veiligheidsbeleving onder de kinderen feitelijk te kunnen monitoren starten we in schooljaar 2023-2024 met het COTAN-gecertificeerde monitorinstrument van Leerling in beeld. Vanaf klas 3 nemen de kinderen ook een digitale vragenlijst af. De afnamen en analyse vindt plaats in november en worden geanalyseerd en besproken. Mochten er signalen uit naar voren komen dat wordt hier uiteraard naar gehandeld.

Een keer per twee jaar nemen we de kwaliteitsvragenlijst af van de RVKO om het welbevinden van de kinderen vanaf klas 3 in beeld te brengen. Als (preventieve) lesmethode hanteren we de Regenboogmethode die aansluit bij onze onderwijsvorm.

De meldcode

De scholen van de RVKO werken volgens de vijf stappen van de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. In de meldcode staat wie wanneer welke stappen zet bij een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling. Bij vermoedens van huiselijk geweld of kindermishandeling geeft de school ook een signaal af in de verwijsindex (SISA).

Elke school heeft een getrainde aandachtsfunctionaris huiselijk geweld en kindermishandeling, die extra deskundigheid heeft op dit gebied, het thema terugkerend onder de aandacht brengt bij het schoolteam en als klankbord en ondersteuner fungeert voor collega's. Op de Waldorfschool is dit de intern belegleider.

Van leerkrachten wordt verwacht dat ze signaleren, dat zij deze signalen en ontwikkelingen waarover ze bezorgd zijn vastleggen en dat ze dit tijdig delen met de aandachtsfunctionaris binnen de school.

Voor meer informatie over het werken met de meldcode verwijzen we naar het 'plan van aandacht & protocol meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling' van de RVKO.

7. Onderwijstijd

Schooltijden

De Waldorfschool Nesselande werkt met een continu-rooster waarbij twee schooltijden worden gehanteerd:

ma-di-do-vrij: 8.30-14.15 uur

wo: 8.30-12.30 uur

Deze tijden gelden voor alle leerjaren. Op deze wijze krijgen leerlingen per week 27 uur les. Zo voldoen we ruimschoots aan het wettelijk minimumaantal onderwijsuren van 7.520 in 8 jaar.

Verlof en verzuim

Bij bepaalde omstandigheden kan extra verlof worden verleend. Hiervoor dienen ouders bij de directie toestemming te vragen met een ingevuld verlofaanvraag-formulier. Het aanvragen van vakantieverlof is aan zeer strikte regels gebonden en dient minimaal 8 weken van tevoren te worden ingediend. Verlofaanvragen van tien dagen of meer worden niet behandeld door directie. Verzuim zonder reden worden door de school gemeld bij de leerplichtambtenaar.

Ziekte of afwezigheid dienen ouders tussen 8.00-8.20 via parro door te geven. Als er geen berichtgeving is dan worden de ouders gebeld door school.

Wanneer kinderen te vaak te laat komen, dan worden ouders daarop aangesproken. Mocht het gedrag niet veranderen dan wordt leerplicht geïnformeerd.

Bij veelvuldig verzuim gaan de leerkrachten in gesprek met ouders. Afhankelijk van de reden van het vele verzuim worden acties ondernomen, eventueel met de internbegeleider.

8. Afsluiting van de basisschool

8.1 Doorstroomtoets

Tegenwoordig maken de kinderen uit groep 8 (klas 6) in februari een doorstroomtoets. Voor eind maart melden zij zich aan bij een middelbare school. De kinderen maken hierdoor even veel kans op een plek op de school van hun voorkeur en op het voor hen best passende niveau.

Op de Waldorfschool is dit pas van toepassing in schooljaar 2024-2025. In aanloop hiernaar toe oriënteren wij ons in de keuze voor een doorstroomtoets.

8.2 Advisering en bijstelling advies

De Waldorfschool volgt de ontwikkeling van elke kind gedurende de basisschooltijd. Op basis hiervan zal de school tot een passend en kansrijk schooladvies komen voor alle kinderen. De procedure hiervoor is nog in ontwikkelen en zal naar verwachting in schooljaar 2023-2024 af zijn.

8.3 Overgang PO-VO

Elk kind verdient een succesvolle schoolcarrière. Een soepele overstap van de basisschool naar de middelbare school is hierin een belangrijk onderdeel. Wij hanteren voor de regio groot Rotterdam 'De OverstapRoute'. Hierin staan alle afspraken tussen de basis- en voortgezet onderwijs scholen beschreven. De OverstapRoute zorgt voor duidelijkheid voor alle betrokkenen. Wij willen ervoor zorgen dat alle kinderen een goede overstap maken naar een middelbare school die past bij hun wensen en kwaliteiten. In 2024-2025 heeft de Waldorfschool een klas 6 (groep 8) en zal er concreet sprake zijn van de overgang PO naar VO.

9. Analyse onderwijskundig beleid

De Waldorfschool is in 2017 opgericht en gestart met drie kleuters. In de periode van de nieuwe schoolplanperiode 2019-2023, groeide de school naar drie kleutergroepen en drie groepen t/m klas 4. De gemiddelde groeps grootte ligt onder het gemiddelde. De RVKO heeft de afgelopen jaar veel in de school geïnvesteerd. De zorgen die er de afgelopen jaren zijn geweest in een tekort aan leerlingaantallen is inmiddels voorbij.

In 2019 is de Waldorfschool bezocht door inspectie. De school ontving een voldoende maar met een drietal herstelopdrachten. De uitkomsten uit dit bezoek vormt de rode draad van de afgelopen schooljaren.

OP1. standaard Aanbod

1) De school moet beter in beeld brengen hoe zij vormgeeft aan het burgerschapsonderwijs omdat dit nog ontbreekt.

Extra aandachtspunt

Er liggen nog kansen voor leerlingen die meer aankunnen

Er liggen nog kansen voor anderstalige leerlingen die nog moeite hebben met de Nederlandse taal. -Er moeten ambities worden geformuleerd op de referentieniveaus voor de leerlingen

OP2. Zicht op ontwikkeling en begeleiding

De leraren moeten diepgaander analyseren en op zoek gaan naar verklaringen voor leerlingen die onvoldoende leerwinst boeken.

OP3. Pedagogisch-didactisch handele

De leraren moeten de lessen meer afstemmen op de verschillende ontwikkelingsniveaus van alle leerlingen

VS1. Veiligheid

Extra aandachtspunt

In 2021-2022 start een groep 5 (klas 3). De monitor sociale veiligheid gaat dan een belangrijke rol spelen. Welk instrument is de school gaan gebruiken? Een anti-pest coördinator die fulltime aanwezig is.

SKA1. Visie, ambitie en doelen

Aandachtspunt inspectiebezoek: De school kan nog verder groeien door de eigen doelen en ambities concreter te formuleren

Aandachtspunt inspectiebezoek: Vanwege de groei in leerlingaantallen is het ook van belang dat de populatie in beeld blijft zodat het onderwijsleerproces en de leerresultaten geborgd blijven.

SKA2. Uitvoering en kwaliteitscultuur

Aandachtspunt inspectiebezoek Om de leraren verder te begeleiden en de schoolontwikkeling verder te ondersteunen is continuïteit en borging vanuit de directie een belangrijke factor voor het bestuur

De gehele schoolplanperiode van 2019-2023 heeft in teken gestaan van de herstelpunten en aandachtspunten. Met wisselingen onder directie, intern begeleiding en het steeds bijkomen en inwerken van nieuwe collega's is dit geen makkelijk proces geweest.

Jaarplandoelstellingen, ambities, professionalisering is erop gericht om een voldoende te behalen bij het tweede inspectiebezoek. Alle extra gelden, zoals NPO gelden en ROB gelden zijn hierop ingezet. In november 2022 kwam inspectie weer langs. Niet alleen voor de herstelopdrachten, als groeiende school wilde zij het volledige inspectiekader langs.

met vlag en wimpel heeft de school, het team in het bijzonder de welverdiende voldoende mogen ontvangen.

De Waldorfschool is bevestigd dat zij op de juiste weg zijn. We borgen wat we goed doen en stellen realistische ambities passend bij de ontwikkeling van de school en behapbaar voor dit team.

Jaarverslag 2022-2023

Een terugblik op het afgelopen schooljaar

Vijfjarig bestaan van de school

Met de start van het schooljaar hebben we het vijfjarig bestaan van de school uitgebreid gevierd in een feestweek. We hebben in samenwerking met het Waldorfhaus activiteiten aangeboden aan de kinderen, ouders en het team. Een moment om trots op elkaar te zijn en alle successen te vieren.

Onderwijsinspectie bezoek

Het inspectiebezoek in november was een heel spannend moment voor het team. Met vlag en wimpel heeft de school laten zien op alle herstelpunten zich te hebben verbeterd!

Wat is verbeterd? De school heeft een doelgericht en samenhangend aanbod voor burgerschap. Ook zoekt de school gericht naar verklaringen wanneer leerlingen onvoldoende vorderingen maken. De school evalueert de periodeplannen en kijkt hierbij specifiek naar wat het effect van het handelen van de leerkracht is. In oefeningen werken leerlingen aan de doelen die in de vorige periode niet behaald werden. Tijdens de lessen stemmen de leraren zowel de instructie als de opdrachten af op de onderwijsbehoeften van de leerlingen, ook voor leerlingen die meer uitdaging nodig hebben. De school heeft eigen normen opgesteld voor de resultaten en doelen duidelijker geformuleerd. Daarnaast is er een laagdrempelig aanspreekpunt dagelijks beschikbaar voor leerlingen en ouders.

Wat gaat goed? De leraren creëren een prettig en stimulerend pedagogisch klimaat. Leerlingen werken taakgericht en zijn betrokken. Het team is de afgelopen jaren behoorlijk gegroeid en werkt vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid aan de verbetering van de onderwijskwaliteit. Leraren zijn actief in verschillende werkgroepen en kijken regelmatig bij elkaar in de klassen. Leerlingen geven aan dat zij zich veilig voelen op school en het er erg naar hun zin hebben.

Wat kan beter? De school kan het burgerschapsaanbod meer herkenbaar aanbieden en de doelen voor burgerschap meer verbinden met de eigen leerlingenpopulatie. Ook kan de school de overgang van de peutergroepen naar de kleuters versoepelen, onder andere door de doelen en het aanbod meer op elkaar af te stemmen.

Wat moet beter? De school heeft geen wettelijke tekortkomingen meer.

Zorgkwaliteit en de resultaten

Dit schooljaar hebben we met de nieuwe intern begeleider de gehele zorgcyclus nogmaals kritisch bekeken. We hebben aanpassingen gedaan gericht op een aanscherping binnen de jaarkalender. Tevens is de administratielast besproken en in geval van dubbelingen verminderd. De vraag die we

onzelf regelmatig moeten stellen; doen we nog steeds het juiste? Hebben we onze nieuwe collega's geïnformeerd? Deze vragen nemen we ook volgend schooljaar weer mee.

De M-toetsen zijn in januari/februari van dit schooljaar afgenomen. Bij technisch lezen (DMT) zie je dat de school het schooldoel, gelijk aan het landelijk gemiddelde, niet haalt. Dit heeft alles te maken met onze visie op leesonderwijs waarbij het leesplezier en de nauwkeurigheid voorop staat en pas later aandacht wordt besteed aan het tempo. Je ziet in de resultaten op leerlingniveau terug dat de leerlingen van klas 4 een groei doormaken in hun DMT-scores. Deze resultaten zijn daarmee passend bij onze visie op leesonderwijs.

Bij rekenen en begrijpend lezen zie je dat de opbrengsten hoog zijn en wij met gemak het nu nog gestelde schooldoel gelijk aan het landelijk gemiddelde halen. Een ambitie is dan ook om schoolambities te formuleren die passend zijn bij onze leerlingpopulatie.

De E-toetsen in mei/juni worden voor het eerst afgenomen met de toetsen van Leerling in Beeld. Dit is het nieuwe leerlingvolgsysteem waar de Waldorfschool mee werkt. De toetsen worden op papier afgenomen en ook deze resultaten worden vervolgens op groeps- en schoolniveau geanalyseerd en geëvalueerd. De overstap naar een andere LVS-systeem gaat gepaard met een trendbreuk. In eerste instantie keken we op van het niveau van Leerling in Beeld tov Cito. In de praktijk viel het mee, kijkende naar de resultaten.

We zien dat de DMT resultaten naar mate de kinderen ouder worden, bijtrekken en aansluiten op het landelijk gemiddelde. Het leesonderwijs op onze school verloopt volgens een vaste opbouw waarin wij bewust de nadruk leggen op verschillende leesvaardigheden in verschillende klassen. Deze opbouw komt niet altijd overeen met de inhoud die Leerling in Beeld toetst. In de eerste klassen zien we daarom lage DMT scores. Dit trekt echter bij vanaf klas 4. Wat betreft spelling behalen de kinderen uit klas 1, 2 en 3 de gestelde schoolambities en daarmee het landelijk gemiddelde. Klas 4 met 6 kinderen waarvan twee met dyslexie halen dit gemiddelde niet. De resultaten mbt rekenen en begrijpend lezen in klas 1, 2 en 3 sluiten aan op de schoolambities. In klas 4 wordt ingezoomd op de groei per kind en zien we dat niet elk kind zijn vaardigheidsscore haalt. We zullen meer de diepte in gaan analyseren kijkend naar hoe we stagnatie kunnen verklaren en daarop kunnen handelen.

Onderwijsontwikkelingen

De school heeft ook dit jaar niet stilgezeten qua volledigheid van het onderwijscurriculum. Hieronder volgt een korte opsomming.

Het burgerschapsplan

De school heeft een uitgebreid burgerschapsplan met de leerlijnen daarin verwerkt. Inspectie heeft dit plan dit jaar goedgekeurd. Het team zal zich de komende jaren verder bekwamen in het bewust(er) toepassen van de burgerschapsdoelen.

Kinderraad

Lauri is dit jaar gestart met de eerste kinderraad van de school. Het eerste initiatief is het tutorlezen, het tweede project wordt het vinden van een goed doel voor de inkomsten van de lentemarkt.

Vreemde talen

In circuitvorm wordt er Frans en Engels gegeven vanaf klas 1. Dit is een succes en wordt

voortgezet. Volksdansen wordt hier dan aan toegevoegd en de tuintjes in de lente/zomer.

Website

Dit schooljaar is er hard gewerkt aan de nieuwe website. In de laatste week van mei is de website officieel de lucht in gegaan. We zijn trots op deze nieuwe website en de wijze waarop we ons hiermee weer een beetje meer professionaliseren.

Visie ten aanzien van vrijeschoolse mediapedagogiek

De school heeft een visie geformuleerd tav mediapedagogiek. Het aanbod zal betrekking hebben op klas 5 en 6. Er zijn chroombooks aangeschaft, waar kinderen in eerste instantie met zijn tweeën mee zullen werken.

Beleid ten aanzien van uitstapjes

Naar aanleiding van de behoefte onder ouders naar een eenduidig beleid tav uitstapjes heeft de school een uitstapjesbeleid ontwikkeld tot aan kals 6. Kamp is daarin ook opgenomen. *Koorzang* Elke maandagochtend zingen de kinderen uit klas 1, 2 en samen met meester Matthias.

Interculturele jaarfeesten

Er is besloten dat de jaarfeesten uit de verschillende culturen en achtergronden die onze vrijeschool rijk is, ook de aandacht verdiend en gaat krijgen bij ons op school. Op een Rotterdamse school met ouders met roots uit 23 verschillende landen lijkt ons dit niet meer dan logisch. Dit betreft in het specifiek de jaarfeesten die onze kinderen op onze school meebrengen. Op deze wijze leren de kinderen elkaar (nog) beter leren kennen en elkaar (nog) beter gaan begrijpen en voelen kinderen zich ook gezien en herkend. Het suikerfeest hebben we dit schooljaar al met veel succes mogen vieren.

In de nieuwsbrief willen wij vaker een wist je dat gaan delen met ouders. Zodat zij beter op de hoogte worden gebracht van alles wat er op school ontwikkeld wordt. Dit delen wij momenteel niet genoeg waardoor er regelmatig vragen worden gesteld over het aanbod op school. Tevens willen wij op MR-vergaderen onderwijsinhoudelijke onderwerpen agenderen, zodat ook de MR een beter beeld gaat krijgen wat er allemaal op school wordt gedaan.

MR en oudercommissie

De school kent sinds dit jaar een oudercommissie. Dit initiatief komt vanuit de MR, vanuit de behoefte de initiatieven onder ouders beter te stroomlijnen en een platform te creëren voor betrokken ouders die van betekenis willen zijn voor de school en ouders. Het doel van de oudercommissie is de aansturing van ouderinitiatieven en werkgroepen, maar ook het oprichten en aansturen van een nieuwe werkgroep. Het is een mooi initiatief en passend bij de huidige ontwikkeling van de school. Met elkaar moeten we nog verder ontdekken en leren hoe we zorgen voor de inhoudelijke verbinding tussen school en oudercommissie.

De MR heeft zich beziggehouden met oa huisvesting, het opstellen van een brief naar de GMR. Onderwijskundige onderwerpen en de begroting. Twee leden hebben ook de MR cursus gevolgd. De MR is afgelopen jaar ongewijzigd gebleven. Er is inmiddels tijd voor vernieuwing. Volgend schooljaar zal er een werving uitgaan en een extra persoonslid worden toegevoegd.

Huisvesting

Er zijn dit jaar vele gesprekken gevoerd op het bestuursbureau van de RVKO. Dit schooljaar is

duidelijk geworden dat het nieuwe schoolgebouw aan de Kosboulevard naar OBS Passepartout gaat. Wanneer ze gaan starten met het bouwrijp maken van de grond is onduidelijk. Het schoolgebouw wordt rond 2026/2027 opgeleverd. Het is (nog) onduidelijk waar de Waldorfschool naar toe gaat. Er zijn momenteel twee concrete opties die besproken worden. Een schoolgebouw in Zevenkamp aan de Dirk Koster en Het Tangram in Nesselande. Beiden locaties hebben zo hun voor en nadelen. De gesprekken worden voortgezet in 23-24.

Groei van de school

Met de groei van de school gaat het goed. In schooljaar 23-24 gebruiken wij ons laatst beschikbare lokaal en daarmee groeien wij uit het schoolgebouw per 24-25. Op 1 oktober telden we 96 kinderen, op 2 februari telde de school 106 kinderen. 22 mei 120 kinderen. Na 1 augustus 2023 zijn er al 41 kinderen ingeschreven. Onze ambitie om jaarlijks met 25 kinderen te groeien is dit jaar overschreden en kijkende naar het nu al ingeschreven aantal kinderen voor 24-25 gaan we dit ruimschoots halen. De groei van de school is een groot compliment voor het team. Echter heeft dit ook een kanttekening en zoals de inspectie in november benadrukte, een (te) snelle groei van een school moet goed begeleid worden om de kwaliteit te blijven waarborgen.

Team (en professionalisering)

Dit schooljaar is het team uitgebreid met Wouter (kk3), Wendi (kk1), Elle (klas 3/4) en de nieuwe intern begeleider Guusje. Deze vier collega's zijn een goed aanvulling binnen het bestaande team. Allen zeer gedreven en enthousiast. Allen liepen ook aan tegen het veelal, onbekende vrijeschoolse curriculum wat soms leidde tot onzekerheden. Na het inspectiebezoek is in samenspraak besloten om een nascholingsprogramma in te gaan zetten van vier woensdagmiddagen in samenwerking met Frouke en Ezra. Deze middagen stonden in teken van vrijeschoolse kennis opdoen en toepassen. De nascholing is goed bevallen en zal ook worden voortgezet in het aankomende schooljaar. Merel is gestart met de opleiding vrijeschoolse pedagogie van de BVS. Annemarie en Lauri volgen haar volgend schooljaar. Ellen en Jolanda ronden de opleiding VrijHoog af en gaan zich vanaf volgend schooljaar oriënteren op een schoolbeleidsplan ten aanzien van dit onderwerp. Guusje heeft de IB-opleiding dit schooljaar succesvol afgerond, tevens heeft zij haar certificaat aandachtsfunctionaris behaald. Daarmee voldoen we aan de wettelijke kaders. Annemarie, Wouter, Katinka en Matthias hebben hun BHV-examen behaald, daarmee hebben we voldoende expertise binnen de school tav calamiteiten.

Overige

Begin van dit schooljaar hebben we in september het vijf-jarig bestaan van de school gevierd. Ditmaal hebben we de lentemarkt gevierd op zondag 14 mei. Het was een zeer geslaagde dag. Veel ouders en bezoekers hebben de markt bezocht. In volgende editie wordt er een goeddoelen actie aan de inkomsten gekoppeld. Woensdag 15 maart is de eerste tuinochtend georganiseerd. Dat was een succes en willen we behouden. Dit schooljaar starten we met twee nieuwe fotografen, ouders van school.

10. Ambities onderwijskundig beleid

De koers van de school

De Waldorfschool heeft de jaarplandoelstellingen vastgesteld met het team en met input van de verschillende werkgroepen. De jaarplandoelstellingen zijn een direct gevolg van de ontwikkeling die deze startende school doormaakt. Elk schooljaar start er weer een hogere groep. Daarmee wordt het curriculum steeds completer, wanneer klas 6 in 2024-2025 start is ons curriculum zo goed als volledig. We kunnen dan het bestaande curriculum versterken, aanscherpen en borgen. De doelstellingen dragen bij aan het verwezenlijken van het vrijeschoolsecurriculum en hebben tevens raakvlakken met het Strategisch verhaal van de RVKO.

Nu de school een voldoende heeft ontvangen van Inspectie weten we als school dat wij de juiste koers bewandelen en zetten wij deze door.

Het proces

In de afgelopen jaar groeide de school gemakkelijk mee met de vraagstukken die op hen afkwamen. Met twee tot drie collega's was het makkelijk om afspraken met elkaar te maken en je met elkaar aan die afspraak te houden. De focus lag vooral op het hier en nu en het groeien, zodat de school niet zou moeten sluiten. Nu deze dreiging voorbij is, we zes groepen hebben, het team groter is geworden zijn er meer werkgroepen nodig, documenten voor een eenduidige lijn en overleggen voor afstemming. We zijn als schoolorganisatie én met elkaar aan het professionaliseren.

Ambities

In de tabel op de volgende bladzijde staan de jaarplandoelstellingen voor 2023-2024 beschreven per subonderwerp. Wanneer relevant staat er een verwijzing naar een subsidie. In het laatste kolom staat beschreven wat er in 2026/2027 'gerealiseerd' is. De komende vier jaar werken we daarnaartoe. Elke schooljaar wordt concreet gemaakt welke volgende stap er gemaakt gaat worden om te komen tot deze specifiek doelstellingen.

(Meer)-jaarplandoelstellingen 23-24

Onderwerpen	2023-2024 (korte termijn doelstellingen)	2024-2027 (langer termijn doelstellingen)
Zorg (werkdrukgeden)	<p>Het borgen van de zorgcyclus en de aanpassingen die in 22-23 met elkaar zijn besproken</p> <p>Het werken met Leerling in Beeld. Het twee jaarlijks analyseren van de opbrengsten en deze interpreteren. Het vergroten van de analyse vaardigheden van leerkrachten.</p> <p>Proces uitwerken van de doorstroom van de basisschool naar het voorgezetonderwijs</p>	<p>Na vele wisselingen onder ib-ers en het jaarlijks groeien van het team. Toewerken naar een zorgcyclus die voldoet aan de wettelijke vereisten, recht doet aan onze kinderen en het vrijeschoolse curriculum en gedragen en nageleefd wordt door het team</p> <p>De school kan eigen ambities stellen tav referentieniveaus in klas 5 en 6. Tevens heeft de school eigen ambities tav de M en E toetsen van Leerling in Beeld.</p>

waldorfschool
nesseland

Vrijeschools mediapedagogiek	<p>Het opstellen van een visie ten aanzien van digitalisering, waarin de SLO leerlijnen een plek krijgen passend bij het vrijeschoolse curriculum</p> <p>Het inzetten van de nieuw aangeschafte chroombooks voor klas 5/6.</p>	<p>Mediapedagogiek heeft een structurele en intergrale plek binnen ons onderwijs</p> <p>Mediapedagogiek wordt aangeboden in klas 5 en 6</p> <p>We leren kinderen op een bewuste, creatieve en vooral menselijke manier met media om te gaan.</p>
Burgerschap	<p>Op de Waldorfschool werken we vaak onbewust aan burgerschapsdoelen, de volgende stap is ons hier bewuster van worden. Concreet houdt dit in dat we schoolbreed vanaf de kleutergroep, zichtbaar in periodeplannen en weekplannen maken dat je werkt aan doelen uit het burgerschapsplan. Wanneer logisch en mogelijk maken we dit visueel in een klas of op de gangen.</p> <p>De verwijzing van burgerschapsdoelen met Romeinse cijfer wordt veranderd.</p>	<p>De Waldorfschool doet in zijn onderwijsaanbod recht aan de interculturele samenleving en de diversiteit. Ons team en de kinderen kijken met een open blik de wereld in</p>
VrijHoog	<p>Het opstellen van onderwijskundig, beleidsplan ten aanzien van meer en hoogbegaafde kinderen.</p> <p>Het enthousiasmeren van het team en het vergroten van kennis en vaardigheden</p>	<p>Leerkrachten hebben voldoende kennis en vaardigheden om zodanig in te spelen op de onderwijsbehoeftes van de kinderen, dat zij ook de bovenkant goed kunnen bedienen in groep.</p> <p>Er wordt af en toe een groepje geformeerd buiten de groep van gelijkgestemde, deze worden begeleidt door de werkgroep</p>

Regenboogtraining/ sociale veiligheidsmonitoring	Het team wordt meegegenomen in de mogelijkheden van de regenboogtraining-methode. De inzet van de regenboogtraining sluit aan op de sociale veiligheidsmonitoring	De school voldoet in alle documenten, protocollen en rollen aan de wettelijke vereisten tan aanzien van sociale veiligheid. Er is op de Waldorfschool een veilig leerklimaat, wat door ouders, kinderen en team als zodanig wordt bevestigd nav meetinstrumenten
Engels/Frans/volksdansen/tuintjes	De kinderen vanaf klas 1 krijgen volgens een cicuitmodel Frans, Engels, tuintjes en volksdansen.	De vreemde talen worden aangeboden vanuit de doelen van de leerlijn. Het volksdansen is vervangen door euritmie.
Koorzang en blokfluitles	De kinderen vanaf klas 1 krijgen op maandag koorzang van meester Matthias. Vanaf klas 1 krijgen de kinderen blokfluitles.	De kinderen krijgen koorzang en blokfluitles onder schooltijd. Er wordt ook veel gezongen in de klassen zelf, tijdens een opmaat en rondom vieringen.
Seksuele vorming	Er wordt op passend wijze vorm gegeven aan seksuele vorming in klas 5 en 6	De waldorfschool voldoet aan de wettelijke vereisten tav seksuele vorming op de basisschool
Bewegingsonderwijs	Wekelijks krijgen de kinderen gymles vanaf klas 1. De lessen duren 45 minuten. De school voldoet daarmee niet aan de wettelijke vereisten, w aarin kinderen 2 uur bewegingsonderwijs krijgt. Echter is het zo op de Waldorfschool dat onze kinderen door onze curriculum al veel beweging hebben. De kinderen gaan door weer en wind naar buiten. Wekelijks lopen de kinderen naar het bos, de	De school biedt de kinderen 1 keer gymles aan per week vanaf klas 1, kinderen werken in de schooltuintjes en krijgen euritmie. Daarnaast gaan de kinderen veel de natuur in.

waldorfschool
nesselande

	renbaan of het strand.	
Professionele ontwikkeling van het team (ROB-subsidie en professionalisering)	Er is voldoende scholing nodig in een groeiende team met wisselende kennis betreft vrijeschool onderwijs. De school maakt jaarlijks een professionaliseringsdocument voor teamscholing en individuele scholing. Deze is op te vragen bij directie.	Kenmerkend voor het team is de passie, hoge mate van betrokkenheid, grote wil om zich door te ontwikkelen. Het team is in staat goed, onderbouwd en beredeneerd vrijeschools onderwijs aan te bieden met een open blik naar de wereld.

11. Personeelsbeleid

11.1 Personeelsbeleid RVKO

De school maakt onderdeel uit van de RVKO, de medewerkers zijn hierdoor in dienst van de RVKO. Binnen de RVKO is iedere medewerker bevoegd voor de functie waarin hij of zij is aangesteld. Daarnaast hechten wij er als katholiek bestuur waarde aan dat onze leerkrachten in het bezit zijn van de GoLev-akte. Alle schoolleiders staan geregistreerd in het schoolleidersregister en voldoen aan de bevoegdheids- en professionaliseringseisen.

De RVKO beschikt over een gedegen (strategisch) personeelsbeleid. Op organisatieniveau wordt vanaf het moment van werving & selectie tot beëindiging van de arbeidsovereenkomst stevig ingezet op duurzame inzetbaarheid (vitaliteit + professionaliteit + verbondenheid) van alle medewerkers. De Handreiking Professioneel Gedrag, onze integriteitscode, is de leidraad voor het professioneel handelen van alle medewerkers van de RVKO.

Vanuit de visie van de RVKO op de lerende organisatie, worden in ruime mate aandacht en middelen besteed aan de gezamenlijke en individuele professionele ontwikkeling van de medewerkers. De behoefte en wenselijkheid van deskundigheidsbevordering van medewerkers binnen de RVKO wordt afgestemd in de ontwikkelgesprekken met de leidinggevende.

De RVKO investeert fors in professionalisering: het budget overschrijdt ruimschoots de in de cao Primair Onderwijs vastgestelde minima van € 500,- per fte en € 3.000,- euro per schoolleider. Er is sprake van een uitgebreid nascholingsaanbod i.s.m. de Thomas More Academie en de Thomas More Leiderschapsacademie. Daarnaast biedt de RVKO de mogelijkheid om op schoolniveau te werken aan professionaliteit met behulp van gericht aanbod van onder andere coaching op het gebied van de verbetercultuur, didactische coaching en advisering door de bovenschools schoolopleiders.

De verdeling tussen mannen en vrouwen in schoolleidersfuncties binnen de RVKO is in de afgelopen vijf jaren gemiddeld 1,0 man: 2,5 vrouw. De RVKO zet zich in voor gelijke kansen van mannen en vrouwen waar het gaat om professionalisering en doorstroming naar leidinggevende functies.

Meer gedetailleerde informatie over het personeelsbeleid van de RVKO, is voor schooldirecties en medewerkers beschikbaar op: <https://rvko.sharepoint.com/sites/Personeel>

11.2 Personeelsbeleid Waldorfschool

Professionalisering

De Waldorfschool is een startende en snel groeiende school. Het is de eerste vrijeschool binnen de RVKO. De school en de RVKO zijn er beiden bij gebaat dat er volop aandacht en monitoring is voor de kwaliteit van het onderwijs. In 2019 en 2022 is de onderwijsinspectie langsgeweest. In 2022 heeft de inspectie de school een voldoende gegeven.

Om de kwaliteit van het vrijeschoolssurriculum uit te dragen wordt er veel geïnvesteerd in professionalisering. Op team en individueel niveau. Wij werken hiermee samen met onder andere de BVS (school advies voor vrijescholen), externe trainers en de Vereniging van Vrijescholen.

Ook is er expertise in de school zelf. De werkzame leerkrachten met een vrijeschoolachtergrond of opleiding hebben een belangrijke stimulerende rol binnen het team. Zij dragen bij aan de inhoud van de studiedagen, het coachen van leerkrachten, het stimuleren met en van elkaar leren. De leerkrachten die op de Waldorfschool komen werken vanuit regulier onderwijs volgen op termijn de opleiding vrijeschoolpedagogiek of vrijeschoolkleuteronderwijs aan de BVS.

Het team is momenteel nog klein. Gedreven en als ware pioniers dragen zij op zelfstandige wijze mee bij aan de ontwikkeling van de school door vele rollen en taken onderling te beleggen en uit te voeren. In de groei van de school komen uitbereiding van het onderwijscurriculum, de leerkrachten dragen zorg voor de inhoud.

Het Waldorfteam kent vele specialismes op gebied van muzikaliteit, kunstzinnigheid, yoga, Leerkrachten met een Engelse en Franse achtergrond. Leerkrachten die bewegingsonderwijs mogen aanbieden. Specialisme in hoogbegaafdheid, kindercoach en het kunnen analyseren van kindertekeningen.

Teamcultuur

De kracht van het succes van de Waldorfschool is hmet nadruk het team en de wijze waarop collega's met elkaar omgaan.

Werken op de Waldorfschool houdt in dat je een breder takenpakket hebt, je draagt met elkaar zorg voor de gehele school en moet soms ook taken op je nemen die bij een conciërge hoort. Er is flexibiliteit nodig, een probleemoplossend vermogen en een positieve kijk. Het team hecht veel waarde aan de relatie onderling. Daadwerkelijk verbinding, aandacht voor elkaar en jezelf kunnen zijn is kenmerkend voor het team. Met elkaar dragen wij hier zorg voor.

Dynamische oordeelsvorming

De Waldorfschool zet dynamische oordeelsvorming in. Het team wordt hier jaarlijks in geschoold om de theorie en het communiceren vanuit dit model te borgen.

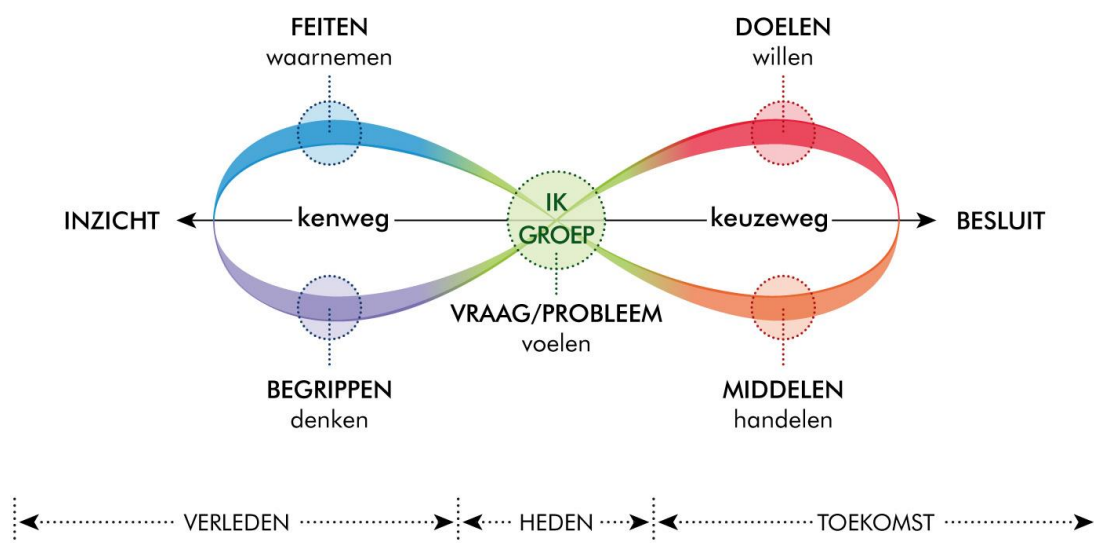
Dynamische oordeelsvorming gaat over de communicatie tussen mensen. Het legt de nadruk op de tegenstellingen die je kan ervaren en sluit daarmee aan op polarisatie. Tegenstellingen kom je overal tegen, van de Tweede Kamer, tot in de huiskamer. Voor je het door

hebt vliegt een gesprek alle kanten uit en weet niemand meer waar het over gaat. Het reageren vanuit primaire reacties, veelal vooroordelen of eigen verhalen, staat de dialoog in de weg. Vergaderingen en gesprekken duren onnodig lang, het gespreksresultaat is matig en de menselijke relaties komen onder druk te staan.

- “Dat is weer typisch Rob, altijd te laat!”
- “Wat een flutstuk zeg, het lijkt nergens op!”
- “Nog 8 agendapunten... dat wordt wéér nachtwerk...”
- “Oh ja, nu je het zegt. Dat doet me denken aan wat ik pas mee maakte.”

Werken met Dynamische Oordeelsvorming maakt je bewust van je primaire reacties en de achterliggende (voor)oordelen en gevoelens. Door vragen aan jezelf te stellen, objectiveer je je primaire reacties tot heldere conclusies en realistische besluiten. Dat geeft innerlijke rust, ruimte voor inspiratie en vernieuwende inzichten. In gesprekken en vergaderingen maakt het toepassen van Dynamische Oordeelsvorming je bewust van de oordeelsvormingsprocessen die zich in jezelf en bij anderen afspelen. Door je voor-oordelen terug te houden ben je in staat inhoudelijk en procedureel met anderen een goede dialoog aan te gaan. Je optreden wordt effectiever.

Model Dynamische Oordeelsvorming® - ©Stichting DIALOOG - www.dialoog.net

De groei van het team

Het team van de Waldorfschool groeit mee met de groei van het leerlingaantal. De groei van het team dient met grote zorgvuldigheid te worden begeleid.

De Waldorfschool kent vele protocollen en documenten. Alle protocollen en documenten zijn terug te vinden op sharepoint. De inhoud is noodzakelijk om de doorgaande lijn en afspraken te borgen in een team dat voorlopig elk jaar nog wordt aangevuld met nieuwe collega's.

Jaarlijks worden de documenten aan het einde van het jaar doorgenomen door het team en aangepast waar nodig.

We moeten alert zijn op afspraken die in het verleden zijn gemaakt en voor de oude teamleden vanzelfsprekend zijn maar voor onze nieuwe leerkrachten niet. Ook is het van belang dat het team openstaat voor andere ideeën van onze nieuwe collega's en belangrijke onderwerpen regelmatig op de agenda moeten zetten om te herevalueren.

De ervaring laat zien dat onze nieuwe collega's overvallen worden door de hoeveelheid aan nieuwe informatie en het opdoen van nieuwe kennis en vaardigheden vrijeschoolsgerelateerd.

We dienen zorg te dragen voor deze collega's en intern en tijdig externe hulp aan te bieden. In sommige gevallen clusteren we nieuwe collega's en bieden wij een kort praktische nascholingsprogramma aan in het eerste jaar.

Opleidingschool

De Waldorfschool heeft de ambitie om toe te werken naar een opleidingschool als de school alle leerjaren op school heeft en daarmee ook meer stagegroepen kunnen aanbieden. De school heeft een opleider binnen de school, E. Schultz. Wij werken samen met de Thomas More Hogeschool en de Hogeschool Leiden Vrijeschool pabo.

11.3 Analyse personeelsbeleid

In de opstart van De Waldorfschool zijn geen ambities opgesteld in het vorige schoolbeleidsplan ten aanzien van het personeelsbeleid. Wel kunnen we op basis van de waarnemingen van de afgelopen jaren het een en andere herkennen.

In schooljaar 2021-2022 zijn twee nieuwe leerkrachten gestart. In schooljaar 2022-2023 zijn vier nieuwe leerkrachten gestart. Twee buiten de RVKO en twee overgestapt vanuit een andere RVKO school. Deze vier collega's hadden al behoorlijk wat onderwijservaring achter de rug binnen regulier onderwijs. De onzekerheid die gepaard gaat met de overstap lijkt groter te zijn dan een overstap binnen regulier of binnen vrijeschoolonderwijs.

Dit schooljaar is directie in december in gesprek gegaan met de nieuwe collega's en is besproken of er behoefte was in heel praktisch nascholing. Dat heeft geresulteerd tot een nascholingsprogramma van vier dagdelen gericht op ochtendspel, periodeonderwijs, waarnemen en vrijeschoolse aannames. Het programma wordt positief beoordeeld. Het geeft de leerkrachten meer tools en daarmee meer zelfvertrouwen.

We ontdekken gedurende het jaar dat er soms te vaak sprake is van vanzelfsprekendheden of gewoontes die we vergeten te delen met de de nieuwe collega's. We moeten hier alerter op zijn.

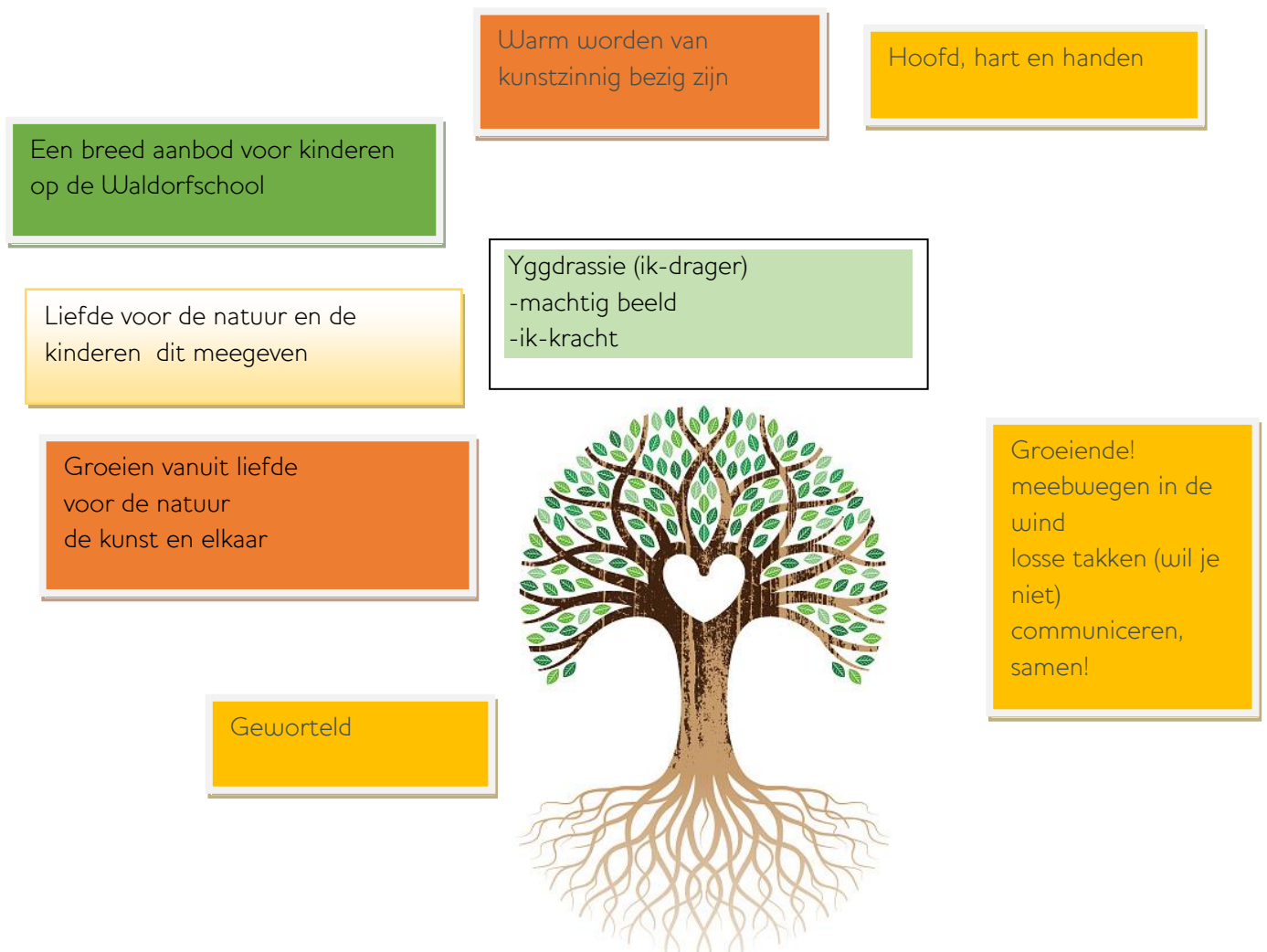

11.4 Ambities personeelsbeleid

Waar staan wij voor?

De Waldorfschool wil een inspirerende en zingevende werkplek zijn voor het team. Een plek waar werkgeluk wordt ervaren, in plaats van werkdruk. Een plek waar de leerkracht de vrijheid voelt om zijn vak vol bezieling uit te dragen, gevoed door het vertrouwen vanuit zichzelf en zijn omgeving. Waar een leerkracht weer leerkracht mag zijn en het kind weer kind.

De werkgroep *geluk*, gecoördineerd door Annemarie en Katinka heeft een toekomstbeeld gecreëerd op basis van gesprekken met collega's.

Personeelsbeleid	Ambitie	Proces	Tijdpad	Budget
Professionalisering	Komen tot een grote meerderheid binnen het team die handelen op niveau van onbewust bekwaam in bekwaam vrijeschools handelen	<p>Collegiale coaching en klassenbezoeken</p> <p>Nascholing op maat</p> <p>Startende leerkrachten worden door Frouke geschoold.</p> <p>Drietal leerkrachten gaat de vrijeschool opleiding volgen bij de BVS</p> <p>Directeur gaat de vrijeschool opleiding volgen bij de BVS, gericht op leidinggevende</p> <p>Teamscholing gericht op de teamontwikkeling</p> <p>Teamscholing gericht op het versterken van de onderwijskwaliteit op schoolniveau.</p> <p>Intervisie voor het team</p>	<p>De school heeft een professionaliseringsrooster voor 23-27 waarin nascholing en teamscholing is uitgewerkt.</p> <p>Jaarlijks is een leerkracht ambulant op leerkrachten te coachen en nascholing te ontwikkelen.</p>	<p>Professionalisering & ROB subsidie</p> <p>Nascholingbudgetten: strategisch verhaal van de RVKO</p>

waldorfschool
resselance

Individuele groei	De Waldorfschool is een plek waar je, je verder mag ontwikkelen als professional en als mens.	<p>Leerkrachten kunnen in formele en informele gesprekken aangeven op welk vlak zijn zich zouden willen ontwikkelen</p> <p>Functioneringsgesprekken gaan de diepte in en worden samen met directie & F.Beekmans gevoerd.</p>	Een doel voorlopig voor de komende jaren	Nascholingsbudgetten; strategisch verhaal van de RVKO
Nieuwe collega's inwerken	Collega's die hun eerste jaar op de Waldorfschool starten goed inwerken, ondersteunend en faciliterend.	<p>Nieuwe collega's de documenten langs laten gaan en eventueel nieuwe documenten maken. Komen tot praktische en handzaam inwerkprogramma.</p> <p>Begeleiding van collega's door middel van klassenbezoeken en nagesprekken</p>	<p>In mei tijdens de laatste studiedag is dit een vast onderdeel op de agenda. Begin van het schooljaar worden de documenten verspreid.</p> <p>Deze ambitie blijft gelden zolang er nieuwe collega's worden aangenomen.</p>	Professionalisering & ROB subsidie
Zingeving (werkgeluk)	<p>Het creëren van een werkplek waar leerkrachten in hun kracht worden gezet</p> <p>Regelmatig</p>	<p>Werkgroep werkgeluk</p> <p>Dynamische oordeelsvorming</p>	2022/2023 t/m 2024/2025	Strategisch verhaal van de RVKO

waldorfschool
nesselande

	momenten waarin we als team gezamenlijk zijn en met elkaar plezier hebben			
--	---	--	--	--

12. Kwaliteitszorg

12.1 Kwaliteitszorg RVKO (visie, verbetercultuur, evaluatie)

De kwaliteit van het onderwijs is het belangrijkste agendapunt van de RVKO. De organisatie is erop ingericht om de onderwijskwaliteit te optimaliseren en behouden.

De scholen van de RVKO werken daartoe samen in zogenaamde leercirkels. In kleine groepen werken directeuren aan gedeelde thema's. De leercirkels versterken de subsidiariteit: in de leercirkels kunnen directeuren met elkaar, en eventuele deskundigen, complexe vraagstukken oppakken.

Voor de ondersteuning van de scholen zijn er korte, directe lijnen met de medewerkers van de stafafdelingen op het bestuursbureau. Naast deze ondersteuning vindt ook monitoring plaats. Wanneer blijkt dat een school (tijdelijk) niet in staat is om basiskwaliteit te bieden, dan kan er een interventie vanuit het College van Bestuur (CvB) volgen. Het CvB heeft immers de wettelijke plicht om minstens basiskwaliteit te bieden aan alle leerlingen en de verantwoordelijkheid voor goed onderwijs aan alle kinderen van de RVKO.

Aanvullend op de reguliere thema's waar de stafafdelingen aan werken, zijn er bovenschoolse portefeuilles om te werken aan actuele aandachtsgebieden die worden benoemd door het CvB, bijvoorbeeld onderwerpen uit het *Strategisch Verhaal* of beleidsonderwerpen die landelijk spelen. De bovenschoolse portefeuilles zijn belegd bij de bovenschools directeuren. Daarnaast zijn de bovenschoolse directeuren de sparringpartners van de directeuren en voeren zij de gesprekken in het kader van het IPB waarbij zij inspelen op de individuele behoeftes van elke directeur – proportioneel en op maat.

Het bestuur van de RVKO is verantwoordelijk voor de onderwijskwaliteit in haar scholen. Daarbij moeten scholen minimaal basiskwaliteit halen (wettelijke plicht). Natuurlijk heeft het bestuur daarbij haar eigen ambities om het beste onderwijs voor alle leerlingen te bereiken. Deze ambities worden in nauwe samenspraak met de scholen vertaald in een vierjarenplan, het Strategische beleidsplan. De RVKO zet daarbij voor de komende vier jaar in op een vervolg op het *Strategisch Verhaal 2019-2023*. De thema's die daarin zijn benoemd als speerpunten voor de kwaliteit zijn nog altijd actueel en worden daarom doorontwikkeld in het nieuwe Strategische beleidsplan, met altijd voor ogen: wat is het beste voor onze leerlingen?

De leerlingen van de RVKO moeten kunnen leren en zich kunnen ontwikkelen in een veilige omgeving. Daarom geeft elke school uitvoering aan goede kwaliteitszorg. Dat bestaat uit een visie op onderwijs en instrumenten om de ambities uit te werken en te monitoren met als doel om planmatig te werken aan verbetering van de onderwijskwaliteit en leeropbrengsten.

De visie en ambities van elke RVKO-school zijn gebaseerd op het Strategische beleidsplan. In hun schoolplan en jaarplannen werken scholen uit wat zij belangrijk vinden en op welke manier ze hun doelen willen bereiken. Op deze manier zijn de bestuurlijke ambities verankerd in de scholen. Kwaliteitszorg is een cyclisch proces. Scholen onderzoeken hun resultaten om te beoordelen of ze hun kwaliteitsdoelen behalen en stellen hun werkwijze bij. Het bestuur van de RVKO monitort al haar scholen op basis van de eigen, vastgestelde cyclus van kwaliteitszorg.

Het kader voor de bovenschoolse monitoringscyclus binnen de RVKO bestaat uit de drie standaarden die opgesteld zijn door de Inspectie van het Onderwijs: Besturing, Kwaliteitszorg en Ambitie (BKA). De uitvoering van de monitoringscyclus ligt bij Team Onderwijskwaliteit (TOK) dat

regie voert op de kwaliteitszorg van alle RVKO-scholen. Deze regie omvat de volgende vier functies: *contro*functie, beleidsvoorbereiding, procesondersteuning en makelaar. Met name de *contro*functie geeft goed en tijdig zicht op waar elke school staat en wat er eventueel aan ondersteuning nodig is.

De bovenschoolse monitoringscyclus stelt het bestuur in staat om de basiskwaliteit te realiseren en te borgen, het onderwijs te verbeteren en te zorgen voor deugdelijk financieel beheer. Er is dus sprake van een ontwikkelingsgerichte kwaliteitscultuur: beleid wordt opgevolgd en na evaluatie bijgesteld.

12.2 Kwaliteitszorg Waldorfschool (visie, verbetercultuur, evaluatie)

12.2.1 Visie, ambities en doelen

- *Hoe stuurt de school op het behalen van alle ambities en doelen die genoemd zijn in het schoolplan?*

Ambities en doelen worden voor de zomervakantie besproken en vastgelegd met het team. We verzamelen dit in een document; meer-jaarplandoelstellingen. Start van het schooljaar wordt dit weer onder de aandacht gebracht. De doelstellingen worden onder de aandacht gebracht tijdens vergaderingen of studiedagen en worden vertaald in de klassen. In het midden van het schooljaar en aan het einde van een schooljaar worden de jaarplandoelstellingen geevalueerd. De plan-do-check-act cyclus passen we toe. De overleggen, de studiedagen en vergaderingen zijn momenten van evalueren van doelstellingen met de werkgroep, directie of het gehele team. In de jaarkalender zijn belangrijke evaluatiemomenten vastgelegd.

- *Hoe zorgt de school voor het realiseren, borgen en verbeteren van de onderwijskwaliteit? Kernvragen: krijgen de kinderen goed les, zijn de leerlingen veilig en leren de leerlingen genoeg?*

Op de Waldorfschool werken we cyclisch en handelingsgericht werken. We stemmen af op de onderwijsbehoeften van ieder kind. We werken cyclisch om zicht te hebben op de ontwikkeling van de kinderen.

De kinderen worden de kerndoelen aangeboden en zelfs meer dan dat. Kinderen ontwikkelen zich op de Waldorfschool aan de hand van het vrijeschools curriculum in zeer brede zin. Instrumenten, zoals Leerling in Beeld worden ingezet om langs te zij-lijn te monitoren of de kinderen zich in voldoende mate ontwikkelen op cognitief gebied. De kwaliteitszorgcyclus heeft een gesprekken cyclus wat erop gericht is te monitoren op meer dan alleen cognitief gebied. Doelstellingen uit periodeplannen worden om de drie weken geevalueerd naar aanleiding van observaties en 'producten' van de kinderen. Resultaten worden geanalyseerd en besproken. Wanneer interventies nodig zijn dan wordt dit gedaan en vastgelegd.

Preventief beleid mbt veiligheid is beschreven in het sociale veiligheidsdocument van de school. De verplichte rollen en taken zijn aanwezig. Monitor instrumenten worden ingezet om de veiligheidsbeleving van de kinderen te meten. Resultaten vanuit instrumenten worden besproken, wanneer interventies nodig dan wordt dit gedaan en vastgelegd.

Kwaliteitsgesprekken met de RVKO worden jaarlijks gevoerd om met elkaar boven de schouder te hangen. Strategische gesprekken vinden plaats met externe en MR over de ontwikkelingen van de school. Netwerken op verschillende gebieden worden bezocht, leernetwerkkring. IB, PPO, nesselande

- *Hoe zorgt de school voor het realiseren van de wettelijke eisen, onder meer op het gebied van de basisvaardigheden taal, rekenen, burgerschap en digitale geletterdheid?*

De kerndoelen staan in het digitale leerlingvolgsysteem ParnasSys vertaald in aanbod-doelen en volg-doelen welke worden uitgewerkt in periodeplannen die we met elkaar delen op het 'SharePoint' van de RVKO. De leraren maken jaarlijks een periodeplanning, waarin de eindtermen staan beschreven. Deze voldoen aan de kerndoelen zoals die voor het primair onderwijs geformuleerd zijn en zijn hetzelfde als in elk ander regulier basisonderwijs. ondersteunen dit proces. De leerlijnen van digitale geletterdheid en burgerschap worden geïntegreerd in ons onderwijsaanbod en wordt zichtbaar in periodeplannen en de weekplanning. Er wordt tevens geëvalueerd.

Daarnaast maakt de Waldorfschool ook gebruik van het leerlingvolgsysteem van Leerling in Beeld. Twee keer per jaar worden de methode-onafhankelijke toetsen van Leerling in Beeld bij alle leerlingen afgenomen. De resultaten hiervan worden door de leerkracht en de intern begeleider op groeps- en leerlingniveau geëvalueerd en geanalyseerd tijdens de groepsbespreking.

12.2.2 Evaluatie, verantwoording, dialoog

- *Beschrijf het stelsel van kwaliteitszorg in de school. Hoe volgt de school de PDCA-cyclus?*

De plan-do-check-act cyclus passen we toe. De overleggen, de studiedagen en vergaderingen zijn momenten van evalueren van doelstellingen met de werkgroep, directie of het gehele team. In de jaarkalender zijn belangrijke evaluatiemomenten vastgelegd

- *Hoe draagt de school door het stelsel van kwaliteitszorg zorg voor de ononderbroken ontwikkeling van leerlingen en de afstemming van het onderwijs op de voortgang van de ontwikkeling van leerlingen?*

Het vrijeschool onderwijs staat vast in de vorm en wordt in elke groep aan de hand van dezelfde organisatie uitgevoerd. De leerdoelen worden uit parnasys gehaald en afgestemd op de klas en kinderen. Periodeplannen (daar staan de leerdoelen in) zijn voor iedereen in te zien, evaluaties staan hier ook, doelen die niet beheerst worden gaan mee naar andere periodeplannen. Het meegaan met de klas, wat gebruikelijk is op een vrijeschool draagt bij aan een ononderbroken ontwikkeling. Leerkrachten op een vrijeschool nemen waar en observeren met regelmaat, op basis hiervan (en harde resultaten) wordt afgestemd op de onderwijsbehoeften. De school heeft een gesprekkencyclus met de intern begeleider waarin gemonitort wordt of de afstemming kloppend is.

<p>➤ <i>Hoe zorgt de school voor een professionele en veilige leer- en verbetercultuur?</i></p>
<p>De school heeft een professionaliseringsdocument. Dit wordt voor de zomervakantie met elkaar doorgenomen en vastgelegd. De teamscholing, individuele scholing en functioneringsgesprekken zijn daarin opgenomen. Er is een externe vrijeschools specialist die regelmatig studiedagen geeft, jaarlijks videoopnames maakt van collega's die met het geheel team worden doorgesproken. Tevens is zij ook een gesprekspartner bij functioneringsgesprekken.</p>
<p>➤ <i>Hoe geven schoolleiding en het onderwijspersoneel samen uitvoering aan het stelsel van kwaliteitszorg, zodat de school als geheel werkt aan het bereiken van de onderwijskundige doelen?</i></p>
<p>Het team werkt elke dag weer vanuit passie en gedrevenheid met de kinderen. Daar waar de directeur de helicopterview heeft op de doelstellingen en ambities van de gehele school en daarnaast monitort adhv van data, houden de leerkrachten zich bezig met de ontwikkeling van een ieder kind op alle verschillende ontwikkelingsdomeinen. Dit doen zij vanuit hun expertise en kennis van de doelen. De vele waarnemingen en de toets-instrumenten die zij gebruiken zetten zij oa in om, hun onderwijs te toetsen.</p>
<p>➤ <i>Hoe wordt gezorgd voor deskundigheidsbevordering van het personeel?</i></p>
<p>Dit is opgenomen in het professionaliseringsdocument. De intrinsieke motivatie om te scholen is echter zo hoog, dat dit als vanzelf gaat.</p>
<p>➤ <i>Hoe worden gerichte middelen ingezet om de gestelde doelen te realiseren, onder meer op het gebied van de basisvaardigheden taal, rekenen en burgerschap.</i></p>
<p>De Waldorfschool zet met name duurzaam en natuurlijk materiaal. Het inzetten van materiaal heeft een belangrijke plek binnen het vrijeschool onderwijs en wordt als zodanig ook ingezet en gebruikt bij ons onderwijs. De school heeft ook de digitale middelen in huis om vorm te geven aan digitalisering. De schoolbieb is aangeschaft via Leesvink, de boeken zijn actueel en spreken tot verbeelding.</p>

12.2.3 Educatief partnerschap

Educatief partnerschap gaat over samenwerking tussen ouders en school rond leren en opvoeden, gericht op het stimuleren van de (brede) ontwikkeling van de leerling. Deze samenwerking is wederkerig; het betreft een betrokkenheid van ouders bij school en van school bij ouders. Het initiatief van de samenwerking ligt bij de school. De scholen van de RVKO zetten in op het vormgeven en versterken van educatief partnerschap met ouders. Voor meer informatie over educatief partnerschap verwijzen we naar het 'beleidsplan educatief partnerschap' en de 'handreiking educatief partnerschap' van de RVKO.

Ouderbetrokkenheid

De samenwerking met ouders is van grote waarde binnen het vrijeschoolonderwijs. Met elkaar vormen we als het ware een gemeenschap die staan voor de waarden vanuit de antroposofie en deze met elkaar delen. Dit scheidt een band met elkaar. Op een vrijeschool wordt een groot beroep gedaan op ouders om te helpen tijdens jaarfeesten, maar ook zelf een creatieve bijdrage te leveren door pompoentjes uit te hollen tijdens Sint Maarten en bloemenkransen te maken voor het Sint Jansfeest.

De Waldorfschool kent verschillende manieren waarop zij aansturen op ouderbetrokkenheid.

MR en oudercommissie

De school kent een medezeggenschapsraad (de MR) en een oudercommissie. De MR ondersteunt de ontwikkeling van de school en denkt daarin kritisch met de school mee. De MR bestaat uit een personele - en oudergeleding. De oudercommissie ondersteunt de leerkrachten bij verschillende activiteiten.

Jaarfeesten en lentemarkt

De jaarfeesten zijn mooie momenten om bijeen te zijn als Waldorf gemeenschap. Samen zingen, dansen, muziek maken, iets bakken of ongedwongen samen iets lekkers eten verbindt, verbreedert en vertraagt en haalt ons daardoor ook even uit de snelheid van alledag. De jaarlijkse lentemarkt is ook een heerlijk moment van elkaar ontmoeten.

Oudercommunicatie

Ouders en de leerkrachten van de Waldorfschool zijn altijd op zoek naar de wezenlijke interesse voor kinderen, voor elkaar, de lesinhoud en voor het leven zelf.

Parro en nieuwsbrieven

We hanteren verschillende communicatiemiddelen om de ouders en verzorgers goed op de hoogte te houden van alle mooie activiteiten die er op school en in de klas gebeuren. Dit gaat middels nieuwsbrieven en de parro-app. Parro biedt een veilige en gebruiksvriendelijke omgeving en is de plek waar alles van communicatie tussen school en thuis samenkomt.

Ouderavonden

Twee keer per jaar wordt er een ouderavond georganiseerd. Dit zijn druk bezochte avonden waar ouders door de leerkrachten meegenomen worden in de wereld van het vrijeschoolonderwijs. Tevens zijn er twee momenten in het jaar waarin u als ouder met de leerkracht in gesprek gaat over het welbevinden en de ontwikkeling van het kind.

Bijlage 1 - Aanvaarding materiële bijdragen of geldelijke bijdragen

Sponsoring is door het bestuur van de RVKO toegestaan onder de voorwaarden dat het geen invloed heeft op het onderwijsleerproces en dat het niet direct of indirect de geestelijke en lichamelijke gezondheid van leden van de schoolgemeenschap schaadt. Voor sponsoring kan worden verwezen naar het meest actuele convenant scholen voor primair en voortgezet onderwijs en sponsoring zoals dat is overeengekomen tussen o.a. het ministerie van OCW, de besturenorganisaties en de ouderorganisaties. Het beleid en voornoemde convenant zijn bij de schoolleiding op te vragen.

<https://rvko.sharepoint.com/organisatie/vademecum/financien/Paginas/Derde-geldstroom.aspx>

Bijlage 2 - Burgerschapspan *waldorfschool* nesselande
Waldorfschool Nesselande

waldorfschool
nesselande

BELEIDSNOTITIE BEWUST BURGERSCHAP

2022-2025

1. INLEIDING

In hoofdstuk 1.1.3 Socialisatie van jaarverslag 2020 van de inspectie, Staat van het Onderwijs 2020, staat de laatste stand van zaken rondom burgerschapsonderwijs. De inspectie wijst er al geruime tijd op dat deze opdracht meer aandacht van scholen vraagt. Het wetsvoorstel Verduidelijking burgerschapsopdracht in het funderend onderwijs, in combinatie met het traject van curriculumvernieuwing in het funderend onderwijs, onderstreept deze opdracht en wil leraren en schoolleiders/directeuren duidelijkheid geven over de invulling van de burgerschapsopdracht.

Recente discussies over wat deze taak betekent, en de eisen die daarbij aan scholen gesteld mogen worden, onderstrepen daarvan het belang. De inspectie wijst op het belang van de formulering van duidelijke verwachtingen, zodat scholen en samenleving weten wat van scholen wordt verwacht en zo nodig geëist mag worden.

'De wettelijke opdracht tot bevordering van burgerschap vraagt van het onderwijs om actief burgerschap en sociale cohesie te bevorderen. Het onderwijsaanbod dient zich herkenbaar te richten op bevordering van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, op de ontwikkeling van de sociale en maatschappelijke competenties die daarbij van belang zijn en op een schoolcultuur waarin basiswaarden worden voorgeleefd en waarmee kan worden geoefend. Dit document geeft aan op welke wijze binnen de Waldorfschool Nesselande invulling gegeven wordt aan burgerschapsvorming.'

'De basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit, die ten grondslag liggen aan onze democratie, zijn diep verankerd in het vrijeschoolonderwijs. Vrijescholen zijn sociale oefenplaatsen doordat kinderen van verschillende niveaus en vanuit verschillende sociale achtergronden langere tijd met elkaar in de klas zitten. Maar nog meer dan dat, zijn het gemeenschappen waarin leraren, leerlingen en ouders allemaal hun bijdrage leveren. Met name tijdens de gezamenlijk Seizoengebonden feesten de z.g. jaarfeesten, die behalve met de gehele gemeenschap ook vaak klasse overstijgend worden gevierd.'

Normen en waarden-overdracht vindt plaats doordat jonge kinderen leren van nabootsingswaardige opvoeders. Bewust burgerschap kan hierdoor niet los worden gezien van het schoolklimaat: een pedagogisch klimaat waarin er systematisch aandacht is voor verbinding met jezelf (persoonsvorming) en de ander. Opdat onze leerlingen opgroeien tot evenwichtige en vaardige mensen die zich verantwoordelijk voelen voor zichzelf en de wereld om hen heen en daar ook naar handelen, omdat ze vaardigheden hebben aangeleerd dat te kunnen.

Vanuit onze visie op leren, ontwikkeling van kinderen en gemeenschapsvorming, wordt duidelijk op welke manieren bewust burgerschap impliciet is verankerd in onze waarden, het pedagogisch klimaat en de schoolorganisatie. Voorts volgt een algemene beschrijving waarin de verwevenheid van burgerschap naar voren komt en een expliciete uitwerking van burgerschap in een school-leerplan.

Tenslotte beschrijven wij hoe wij burgerschapsdoelen meetbaar maken op het niveau van individuele leerlingen en de klas en hoe we de kwaliteit van ons onderwijs bewaken.

2. WETTELIJK KADER

De Nederlandse samenleving is divers; er is veel ruimte voor verschil. Verschillende denkwijzen, opvattingen en culturen bestaan naast elkaar. We leven in een democratische rechtsstaat. In zo'n open en vrije democratische samenleving is een gezamenlijke basis belangrijk. Deze basis wordt gevormd door burgers met gemeenschappelijke democratische waarden: burgerschap.

Bevordering van actief burgerschap en sociale cohesie is belangrijk. Daardoor kunnen mensen, jong en oud, in Nederland op een prettige manier samenleven. Burgerschapsonderwijs draagt daaraan bij door het bevorderen van kennis over de basiswaarden van de democratisch rechtsstaat en het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die daarvoor nodig zijn. Het bevorderen van burgerschap is een wettelijk vastgelegde taak van scholen.

De Inspectie van het Onderwijs ziet toe op de kwaliteit van dit onderwijs. (Site Inspectie van het Onderwijs mrt 2022) <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/burgerschap>

3. Huidige wetgeving

De burgerschapsopdracht schrijft basisscholen voor om bij te dragen aan actief burgerschap en sociale cohesie. In de Wet op het primair onderwijs staat:

Het onderwijs bevordert actief burgerschap en sociale cohesie op doelgerichte en samenhangende wijze, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op:

- a) Het bijbrengen van respect voor en kennis van basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals verankerd in de Grondwet, en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mens, en het handelen naar deze basiswaarden op school;
- b) het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de Nederlandse democratische samenleving; en
- c) het bijbrengen van kennis over en respect voor verschillen in godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap of seksuele gerichtheid alsmede de waarde dat gelijke gevallen gelijk behandeld worden.

WPO artikel 8, derde lid

De rol van de schoolbesturen wordt ook verscherpt: van hen wordt verwacht dat zij een duidelijke burgerschapsopdracht richting hun scholen communiceren en het bevoegd gezag heeft een zorgplicht voor de schoolcultuur.

Het bevoegd gezag draagt zorg voor een schoolcultuur die in overeenstemming is met de basiswaarden, bedoeld in het derde lid, onderdeel a, creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met en het handelen naar deze waarden en draagt voorts zorg voor een omgeving waarin leerlingen en personeel zich veilig en geaccepteerd weten.

WPO artikel 8, derde lid

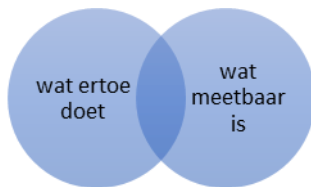
3.1 Ruimte voor eigenheid binnen de wet

Binnen bovengenoemde wettelijke kaders krijgen scholen de **ruimte** om burgerschapsvorming verder naar eigen **identiteit** in te vullen en eigen opdrachten

op zich te nemen. In het onderwijsprogramma moeten leerlingen in ieder geval *kennis* verwerven (basiswaarden democratie, diversiteit in mensen), een **houding** ontplooiën (**respect** voor basiswaarden democratie en voor **diversiteit** in mensen) en **vaardigheden** ontwikkelen (meedoen in de Nederlandse samenleving). In de schoolcultuur moeten in ieder geval democratische waarden worden **voorgeleefd** en moeten kinderen gestimuleerd worden actief te oefenen met deze waarden.

Ruimte is er niet alleen in het inrichten van een onderwijsprogramma, maar ook in het monitoren van de ontwikkeling van kinderen en in het evalueren van de resultaten van het burgerschapsonderwijs. De overheid heeft (nog) geen normen met een ondergrens gedefinieerd voor burgerschapsresultaten. De overheid heeft ook (nog) geen gestandaardiseerde instrumenten vastgesteld om de burgerschapsontwikkeling te kunnen volgen, zij is daar wel mee bezig.

Voor de Waldorfschool Nesseland is het belangrijk om de visie en doelen van bewust burgerschapsonderwijs te verwoorden vanuit het vrijeschool-specifieke van ons onderwijscurriculum. Op die wijze komt het aanbod vanuit onze onderwijsvorm zelf, waardoor het beter belichaamd kan worden met een passend aanbod om ontwikkeling in beeld te brengen. Deze volgorde is van belang, omdat niet alles wat ertoe doet in het burgerschapsonderwijs op de Waldorfschool Nesseland, ook expliciet meetbaar is op een wijze die als gangbaar wordt aanvaard. Vooral bij de ontwikkeling van het jonge kind gaat het m.n. over: **'goed voorbeeld doet goed volgen'**. In de aanbod-doelen ligt op die wijze de verantwoording bij het voorbeeldgedrag van de leraar. Het doel wordt niet expliciet benoemd maar wel impliciet aangeboden, omdat het er op inhoud wezenlijk toe doet. We doen om te ervaren en vanuit de ervaring leren we.

4. Kerndoelen

Wat we willen bereiken heeft de wetgever voor ons samengevat in kerndoelen. Deze kerndoelen zijn de leidraad om het bevorderen van actief burgerschap en sociale integratie gestalte te geven¹. Naast de burgerschapsopdracht in de sectorwetten voor primair en voortgezet onderwijs en expertisecentra, zijn de wenselijke opbrengsten van het onderwijs op het sociale en maatschappelijke domein terug te vinden in de kerndoelen voor het basisonderwijs, het speciaal onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Deze kerndoelen voor het sociale en maatschappelijke domein hebben veel raakvlakken met bevordering van burgerschap. Naast het belang van een goede beheersing van de Nederlandse taal voor deelname aan de samenleving, bevatten de kerndoelen ook andere aspecten die daarvoor van belang zijn. In de praktijk zullen scholen de wettelijke eisen rond burgerschap en de kerndoelen die daarbij passen vaak in samenhang vormgeven². Een directe relatie met burgerschap is in de kerndoelen te vinden in het domein **oriëntatie op jezelf en de wereld**. Tot dit domein horen zaken zoals omgaan met andere mensen, problemen oplossen en zingevingsvraagstukken. Specifieke kerndoelen zijn:

36 De leerlingen leren hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger.

37 Leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.

38 De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen en ze leren respect op te brengen voor verschillen in opvattingen.

39 De leerlingen leren met zorg omgaan met het milieu.

---

¹ (Uit: SLO <https://www.slo.nl/vakportalen/vakportaal-burgerschap/wat-moet-en-wat-kan/kerndoelen-po>)

² (Uit: Onderwijsinspectie <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/burgerschap/kerndoelen/>)

47 De leerlingen leren de ruimtelijke inrichting van de eigen omgeving te vergelijken met die in omgevingen elders, in binnen en buitenland, vanuit de perspectieven (...) bestaande uit cultuur en levensbeschouwing. In ieder geval wordt daarbij aandacht besteed aan twee lidstaten van de Europese Unie en twee landen die in 2004 lid werden, de Verenigde Staten en een land in Azië, Afrika en Zuid-Amerika.

51 De leerlingen leren gebruik te maken van eenvoudige historische bronnen zoals aanwezig in ons cultureel erfgoed (...)

53 De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis.

Ook buiten het *leergebied oriëntatie op jezelf en de wereld* zijn er kerndoelen die vaardigheden beschrijven die een belangrijke voorwaarde zijn voor deelname aan de pluriforme democratisch samenleving. Met name in de kerndoelen Nederlandse taal is veel aandacht voor 'zichzelf informeren', 'feiten en meningen onderscheiden' en 'deelnemen aan discussie'. Hier ligt ook een relatie met 'mediawijsheid':

3 De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren.

6 De leerlingen leren informatie en meningen te ordenen bij het lezen van school- en studieteksten en andere instructieve teksten, en bij systematisch geordende bronnen, waaronder digitale bronnen.

Ook de leergebieden kunstzinnige oriëntatie en bewegingsonderwijs bevatten kerndoelen die verband hebben met respectievelijk identiteit en cultureel erfgoed en vormen van samenwerking en overleg:

56 De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

58 De leerlingen leren samen met anderen op een respectvolle manier aan bewegingsactiviteiten deelnemen, afspraken maken over het reguleren daarvan, de eigen bewegingsmogelijkheden inschatten en daarmee bij activiteiten rekening houden.

5. VISIE

Visie burgerschapsvorming binnen de Waldorfschool Nesselande

Burgerschapsopdracht

Aan (goed) burgerschap onderscheiden we een sociale, morele en een politiek-democratische dimensie. Onderwijs kan hieraan een bijdrage leveren door alle drie in samenhang te verzorgen. Dat betekent, dat we burgerschap expliciet verbinden met democratie en het opvatten als democratisch burgerschap. (Juist) Hierin ligt een (kern)taak voor het onderwijs, omdat kinderen geholpen moeten worden om democratisch met anderen samen te leven. Het vraagt om een wereldse manier van bestaan, waarbij je niet alleen bij jezelf blijft maar daaraan ook grenzen ervaart om het met anderen uit te kunnen houden. Dit ligt verankerd in de grondwaarden van de democratie – vrijheid, gelijkheid, solidariteit – die voorzien in een pluriforme samenleving. De basisgedachte luidt, dat er een veelheid aan visies op het goede leven is.

Een wereldse manier van bestaan

Deze democratische uitdaging is tegelijkertijd ook de centrale pedagogische uitdaging. Een wereldse manier van bestaan, geborgd in het liberaal democratische principe, wordt in de pedagogiek gethematiseerd als het verschil tussen volwassen en onvolwassen in de wereld zijn. Onvolwassen is als je alleen je eigen lusten en wensen najaagt – om het iets breder te trekken: de ander en de wereld, de natuur, exploiteert om primair je eigen behoeften te bevredigen – volwassen is het als je dit in het perspectief van het grotere geheel kunt plaatsen – dat feitelijk bijdraagt aan onze levensconditie. De vorming tot een wereldse manier van bestaan betekent dus de vorming tot volwassenheid. Het pedagogische principe is om onze leerlingen te helpen los te komen van alleen maar achter hun eigens verlangens aanlopen, om hen “te bevrijden uit een gevangen zijn in hun eigen wensen en verlangens.”^[1] Dat betekent niet het onderdrukken van die verlangens, noch kinderen te vertellen wat ze al dan niet zouden mogen of moeten verlangen, **‘maar om in de veelheid van verlangens juist die verlangens te vinden die gaan helpen bij goed leven en goed samenleven.’**^[2]

Het ik dat in de wereld verschijnt

Het gaat hier om onze ‘existentiële kwaliteit van hoe we in en met de wereld zijn’^[3], door Biesta aangeduid als de hedendaagse opdracht van onderwijs en opvoeding. Deze (kern)kwaliteit vormt niet de uitkomst van een (natuurlijk) ontwikkelingsproces en valt niet te herleiden tot onze genen of hersenen. Dit vraagt om een (onderwijs)pedagogische blik, o.a. gericht op subjectificatie.^[4]

‘Subjectificatie gaat over de vorming van de persoon tot mens-zijn’, om het ik dat in de wereld verschijnt. Tegelijkertijd streeft onderwijs ook emancipatie na, opgevat als ‘het

vermogen om te kunnen functioneren in relatie tot anderen binnen een gezamenlijk
praktijk, waarbij in principe de mogelijkheid bestaat om (historische en situationele)
beperkingen te overstijgen.' ^[5] Hierop zijn onderwijs en opvoeding (in)gericht.

'De bedoeling van onderwijs is om kinderen te helpen om op een volwassen manier in de wereld te **willen** zijn.' Leertaken waaraan de school een bijdrage kan leveren zijn: jezelf leren zien als deel van een groep, een samenleving, de wereld, en je positie daarin in een breder en kritisch perspectief leren plaatsen.

Cruciaal in de pedagogische opdracht is de **wilontwikkeling**, ook omdat onderwijs uiteindelijk gericht moet zijn op de vrijheid van kind en jongeren. Dit vormt voor Biesta een belangrijk vraagstuk. “De wil is een kracht die zowel positief als negatief ingezet kan worden. Wat betekent het om mens te zijn in deze wereld? Dat is niet hetzelfde als motivatie, dan vanuit het ‘ik’ gedreven wordt. Juist op het gebied van de wil ligt een belangrijke opdracht voor het onderwijs en opvoeding. Het vrijeschoolonderwijs heeft hier als een van de weinige onderwijssoorten nog expliciet aandacht voor. Het zou mooi en belangrijk zijn als deze expertise zichtbaar en deelbaar gemaakt zou worden.”^[6]

Wat betekent dit voor burgerschapsonderwijs binnen de vrijeschool?

Werk maken van democratie (burgerschap) betekent werken aan ‘**volwassen willen zijn**’. Dat maakt dat burgerschapsonderwijs integraal onderdeel vormt van onderwijs dat in de pedagogische opdracht haar kerntaak opvat. Goed burgerschapsonderwijs leert kinderen ook zich te begrenzen én zich te committeren. Hiervoor biedt de school idealiter een oefenplaats.

Een wereldse manier van bestaan vraagt om een verschuiving van alleen geïnteresseerd zijn in jezelf naar een interesse in het grotere belang. Volgens het democratische en het pedagogische principe beginnen we de lessen burgerschapsvorming niet met lessen in de grondwet of in burgerrechten. Als we dit principe willen verzorgen dan is het de taak om leerlingen te helpen om te **oefenen met weerstand**, om te **oefenen met grenzen**. Werk maken van democratie begint hiermee.

We stimuleren leerlingen om eigen wensen en verlangens te toetsen aan de buitenwereld, waarin niet alles mogelijk is. We verleiden ze om buiten zichzelf te willen kijken, onderbreken hen in hun verlangens al naar gelang de situatie daar om vraagt. ‘**Grenzen ontmoeten en begrenzing begrijpen is een belangrijke manier om werk te maken van burgerschap**. Dat werk begint met het ervaren en ontmoeten van weerstand.’^[7] Het ervaren van weerstand, en het oefenen met grenzen, kan op tal van manieren vormgegeven worden. Binnen het vrijeschoolonderwijs heeft dit van oudsher een intrinsieke plek in onze pedagogie.

Praktische consequentie is, als we met de burgerschapsopdracht aan de slag willen, om eerst goed te inventariseren in hoeverre het vrijeschoolonderwijs in vakken, activiteiten en schoolcultuur de nieuwe generatie aan het helpen is om met volwassen zijn aan de slag te gaan.

^[11] Bron vrijeschoolbeweging.nl

^[12] Biesta, 2020:39

^[13] Bron vrijeschoolbeweging.nl

^[14] Biesta verdiept het persoonsbegrip tot subject-zijn en spreekt als het gaat over persoonsvorming in het onderwijs over subjectificatie. Zie [hier](#) voor zijn beschouwing hierover.

^[15] Van Oers, 2009:9

^[16] Bron vrijeschoolbeweging.nl

^[17] Biesta, 2020:39

6. BURGERSCHAPSVORMING BINNEN EEN VRIJESCHOOL

De wijze waarop De Waldorfschool Nesselande aan actief burgerschap en sociale integratie vormgeeft: uitgangspunten van het vrijeschoolonderwijs

In onze scholen maken de leerlingen deel uit van **een vaste groep**, deze groep blijft gedurende een reeks van jaren bij elkaar. **Een maatschappij in het klein**. De leraar van de groep gaat eveneens een **langdurige verbinding** aan met deze groep. Daardoor leren leraar en leerlingen elkaar wederzijds goed kennen en leren rekening met elkaar en met elkaars behoeften te houden. Elke klas bevat bijna uitsluitend leerlingen van ongeveer dezelfde leeftijd. Omdat een bepaalde ontwikkelingsfase niet herhaald kan worden vinden we het onjuist om leerlingen te laten doubleren (uitzonderingen daargelaten; soms kan het in het belang van een leerling zijn om in een klas lager of hoger te zitten; een keuze daartoe moet de draagkracht hebben van alle betrokkenen, ouders, leerling en leraren).

De klas kan gezien worden als een oefen-samenleving, lief en leed, wel en wee worden met elkaar gedeeld. Er ontstaan vriendschappen en de kinderen leren met conflicten om te gaan alsmede de hebbelijk- en onhebbelijkheden van de ander en zichzelf. Het onderwijs is deels doelbewust klassikaal: **gemeenschapszin** kan alleen ervaren en geoefend worden in een groep. Naast het klassikale onderwijs wordt er uiteraard ook aandacht besteed aan zelfstandig werken en differentiatie in het aanbod. Leerlingen kunnen zich zo bij het eigen maken van de leerstof en het verwerken ervan, op hun eigen niveau verder bekwamen.

Door de langdurige verbinding van de leraar met de groep gaat hij/zij ook een verbinding aan met de ouders, voor een aantal jaren. De **brug tussen school en thuis** vinden wij heel belangrijk. Daardoor zijn de lijnen kort en kan er op tijd worden bijgestuurd en ingegrepen als dit nodig is, op cognitief, emotioneel en/of sociaal gebied. De juf of meester nodigt alle ouders twee keer per jaar uit voor een ouderavond, waarin hij/zij vertelt over het reilen en zeilen van de klas en daarnaast ook informatie geeft over leeftijdsfase, vertelstof en achtergronden van het vrijeschoolonderwijs. Op deze avonden wordt eveneens aandacht geschonken aan hoe het met de groep in zijn geheel gaat. Wat zijn de kenmerken van de klas en hoe gaan de leerlingen met elkaar om? De wijze waarop de ouders en de leraar(en) rondom de klas staan is hierin ook een **sociaal proces**. Het vraagt bewustzijn en reflectie om met elkaar te kijken naar wat er zich afspeelt en hoe ouders en leraren hierop aan kunnen sluiten. De leraar onderhoudt contact met de individuele ouders t.a.v. de vorderingen van een individuele leerling van zijn/haar klas, middels individuele oudergesprekken.

Sociale vorming is van oudsher van groot belang in de vrijeschool. Lesstof wordt gezien als ontwikkelingsstof die vormend werkt op de totale persoonlijkheid. De leerlingen leren zich via het **kunstzinnige**, beeldende **levende** onderwijs te verbinden met het aanbod. Door de verbinding ontstaat enthousiasme voor de leerstof en liefde voor mens en wereld. De

vrijeschool richt zich op hoofd, hart en handen. **Denkleven, gevoelsleven en wilsleven** zijn het middengebied, het gevoelsleven is ook het gebied van het sociale, de ontmoeting. In veel vakken en activiteiten besteden we hier aandacht aan: kringspelen, cultuurspelen, orkest en koorlessen, sociale vaardigheidslessen, tutorlezen, toneel, euritmie, jaarfeesten, schoolfeesten (optredens voor ouders en voor elkaar).

Respect voor elkaar begint al bij het handen geven en elkaar aankijken: de klassenleraren geven bij de deur iedere leerling apart een hand, begroeten en kijken het kind aan. Vaak wordt er nog even iets persoonlijks uitgewisseld waardoor het kind zich 'echt' gezien voelt. Als er later op de dag vakleraren lesgeven in de klas, geven ook zij ieder leerling een hand. Bij het afscheid nemen aan de eind van de dag geven we elkaar ook een hand. Als er gesprekken plaatsvinden tussen ouders en leerkracht(en) gebeurt dit ook: begroeten en afscheid nemen middels handen geven en elkaar aankijken: contact maken en met elkaar **in verbinding** treden vinden wij ertoe doen en wordt 'bewust' voorgeleefd.

Zowel voor de leraren als voor de leerlingen in de klas is er een **gezamenlijk ochtendbegin** en een opmaat. Individueel dragen de leerlingen hun eigen spreuk aan elkaar voor. Wanneer alle leerlingen door dit gezamenlijke begin 'aan' staan om te gaan leren, begint de les. Ook aan het eind van de dag wordt afgesloten middels een spreuk of lied. Deze rustpunten markeren ook een bewustzijnsmoment waarin 'allen' worden meegenomen 'in de stroom.' Zoals iedere periode ook begint 'zonder aanzien des persoons', zodat we aan t begin van ieder nieuw te leren onderwerp 'allemaal' wederom op gelijke voet in t leren kunnen stappen. Deze structurele bijdrage aan kansengelijkheid bij aanvang van iedere periode, vinden wij belangrijk. Op onze school vinden leerlingen leren fijn.

In een aparte notitie: WIE, WAT, HOE en WAAR, staat beschreven welke **regels, afspraken en omgangsvormen** wij met elkaar hebben afgesproken en waar we ons aan proberen te houden. Er zijn omgangsregels, er is een veiligheidsplan, een pestprotocol, een en een plan van aanpak bij pestgedrag. Natuurlijk ook schoolregels en gedragscodes voor 'buiten de klas' en **ambities voor gedrag** (b.v. een rookvrije zone willen zijn tot en met de buitenruimten'). Regels en afspraken zijn er om elkaar aan te kunnen spreken op dat wat we hebben afgesproken. In de eerste schooljaren ontstaan ze vooral uit gewoonten en ritme. Deze '**gewoontevorming**' leidt in de kleuterklas al tot zelfstandigheid. De leraar hoeft de leerlingen niet steeds te wijzen op de afspraken, het is een herhaalde handeling die in het gewoonte-lichaam als vanzelf wordt 'ingeslepen'. Zonder woorden 'doen' we die gewoontehandelingen 'gewoon' met elkaar. De leerlingen voelen en weten vanuit die **eenheidsbeleving**: dit kunnen wij met elkaar!

In hogere klassen worden vaak nieuwe afspraken gemaakt die bij de betreffende ontwikkelingsfase passen welke een vrijeschool hanteert als leidraad voor het aanbod. In de wat hogere klassen ontstaat er een proces waarin nieuwe afspraken vanuit de leerlingen zelf tot stand komen. Zo worden het omgangsregels waarvan de leerlingen eigenaar zijn.

In het **leerproces** wordt veel **samengewerkt**. Leerlingen gaan in groepjes of in tweetallen vaak uiteen met een gemeenschappelijke vraag of opdracht als uitgangspunt. Naderhand

volgen presentaties van oplossingen, van werkwijzen, van idee-vorming. Leerlingen ontdekken op hoeveel **verschillende** manieren je iets kunt oplossen en op welke manieren je een probleem kunt benaderen op je eigen wijze, los van niveau of aandachtvraag. Het werken met niveaugroepen wordt daarom ook zoveel mogelijk vermeden. Het leren van én met elkaar komt het meest tot zijn recht in **pluriforme** groepen. Leerlingen kunnen gebruik maken van elkaars kennis en vaardigheden; kunnen elkaar hulp bieden en ondersteunen bij het uitvoeren van een werkopdracht. De kinderen kennen elkaars kwaliteiten en vermogens en gaan daar, net als de leraar, op een open manier mee om. Bij deze manier van werken spelen zaken als: diversiteit, acceptatie, tolerantie, respectvolle houding, zorg voor elkaar, een significante rol, waar aandacht voor is.

De juf of meester kan het samenwerkingsproces positief beïnvloeden door regelmatig te **reflecteren** met zijn leerlingen op hoe de samenwerking verliep; waar knelpunten waren en wat ze zelf aan oplossingen kunnen aandragen om de samenwerking te verbeteren.

Ook op andere momenten staat reflectie met de kinderen centraal: bv. elkaars kunstzinnig werk bekijken en positieve feedback geven op elkaar met eventuele verbeterpunten; werkstukbespreking en spreekbeurten met elkaar analyseren.

Wereldburgers worden gevormd door **verhalen**. De vrijeschool is de 'verhalenschool' bij uitstek. De vertelstof die in elke klas een centrale plaats inneemt (al vanaf de peuterklas) is de lat waarlangs de leerstof zich beweegt. De inhoud van **de vertelstof** en verhalen, ligt de **verbinding tussen het culturele erfgoed en de persoonlijke ontwikkelingsmotieven van de kinderen**. In een multiculturele samenleving kan de vrijeschool vanuit deze vertelcultuur een eigen en wezenlijk geluid laten horen. Ons burgerschaps-onderwijs gebruikt de vertelstof als **spiegel voor ons handelen**. De verhalen in de geschiedenislessen vanaf de 5e klas zijn hier nog een extra aanvulling op: oude cultuurverhalen uit oud-India, oud-Perzië en Mesopotamië, oud-Egypte en oud-Griekenland. In de 6^e klas de Romeinse mythologie. Ze geven een breed venster op onze culturele grondslag.

Hierbij wordt aandacht besteed aan vele belangrijke zaken die doorwerken tot in onze tijd. Van het boeddhisme tot ontstaan van de democratie; van debatteren in de senaat (Romeinen) tot de socratische manier van vragen stellen; van verkiezingen tot wat een monarchie of republiek is. In de Europa-periode, een aardrijkskundeperiode in de 5e klas, wordt aandacht besteed aan de Europese Unie, de Europese samenwerking. In dit verband komen democratische principes aan de orde en wordt ook verteld over hoe de **Nederlandse rechtsstaat** functioneert. Zo komen ook politiek en staatsinrichting al 'impliciet' aan de orde. Het wordt nog niet als dusdanig benoemd maar op een praktische wijze aangeboden door b.v. het uitspelen van een vergadering; het leren een betoog te voeren; argumenten aan te dragen; vragen te stellen; vormen van besluitvorming te leren kennen. Ook hier gaat het over het doen om te ervaren en vanuit de ervaring leren. Omdat het vrijeschool curriculum als doorgaande leerlijn loopt van de kleuters tot en met de 12^e klas, met herhalingen in de het aanbod d.m.v. verdieping, komt dit onderwerp een andere wijze later expliciet aan de orde.

Naar aanleiding van de verhalen in het 'periodeonderwijs', de verhalen in de geschiedenislessen en godsdienstlessen, worden er vaak **klassengesprekken** gehouden.

De leerlingen vertellen over en luisteren naar de eigen ervaringen. Er zullen gesprekken die gaan over moraliteit (omdat de verhalen dit thema oproepen) : nadenken over je gedrag en het overzien van **consequenties van gedrag**. Met de leerlingen wordt ook filosofie bedreven: dat begint al in de eerste klas met de kwaliteiten van de getallen: 1 is het grootste getal. Wat is "nul" in relatie tot de getallenwereld. In de 4^e klas komen er gezichtspunten naar voren over de relatie tussen mensen en dieren. In de 5^e klas over mensen en planten. In de 6^e klas over mensen en aarde (o.a. mineralogie, klimatologie).

Er ontstaat steeds meer **eerbied en verwondering voor de mens en de natuur, onze aarde**. Er vindt een oriëntatie plaats op de omgeving vanuit verantwoorde zorg. Zorg voor mens, natuur, milieu, gezondheid. Zorg dragen voor alles wat leeft. De kinderen moeten eerst van de wereld leren houden, zich ermee verbinden vanuit hun gevoel voordat ze zich ermee uiteen en voor in willen zetten. De leraren zijn in hun handelen van deze volgorde bewust.

De gesprekken, zoals hierboven geschetst, kunnen ook **religieus of spiritueel** van aard zijn. Ze gaan over de wereld waar we vandaan komen en na onze dood weer naar toe zullen gaan: de geestelijke wereld. De leraar leidt deze gesprekken steeds vanuit de eigen inbreng van de leerlingen waarbij er respect is voor ieders beleving. De leerlingen leren zo dat er kerken en religieuze gemeenschappen zijn waarin mensen hun geloof belijden. De leraar laat de leerlingen ervaren dat religiositeit ook kan inhouden dat je vanuit een bepaalde cultus daaraan vormgeeft. Vanuit de **RVKO** is de invalshoek de **Katholieke identiteit** die naadloos aansluit bij de waarden t.a.v. menselijkheid, zoals wij deze op een vrijeschool inbrengen vanuit de vertelstof. Religie is namelijk een houding waar je op speciale momenten aandacht aan kunt geven. Net zoals op school met de spreuken en met jaarfeestvieringen, kun je ook thuis, in een kerk, moskee of tempel hierbij stilstaan en de geestelijke wereld om leiding vragen. Zo ontdekken we samen dat er verschillende kenmerken en gewoonten zijn, zowel in de klas als op school én daarbuiten, vanuit de culturen en het milieu waarmee we te maken hebben en ons uiteen moeten zetten.

In het aanbod en **jaarfeesten** is het jaarverloop een belangrijk aspect. De kinderen beleven de seizoenen en jaarfeesten d.m.v. leerstof en vieringen, via gedichten, toneel, muziek, verhalen, creatief werk, uitstapjes, tuinbouwlessen. In hogere klassen mogen ze mede vormgeven aan de jaarfeestvieringen. De leerlingen leren ook jaarfeesten kennen uit **andere culturen**: de leraar brengt deze feesten ter sprake aan de hand van de culturele achtergrond van klasgenoten, burens, vrienden of familie van de leerlingen. In de 3^e klas krijgt het Joodse Paasfeest aandacht en soms ook het Russische. De Ramadan komt sowieso voor t voetlicht wanneer in de 6^e klas aandacht wordt besteed in de geschiedenislessen aan het ontstaan van de Islam. En in de geschiedenislessen in de 5^e en 6^e klas is de relatie naar de oorsprong van de wereldgodsdiensten, boeddhisme, islam, jodendom, katholicisme en protestantisme een vast onderdeel van ons curriculum.

7. BEWUST BURGERSCHAP IN HET LEERPLAN

8. Leerlijn burgerschapsonderwijs

De burgerschapsopdracht schrijft basisscholen voor om bij te dragen aan actief burgerschap en sociale cohesie, verankerd in de WPO, artikel 8, lid 3 en 3a. Onze menskundige visie daarop hebben we reeds uitvoering beschreven in hoofdstuk 3.

Kinderen leren het meest vanzelfsprekend van het goede voorbeeld, door datgene na te bootsen, wat ze van de volwassenen als autoriteit in het sociale leven aangeboden krijgen.

Van deze pedagogische visie is ons onderwijs geheel doordrongen, hiernaar te handelen is een constant streven binnen de Waldorfschool Nesselande.

Dit ondersteunen we o.a. door op de Waldorfschool ieder jaar scholing aan te bieden ten aanzien van dit onderwerp waarin het **zicht op eigen handelen** en het eigenaarschap ervan voor de leraar wordt benadrukt m.b.v. de methodiek Dynamische Oordeelsvorming. (zie daarvoor 'Scholing en studiedagen' in het Jaarplan). Het uitgangspunt van de methodiek is om bewustzijn te creëren zodat oordeelvrij handelen in 'alle' omstandigheden ruimte houdt, waarin we ons als groep maar ook individueel kunnen ontwikkelen. Aan de ene kant neemt de gemeenschap door gezamenlijke jaarfeesten, met ouders om de kinderen heen en de gemeenschappelijke scholing een prominente plek in (voorbeeldfunctie), aan de andere kant hebben we grote achting voor de individualiteit en autonomie van elke leerling en elke volwassene. We verwachten door onze omgang met elkaar een grote participatie van ouders: we dragen samen verantwoordelijkheid voor onze school en ook dat wordt door de kinderen waargenomen.

Door de verschillen in talenten (cognitief, sociaal, kunstzinnig etc.) niet te ontkennen, maar te **verdragen**, wijzen we iedere vorm van onverdraagzaamheid duidelijk af. We kunnen verschillen wel waarnemen en benoemen, maar we beoordelen ze niet in positieve of negatieve zin. Ieder mens heeft **een levensweg en een levensopgave**, deze oprecht te waarderen en in verbondenheid te begeleiden, zien wij leraren als onze wezenlijke uitgangspunt voor onze onderwijs. We geloven in **het potentieel dat ieder in zich draagt**. Door te onthullen wie we wezenlijk zijn en aandacht te geven aan dat wat aandacht vraagt, wekken we hoop. Hoop voor een toekomst die ertoe doet. Het gaat erom dat we omarmen dat onze paden elkaar steeds opnieuw kruisen en te houden van dat wat het teweegbrengt. Los van wat anderen daarvan vinden, maar wél met een open houding

naar dat wat de ander eraan beleeft.

Handelend vanuit het bewustzijn over de kerngebieden 'vrijheid – gelijkheid – solidariteit' oriënteren we ons mede op de door het ontwikkelteam burgerschap gedefinieerde kerndoelen³. Met sommige inhoud, zoals 'Vrijheid en Gelijkheid' en 'Democratische cultuur' oefenen we vanaf de kleuterklas, andere zoals 'Digitaal samenleven' en 'Globaliseren' komen pas in latere leerjaren in het VO aan bod. De Waldorfschool Nesselande bevordert deze sociale cohesie bewust door een tweeledige beweging: de leerlingen gaan via diverse leerroutes de maatschappij in en wij halen de maatschappij de school binnen. Zo ontstaat een natuurlijke wisselwerking en wordt de school werkelijk een geleefd onderdeel van de (directe) maatschappelijke omgeving met een uitwisseling in het aanbod waardoor het onderwijs 'levend' blijft. Sociale vaardigheden hanteren om in t moment dat zich iets voordoet 'bewust' te kunnen handelen vanuit medemenselijkheid. **In vrede de ander zien én te worden wie je bent!**

Ons leerplan⁴ is gebaseerd op de ontwikkelingsfasen zoals Rudolf Steiner deze heeft neergelegd in het algemene vrijeschool-specifieke-leerplan. Het is zorgvuldig gedocumenteerd in onze periodeplannen via de aanboddoelen per jaarklas.

---

³ <https://www.curriculum.nu/voorstellen/burgerschap/>

⁴ Leerplan gebaseerd op de periodeplannen zoals de Waldorfschool Nesselande deze hanteert

9. Algemene leeswijzer

Om het bewust burgerschap binnen ons onderwijscurriculum te kunnen monitoren, hebben we voor elk leerjaar hebben de vertelstof expliciet benoemd en de beoogde leerdoelen eraan gekoppeld. Dit omdat de vertelstof een essentieel onderdeel vormt van ons onderwijs waarlangs de leerstof en de sociale cohesie (naast de jaarfeesten) zich beweegt.

In de hieronder volgende schema's zijn per leerjaar de kerndoelen vanuit SLO gekozen, die ons inziens de bedding bieden voor de kerndoelen van bewust burgerschapsonderwijs.

In ons leerstofaanbod komen zowel kerndoelen aan bod, die de voorwaardelijke basis vormen voor burgerschapontwikkeling (bv. vanuit Nederlands, sociale vorming, Engels, bewegingsonderwijs en kunstzinnig onderwijs) als de doelen die concreet gericht zijn op wereldoriëntatie als equivalent voor bewust burgerschapsonderwijs.

Sommige lesdoelen blijven in beginsel door de hele basisschooltijd van betekenis, de meesten zijn echter onderhevig aan verandering en/of aanvulling per jaarklas en ontwikkelingsfasen van de leerlingen.

T.b.v. de overzichtelijkheid dienen we naast deze leerlijn burgerschap een document in '*Extract leerlijn burgerschapsonderwijs*' genoemd, dat alleen de lesdoelen voor concreet burgerschapsonderwijs weergeeft.

De hieraan gekoppelde Romeinse cijfers zijn tevens in de leerlijn terug te zien. We willen deze begrepen zien als wat het is: een extract dat zijn leereffect slechts kan ontwikkelen in samenspel met de gehele leerlijn, onze onderwijsvorm en de vertelstof als spiegel van ons handelen.

10. Bewust Burgerschapsonderwijs in de kleuterklas

In de kleuterklassen wordt spelenderwijs geleerd. De leerlingen worden 'impliciet' op cognitief gebied aangesproken. Vertelstof zijn bakersprookjes uit de nabije omgeving en andere korte verhalen, passend bij de leeftijdsfase van het kind en het seizoen. De bakersprookjes sluiten daar naadloos bij aan omdat ze makkelijk toegankelijk zijn en hen fantasierijke beelden geven van de werkelijkheid. De leerling is zich bewust van de verantwoordelijkheid van het gedrag. Jonge kinderen leren voornamelijk door nabootsing.

De door de vertelstof beoogde doelen zijn:

- Waarnemen van goed en kwaad in een simpele, overzichtelijke situatie, daarbij het kind op verouderde stereotype beelden en deze zo nodig aanpassen in de tijd)
- Ontwikkeling van moraliteit door het (onbewust) spiegelen aan verhalen en bakersprookjes
- Beleven van emoties als medelijden, vreugde, verdriet, waardoor het vermogen tot empathie met de andere ontwikkeld worden.
- Eerbied voor de natuur en de omgeving, als basis voor het latere besef over het belang van duurzaamheid.

waldorfschool
nesselande

Te ontwikkelen basiswaarden	Geconcretiseerde leerdoelen in het kader van burgerschap	Kerndoelen (SLO)	Aanboddelen
Vrijheid van meningsuiting Gelijkwaardigheid Begrip Autonomie Verdraagzaamheid Afwijzen van onverdraagzaamheid Afwijzing van discriminatie Verantwoordelijkheidsbesef	1. Vrijheid en gelijkheid 2. Macht en inspraak 3. Democratische cultuur 4. Identiteit 5. Diversiteit 6. Solidariteit 7. Duurzaamheid	(1) De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven. (34) De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen. (35) De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.	- de kinderen leren de elementaire omgangsvormen, die in onze samenleving gelden, zoals begroeting, afscheid nemen, beleefdheidsregels I - de kinderen leren zich volgens de afspraken en regels van de klas te gedragen II - de dagelijkse cultuurspelen bevorderen taalvaardigheid, motorische ontwikkeling en muzikaliteit; het draagt bij aan het vermogen om rekening te houden met een ander III - door naar verhalen te luisteren, verruimen de leerlingen hun woordenschat t.b.v. het latere vermogen zich uit te drukken - de kinderen kunnen verhalen navertellen via verschillende uitdrukkingsvormen - de kinderen kunnen verhalen en belevenissen kunstzinnig verwerken door tekenen, schilderen of boetseren. Ze leren om elkaars werk te beschouwen en er oordeelvrij op te reageren. - door 'samen spelen, samen delen' leren de kinderen sociale basisvaardigheden en dat behoeftes van elkaar verschillen. - het vrije spel schept ruimte voor het creëren van situaties, waar het verwoorden van de eigen positie nodig is, net als het rekening houden met de ander. - kinderen ervaren gelijkwaardigheid, doordat alle activiteiten onafhankelijk van het geslacht aangeboden en uitgevoerd worden. - de kinderen leren door het dagelijks opruimen en verzorgen van het klaslokaal en de materialen, verantwoordelijkheid te nemen voor hun directe omgeving IV

waldorfschool
nesselande

		<p>(37) De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.</p> <p>(39) De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.</p> <p>(54) De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.</p> <p>(57) De leerlingen leren op een verantwoorde manier deelnemen aan de omringende bewegingscultuur en leren de hoofdbeginselen van de belangrijkste bewegings- en spelvormen ervaren en uitvoeren.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - oudere kinderen krijgen steeds meer en steeds complexere taakjes, zoals fruit op een stukje brood maken, de afwas doen, hulpmaatje zijn voor een jonger kind etc. en ervaren daarbij dat participatie iets moois is IV - door kringgesprekken kunnen kinderen zich in een (groeps-)gesprek houden aan elementaire regels, zoals wachten tot je een beurt krijgt V - kringgesprekken bevorderen het verbaliseren van eigen standpunten, door stimulerende vragen door de leraar leren de kinderen hun mening te verwoorden - door eenvoudige (kring)spelen leren kinderen met frustraties van zichzelf en anderen om te gaan - door eenvoudige (kring)spelen leren kinderen samen te werken aan een doel - door regelmatige kleine excursies leren de kinderen beginnend hoe ze zich in het verkeer moeten gedragen VI - de kinderen ervaren door kleine opdrachten dat mensen in een groep van elkaar afhankelijk zijn en elkaar nodig hebben door o.m. samen te spelen en samen te werken VII - de kinderen ervaren tijdens het vrije en geleide spel dat door tegenstrijdige belangen conflicten kunnen ontstaan die je samen kunt oplossen - door het regelmatig gezamenlijk voorbereiden van eenvoudige maaltijden (appelmoes, pannenkoeken, soep, fruit) komen kinderen in aanraking met gezonde voeding. - door het beleven van tradities, vieringen en rituelen rondom de jaarfeesten vormen de kinderen hun identiteit in afstemming met hun omgeving, deze kunnen (mede afhankelijk van de leerlingenpopulatie) multicultureel karakter aannemen VIII - door geleide (kring)spelen oefenen de kinderen de omgang met winnen en verliezen. - door tekenen en schilderen leren de kinderen hun innerlijke gaven in de buitenwereld uit te drukken. - tijdens euritmie oefenen de kinderen de waarneming van de eigen ruimte en de ruimte van de andere - door doelgericht met bij het thema passende kinderboeken te werken, worden verschillende denkbeelden geprikkeld, bv. door: <ul style="list-style-type: none"> - Jij bent heel bijzonder (over anders zijn) - Miko is boos! (over emoties en regels) - Er is een plekje in je hart! (over verschillen en overeenkomsten)
--	--	---	---

11. Bewust Burgerschapsonderwijs in klas 1

In klas 1 vertellen we langere en complexere sprookjes, waarin psychologische motieven in archetypische beelden gevat worden. Aan bod komen sprookjes van Grimm, maar ook sprookjes afkomstig uit verschillende culturen. In sprookjes wordt via de (levens)wandel van verbeelde personages uitdrukking gegeven aan oerbeelden, die vertellen over goed en kwaad, hemel en aarde, leven en dood zoals dat beleefd wordt of werd in de cultuur waar het sprookje vandaan komt. Onopgemerkt maken de kinderen een eerste stap naar andere culturen toe. Leerrijk is daarbij dat vaak dezelfde waarden en normen erin terugkomen, onafhankelijk vanuit welk land een sprookje komt.

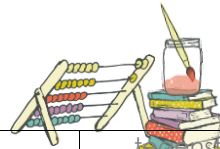
De beoogde doelen zijn vergelijkbaar met die van de kleuterklas, alleen worden deze complexer en leren de leerlingen hun beleven verbaal beter uit te drukken:

- Waarnemen van goed en kwaad in een simpele, overzichtelijke structuur
- Ontwikkeling van moraliteit door het (onbewust) spiegelen aan verhalen en sprookjes
- Beleven van emoties als medelijden, vreugde, verwondering, daardoor kan het vermogen tot empathie met de andere ontwikkeld worden.
- Eerbied voor de natuur en omgeving, als basis voor het latere besef over het belang van duurzaamheid.
- Kennismaking met beelden en gebruiken uit ander culturen

Te ontwikkelen basiswaarden	Geconcretiseerde leerdoelen in het kader van burgerschap	Kerndoelen (SLO)	Aanboddelen

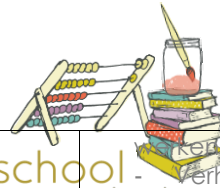

<p>Vrijheid van meningsuiting</p> <p>Gelijkwaardigheid</p> <p>Begrip</p> <p>Autonomie</p> <p>Verdraagzaamheid</p> <p>Afwijzen van onverdraagzaamheid</p> <p>Afwijzing van discriminatie</p> <p>Verantwoordelijkheidsbesef</p>	<p>1. Vrijheid en gelijkheid</p> <p>2. Macht en inspraak</p> <p>3. Democratische cultuur</p> <p>4. Identiteit</p> <p>5. Diversiteit</p> <p>6. Solidariteit</p> <p>7. Duurzaamheid</p>	<p>(1) De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven.</p> <p>(2) De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren.</p> <p>(13) De leerlingen leren informatie te verwerven uit eenvoudige gesproken en geschreven Engelse teksten.</p> <p>(34) De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.</p> <p>(35) De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.</p> <p>(37) De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.</p> <p>(39) De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.</p> <p>(54) De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.</p> <p>(55) De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.</p>	<p>kennis over de elementaire omgangsvormen, die in onze samenleving gelden, zoals begroeting, afscheid nemen, beleefdheidsregels worden uitgebreid I</p> <ul style="list-style-type: none"> - samen met de leraar formuleren de kinderen klassenregels en leren zich volgens de afspraken en regels van de klas en van de school te gedragen II - de dagelijkse opmaat bevordert taalvaardigheid, motorische ontwikkeling en muzikaliteit; het draagt bij aan het vermogen om rekening te houden met een ander III - door naar verhalen te luisteren, verruimen de leerlingen hun woordenschat t.b.v. het latere vermogen zich uit te drukken de kinderen kunnen verhalen navertellen via mondelinge of schriftelijke taalvaardigheid - door regelmatig samenwerken, leren de kinderen sociale basisvaardigheden en dat behoeftes van elkaar verschillen. - het samenwerken in tweetallen of groepen creëert situaties, waar het verwoorden van de eigen positie nodig is, net als het rekening houden met de ander. - de kinderen ervaren gelijkwaardigheid, doordat alle activiteiten onafhankelijk van het geslacht aangeboden en uitgevoerd worden - de kinderen leren door het dagelijks opruimen en verzorgen van het klaslokaal en de materialen, verantwoordelijkheid te nemen voor hun directe omgeving. Ze krijgen vaste taken, soms over een langere periode, soms als weekdienst, soms als dagtaak IV - tijdens kringgesprekken en in de lessen kunnen kinderen zich in een (groeps-)gesprek/leersituatie houden aan elementaire regels, zoals wachten tot je een beurt krijgt en andere uit laten spreken V - kringgesprekken bevorderen het verbaliseren van eigen standpunten, door stimulerende vragen door de leraar leren de kinderen hun mening te verwoorden - door taal gerelateerde spelletjes stimuleert de leraar bewust de woordenschatuitbreiding van de kinderen - door regelmatige kleine excursies leren de kinderen beginnend hoe ze zich in het verkeer moeten gedragen VI - de leerlingen ervaren door kleine opdrachten dat mensen in een groep van elkaar afhankelijk zijn en elkaar nodig hebben door o.m. samen werken en zich verbaal uit te wisselen VII - door verschillende (coöperatieve) werkvormen ervaren de kinderen het belang van doelgericht samenwerken, dat door
---	---	---	---

		<p>(57) De leerlingen leren op een verantwoorde manier deelnemen aan de omringende bewegingscultuur en leren de hoofdbeginselen van de belangrijkste bewegings- en spelvormen ervaren en uitvoeren.</p> <p>(58) De leerlingen leren samen met anderen op een respectvolle manier aan bewegingsactiviteiten deel te nemen, afspraken te maken over het reguleren daarvan, de eigen bewegingsmogelijkheden in te schatten en daarmee bij activiteiten rekening te houden.</p>	<p>tegenstrijdige belangen conflicten kunnen ontstaan en hoe je deze samen kan oplossen VII</p> <p>de het beleven van tradities, vieringen en rituelen rondom de jaarfeesten vormen de kinderen hun identiteit in afstemming met hun omgeving, deze kunnen (mede afhankelijk van de leerlingenpopulatie) multicultureel karakter aannemen VIII</p> <ul style="list-style-type: none"> - via versjes, gedichten, liederen en spelletjes raken de kinderen vertrouwd met de klank van de Engelse taal ter voorbereiding op een geglobaliseerde samenleving - de kinderen uiten zich regelmatig op verschillende kunstzinnige manieren en leren structureel om de verschillen in elkaars werk oordeelvrij te reflecteren IX - door groepsspelen tijdens bewegingslessen oefenen de kinderen de omgang met winnen en verliezen. - door tekenen en schilderen leren de kinderen hun innerlijke gaven in de buitenwereld uit te drukken. - tijdens euritmie oefenen de kinderen de waarneming van de eigen ruimte en de ruimte van de andere - door situaties te creëren, waarin kinderen samenwerken leren de kinderen – onder toezicht van de leraar – rekening te houden met elkaar. - kinderen leren steeds complexere informatie uit de gesproken taal te filteren door middel van steeds meer gelaagde opdrachten (mondeling en schriftelijk) - de kinderen kunnen een verhaal chronologisch vertellen en scholen daarmee hun waarneming – en beleven dat de waarneming van een ander kind misschien (net iets) anders is. - door gebruik van (prenten)boeken en gesprekken over familiesituaties leren de kinderen over verschillende vormen van samenleven, dat dit kan veranderen in de tijd en wat dit voor mensen betekent - door het leven van de leerlingen te beschouwen, ontdekken ze dat iedereen deel uitmaakt van verschillende groepen (familie, hobby's, culturele achtergrond) waarin verschillende rollen (zusje, kleinzoon, keeper) worden vervuld. - door het vak 'heemkunde' scherpen en verruimen de leerlingen hun blik voor hun omgeving, de natuur en de mensen - het jaarlijkse toneelstuk geeft kinderen de mogelijkheid om artistiek uitdrukking te geven aan hun emoties - Door doelgericht met bij het thema passende kinderboeken te
--	--	---	---

waldorfschool
nesselande

- worden verschillende denkbeelden geprikkeld, bv. door:
- verhalen van de boze heks (over conflicten en vriendschap)
  - Lotta uit de Kabaalstraat (over familie en emoties)
  - Het meisje dat nooit fouten maakte (over perfectionisme)
  - Oh, wat mooi is Panama (over vriendschap en dromen)

12. Bewust Burgerschapsonderwijs in klas 2

In de tweede klas vertellen we de fabels. Hierin leren de leerlingen via de dieren verschillende en vaak tegenovergestelde karaktereigenschappen kennen en daarmee diepmenselijke eigenschappen als hebzucht, vrijgevigheid, ijdelheid, gemakzucht, brutaliteit, vlijt, vriendschap en wijsheid. Deze eigenschappen kunnen ze herkennen in zichzelf en in de ander, wat leidt tot meer zelfkennis en begrip voor de ander. Daarnaast worden verhalen verteld over mensen die er in hun leven bewust voor hebben gekozen om de moeizame weg te gaan van zelfoverwinning en zelfopoffering om te kunnen komen tot een respectvolle en liefdevolle zorg voor de medemens. Deze heiligen uit de legenden vertegenwoordigen het andere spectrum van het mens-zijn en kunnen tot navolging oproepen.

De door de vertelstof beoogde doelen zijn:

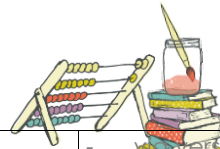
- Begrip ontwikkelen voor verschillende emoties, handelwijzen en eigenschappen van jezelf en de andere
- Ontwikkelen van autonomie door het bewustzijn: ik ben zo en jij ben zo
- bevordering van het inlevingsvermogen door identificatie met personages in fabels en legendes
- Ontwikkeling van moraliteit door het spiegelen aan de gebeurtenissen uit de verhalen.
- Vermogen om sociale processen beter te doorzien – 'door wrijving ontstaat glans'

Te ontwikkelen basiswaarden	Geconcretiseerde leerdoelen in het kader van burgerschap	Kerndoelen (SLO)	Aanboddooelen
Vrijheid van meningsuiting Gelijkwaardigheid Begrip Autonomie Verdraagzaamheid Afwijzen van onverdraagzaamheid Afwijzing van discriminatie Verantwoordelijkheidsbesef	1. Vrijheid en gelijkheid 2. Macht en inspraak 3. Democratische cultuur 4. Identiteit 5. Diversiteit 6. Solidariteit 7. Duurzaamheid	(1) De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven. (2) De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren. (13) De leerlingen leren informatie te verwerven uit eenvoudige gesproken en geschreven Engelse teksten. (34) De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische	- de kennis over de elementaire omgangsvormen, die in onze samenleving gelden, zoals begroeting, afscheid nemen, beleefdheidsregels worden uitgebreid en er ontstaat besef erover dat in andere culturen andere omgangsvormen de norm zijn I - samen met de leraar formuleren de kinderen (nieuwe) klassenregels en leren zich volgens de afspraken en regels van de klas en van de school te gedragen II - verkennen en beseffen van het belang van leefregels en afspraken thuis, op straat, op school en in de maatschappij met als aandachtspunt: wanneer is het juist om regelovertredingen te melden (bv als iemand er last van heeft) en wanneer is het 'klikken'? II - ervaren dat situaties gevoelens oproepen die niet door iedereen hetzelfde beleefd worden en dit benoemen - uiten en bespreken van een eigen mening en realiseren dat niet iedereen dezelfde mening heeft - de dagelijkse opmaat bevordert taalvaardigheid, motorische ontwikkeling en muzikaliteit; het draagt bij aan het vermogen om rekening te houden met een ander, daarbij wordt de eigen

waldorfschool
nesseland

		<p>gezondheid van henzelf en anderen.</p> <p>(35) De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.</p> <p>(37) De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.</p> <p>(39) De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.</p> <p>(54) De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.</p> <p>(55) De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.</p> <p>(57) De leerlingen leren op een verantwoorde manier deelnemen aan de omringende bewegingscultuur en leren de hoofdbeginselen van de belangrijkste bewegings- en spelvormen ervaren en uitvoeren.</p> <p>(58) De leerlingen leren samen met anderen op een respectvolle manier aan bewegingsactiviteiten deel te nemen, afspraken te maken over het reguleren daarvan, de eigen bewegingsmogelijkheden in te schatten en daarmee bij activiteiten rekening te houden.</p>	<p>leerend van kinderen door de leraar gewaardeerd en gestimuleerd III</p> <p>door naar verhalen te luisteren, verruimen de leerlingen hun woordenschat t.b.v. het latere vermogen zich uit te drukken</p> <ul style="list-style-type: none"> - de kinderen kunnen verhalen navertellen via mondelinge of schriftelijke taalvaardigheid en breiden hun vaardigheden gestaag uit. - door regelmatig samenwerken, leren de kinderen sociale basisvaardigheden en dat behoeftes van elkaar verschillen. - het samenwerken in tweetallen of groepen creëert situaties, waar het verwoorden van de eigen positie nodig is, net als het rekening houden met de ander. - de kinderen ervaren gelijkwaardigheid, doordat alle activiteiten onafhankelijk van het geslacht aangeboden en uitgevoerd worden - de kinderen leren door het dagelijkse opruimen en verzorgen van het klaslokaal en de materialen, verantwoordelijkheid te nemen voor hun directe omgeving. Ze krijgen vaste taken, soms over een langere periode, soms als wekdienst, soms als dagtaak IV - tijdens kringgesprekken en in de lessen kunnen kinderen zich in een (groeps-)gesprek/leersituatie houden aan elementaire regels, zoals wachten tot je een beurt krijgt en andere uit laten spreken V - kringgesprekken bevorderen het verbaliseren van eigen standpunten, door stimulerende vragen door de leraar leren de kinderen hun mening te verwoorden - door taal gerelateerde oefeningen stimuleert de leraar bewust de woordenschatuitbreiding en de argumentatievaardigheid van de kinderen - door regelmatige kleine excursies leren de kinderen beginnend hoe ze zich in het verkeer moeten gedragen VI - de leerlingen ervaren door opdrachten dat mensen in een groep van elkaar afhankelijk zijn en elkaar nodig hebben door o.m. samen werken en verbaal uit te wisselen VII - door verschillende (coöperatieve) werkvormen ervaren de kinderen het belang van doelgericht samenwerken, dat door tegenstrijdige belangen conflicten kunnen ontstaan en hoe je deze samen kan oplossen VII - door het beleven van tradities, vieringen en rituelen rondom de jaarfeesten vormen de kinderen hun identiteit in afstemming met hun omgeving, deze kunnen (mede afhankelijk van de leerlingenpopulatie) multicultureel karakter aannemen VIII
--	--	---	---

waldorfschool
nesselande

- verhalen, gedichten, liederen en spelletjes raken de kinderen vertrouwd met de klank van de Engelse taal ter voorbereiding op de geglobaliseerde samenleving
- de kinderen uiten zich regelmatig op verschillende kunstzinnige manieren en leren structureel om de verschillen in elkaars werk oordeelvrij te reflecteren **IX**
- door groepsspelen tijdens de gymlessen oefenen de kinderen de omgang met winnen en verliezen en 'fairness'
- door tekenen en schilderen leren de kinderen hun innerlijke gaven in de buitenwereld uit te drukken.
- tijdens euritmie oefenen de kinderen de waarneming van de eigen ruimte en de ruimte van de andere
- door situaties te creëren, waarin kinderen samenwerken leren ze - onder toezicht van de leraar - rekening te houden met elkaar.
- kinderen leren steeds complexere informatie uit de gesproken taal te filteren door middel van steeds meer gelaagde opdrachten (mondeling en schriftelijk)
- de kinderen kunnen een verhaal chronologisch vertellen en scholen daarmee hun waarneming – en beleven dat de waarneming van een ander kind misschien (net iets) anders is.
- door gebruik van (prenten)boeken en gesprekken over familiesituaties leren de kinderen over verschillende vormen van samenleven, dat dit kan veranderen in de tijd en wat dit voor mensen betekent
- door het leven van de leerlingen te beschouwen, ontdekken ze dat iedereen deel uitmaakt van verschillende groepen (familie, hobby's, culturele achtergrond) waarin verschillende rollen (zusje, kleinzoon, keeper) worden vervuld.
- binnen het vak 'heemkunde' worden de bijen expliciet behandeld als voorbeeld voor samenwerking en om het belang van de bij voor onze samenleving in het bewustzijn te brengen
- op een vast moment in de week is er bewust ruimte en aandacht voor hoe het met het sociale leven in de klas staat **X**
- het jaarlijkse toneelstuk geeft kinderen de mogelijkheid om artistiek uitdrukking te geven aan hun emoties
- door doelgericht met bij het thema passende kinderboeken te werken, worden verschillende denkbeelden geprikkeld, bv. door:
  - Krik, Melle en Domper (over verscheidenheid en vriendschap)
  - Kanjil (over ondeugendheid)
  - Robin en Knor (over verantwoordelijkheid en verandering in de

waldorfschool
nesselande

(familie)

13. Bewust Burgerschapsonderwijs in klas 3

In de derde klas horen de leerlingen de verhalen uit het Oude Testament, met daarin onder andere het ontstaan van de wereld vanuit deze blikrichting, de wordingsgeschiedenis van het Joodse volk en hun tocht naar het beloofde land.

De door de vertelstof beoogde doelen zijn:

- begrip voor het ontstaansgeschiedenis van onze christelijke cultuur door de verhalen over belangrijke mensen uit een religie
- inlevingsvermogen in intense lotgevallen, m.n. de verhalen van Mozes en Noach (vluchtelingen en ontheemden)
- bewustzijn over het ontstaan van onze normen en waarden (en in het verlengde van ons rechtsleven 'Gij zult niet doden')

Te ontwikkelen basiswaarden	Geconcretiseerde leerdoelen in het kader van burgerschap	Kerdoelen (SLO)	Aanboddooelen
Vrijheid van meningsuiting Gelijkwaardigheid Begrip Autonomie Verdraagzaamheid Afwijzen van onverdraagzaamheid Afwijzing van discriminatie Verantwoordelijkheidsbesef	1. Vrijheid en gelijkheid 2. Macht en inspraak 3. Democratische cultuur 4. Identiteit 5. Diversiteit 6. Solidariteit 7. Duurzaamheid	(1) De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven. (2) De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren. (3) De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren. (13) De leerlingen leren informatie te verwerven uit eenvoudige gesproken en geschreven Engelse teksten.	- de kennis over de elementaire omgangsvormen, die in onze samenleving gelden, zoals begroeting, afscheid nemen, beleefdheidsregels worden uitgebreid en er ontstaat besef erover dat in andere culturen andere omgangsvormen de norm zijn I - samen met de leraar formuleren de kinderen (nieuwe) klassenregels en leren zich volgens de afspraken en regels van de klas en van de school en bij externen schoolactiviteiten te gedragen II - verkennen en beseffen van het belang van leefregels en afspraken thuis, op straat, op school en in de maatschappij met als aandachtspunt: veiligheid in het verkeer i.v.m. grotere zelfstandigheid II - ervaren dat situaties gevoelens oproepen die niet door iedereen hetzelfde beleefd worden en dit benoemen - uiten en bespreken van een eigen mening en realiseren dat niet iedereen dezelfde mening heeft - de dagelijkse opmaat bevordert taalvaardigheid, motorische ontwikkeling en muzikaliteit; het draagt bij aan het vermogen om rekening te houden met een ander, daarbij wordt de eigen inbreng van kinderen door de leraar gewaardeerd en gestimuleerd III - door naar verhalen te luisteren, verruimen de leerlingen hun woordenschat t.b.v. het latere vermogen zich uit te drukken

		<p>(34) De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.</p> <p>(35) De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.</p> <p>(37) De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.</p> <p>(39) De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.</p> <p>(54) De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.</p> <p>(55) De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.</p> <p>(57) De leerlingen leren op een verantwoorde manier deelnemen aan de omringende bewegingscultuur en leren de hoofdbeginselen van de belangrijkste bewegings- en spelvormen ervaren en uitvoeren.</p> <p>(58) De leerlingen leren samen met anderen op een respectvolle manier aan bewegingsactiviteiten deel te nemen, afspraken te maken over het reguleren daarvan, de eigen bewegingsmogelijkheden in te schatten en daarmee bij activiteiten rekening te houden.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - de kinderen kunnen verhalen navertellen via mondelinge of schriftelijke taalvaardigheid en breiden hun vaardigheden graag uit - de kinderen leren door het dagelijkse opruimen en verzorgen van het klaslokaal en de materialen, verantwoordelijkheid te nemen voor hun directe omgeving. Ze krijgen vaste taken, soms over een langere periode, soms als weekdienst, soms als dagtaak IV - tijdens kringgesprekken en in de lessen kunnen kinderen zich in een (groeps-)gesprek/leersituatie houden aan elementaire regels, zoals wachten tot je een beurt krijgt en passende (verdiepings-)vragen stellen V - door regelmatig samenwerken, leren de kinderen sociale basisvaardigheden en dat behoeftes van elkaar verschillen. - het samenwerken in tweetallen of groepen creëert situaties, waar het verwoorden van de eigen positie nodig is, net als het rekening houden met de ander. - de kinderen ervaren gelijkwaardigheid, doordat alle activiteiten onafhankelijk van het geslacht aangeboden en uitgevoerd worden - in de periode 'huizenbouw' leren de kinderen op een nieuwe, meer fysieke manier samen te werken - in deze periode wordt de focus gericht op hergebruik van materialen en de gevolgen ervan - kennismaken met verschillende voorzieningen in de samenleving zoals onderwijs, politie en brandweer ambachtslieden als (kaas)boer, molenaar, bakker, (goud)smid, vioolbouwer etc. - via het beleven van de ambachten, respect ontwikkelen voor de scheppingskracht van de andere; - dit geeft wederom voedingsbodem voor een eerste aanzet van discussiëren en argumenteren - de boerderijperiode kan kinderen inzicht en eerbied geven in groei- en productieprocessen van ons dagelijks voedsel - hiermee kan ook beginnend een bewustzijn over de uitwerkingen van weer en klimaat verbonden worden - kringgesprekken bevorderen het verbaliseren van eigen standpunten, door stimulerende vragen door de leraar leren de kinderen hun mening te verwoorden - door taal gerelateerde oefeningen stimuleert de leraar bewust de woordenschatuitbreiding en de argumentatievaardigheid van de kinderen
--	--	--	---

waldorfschool
nesselande

- door in de boerderijperiode regelmatige langere wegen te fietsen leren de kinderen hoe ze zich in het verkeer moeten bewegen; ze leren veilig om te gaan met allerlei gereedschap **VI**
- de kinderen leren de omgang met geld en zijn waarde t.o.v. een product en onderzoeken de rol van geld in onze samenleving (kopen, verkopen, betalen, sparen) **VI**
- de leerlingen ervaren door opdrachten dat mensen in een groep van elkaar afhankelijk zijn en elkaar nodig hebben door o.m. samen werken en verbaal uit te wisselen **VII**
- door verschillende (coöperatieve) werkvormen ervaren de kinderen het belang van doelgericht samenwerken, dat door tegenstrijdige belangen conflicten kunnen ontstaan en hoe je deze samen kan oplossen **VII**
- door het beleven van tradities, vieringen en rituelen rondom de jaarfeesten vormen de kinderen hun identiteit in afstemming met hun omgeving, deze kunnen (mede afhankelijk van de leerlingenpopulatie) multicultureel karakter aannemen **VIII**
- door versjes, gedichten, liederen en spelletjes steeds zelfstandiger te spreken en woorden te vertalen wordt de Engelse taal steeds vertrouwder voor de kinderen en vormt een voorbereiding op een geglobaliseerde samenleving
- de kinderen uiten zich regelmatig op verschillende kunstzinnige manieren en leren structureel om de verschillen in elkaars werk oordeelvrij te reflecteren **IX**
- door groepsspelen en teamsport tijdens de gymlessen oefenen de kinderen de omgang met winnen, verliezen en 'fairness'
- door tekenen en schilderen leren de kinderen hun innerlijke gaven in de buitenwereld uit te drukken.
- tijdens euritmie oefenen de kinderen de waarneming van de eigen ruimte en de ruimte van de andere
- door situaties te creëren, waarin kinderen samenwerken leren de kinderen steeds autonomer rekening te houden met elkaar.
- kinderen leren steeds complexere informatie uit de taal te filteren door middel van steeds meer gelaagde opdrachten (mondeling en schriftelijk)
- de kinderen kunnen complexere verhalen chronologisch vertellen en scholen daarmee hun waarneming - en beleven dat de waarneming van een ander kind misschien (net iets) anders is.
- op een vast moment in de week waar bewust ruimte en aandacht ervoor is, hoe het met het sociale leven in de klas staat, de leiding van deze gesprekken wordt (gedeeltelijk) door

waldorfschool
nesselande

... over genomen **X**

... jaarlijkse toneelstuk geeft kinderen de mogelijkheid om
... uitdrukking te geven aan hun emoties

- bewustzijn over de baten die de technologisering/automatisering van bepaalde arbeidsprocessen de mens brengt a.d.h.v. de ambachtenperiode (bv. met een zeis maaien vs. met de tractor) **XI**
- door de verhalen uit het Oude testament beseffen de kinderen dat een cultuur van 'oog om oog, tand om tand' geen adequate omgang is voor de huidige beschaving **XII**
- in een periode 'Wie ben ik?' krijgen de kinderen inzicht in het gegeven dat er generaties voor hen waren en generaties na hun zullen zijn. Tevens kunnen overeenkomsten en verschillen met hun klasgenoten duidelijk, maar waarde vrij waargenomen worden bv. m.b.t. familiestructuren of welvaart **XIII**
- in deze periode kunnen kinderen ook besef ontwikkelen over de verandering van de rol van mannen, vrouwen en kinderen door de tijd heen (bv door personen uit een eerdere generatie uit te nodigen) **XIII**
- Door doelgericht met bij het thema passende kinderboeken te werken, worden verschillende denkbeelden geprikkeld, bv. door:
  - Tussen je oren (hoe ons gedrag in elkaar zit)
  - Baas van de wereld (invloed van kinderen op de maatschappij)
  - Vlo en Stiekel (over vriendschap, moed en geheimen)

14. Bewust Burgerschapsonderwijs in klas 4

In de vierde klas wordt het ontstaan van de wereld verteld vanuit het perspectief van de Edda en daarmee vervolgens iets over het leven van de Vikingen, Kelten of Germanen. De leerlingen krijgen daarmee een bewustzijn vanuit welke historie onze westerse cultuur mede ontstaan is.

De door de vertelstof beoogde doelen zijn:

- begrip en kennis erover onder welke invloeden onze westerse cultuur is ontstaan
- zicht op relaties, solidariteit, macht en machtsmisbruik

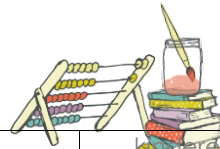
Te ontwikkelen basiswaarden	Geconcretiseerde leerdoelen in het kader van burgerschap	Kerdoelen (SLO)	Aanbiddoelen
Vrijheid van meningsuiting Gelijkwaardigheid Begrip Autonomie Verdraagzaamheid Afwijzen van onverdraagzaamheid Afwijzing van discriminatie Verantwoordelijkheidsbesef	1. Vrijheid en gelijkheid 2. Macht en inspraak 3. Democratische cultuur 4. Identiteit 5. Diversiteit 6. Solidariteit 7. Duurzaamheid	(1) De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven. (2) De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren. (3) De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren. (6) De leerlingen leren informatie en meningen te ordenen bij het lezen van school- en studieteksten en andere instructieve teksten, en bij systematisch geordende bronnen, waaronder digitale bronnen.	- de kennis over de elementaire omgangsvormen, die in onze samenleving gelden, zoals begroeting, afscheid nemen, beleefdheidsregels worden uitgebreid en er ontstaat besef erover dat in andere culturen andere omgangsvormen de norm zijn I - samen met de formuleren de kinderen (nieuwe) klassenregels, waarbij ze via verschillende besluitvormingsprocessen oefenen en leren zich volgens de afspraken en regels van de klas en van de school en bij externen schoolactiviteiten te gedragen II - verkennen en beseffen van het belang van leefregels en afspraken thuis, op straat, op school en in de maatschappij met als aandachtspunt: veiligheid in het verkeer i.v.m. grotere zelfstandigheid en veiligheid in de digitale wereld II - mediaconsumptie en mediawijsheid zijn thema's die via het onderzoekende en beschouwende gesprek op tafel komen, met bijzondere aandacht voor gedragsregels in de digitale wereld van social-media - ervaren dat situaties gevoelens oproepen die niet door iedereen hetzelfde beleefd worden en dit benoemen - uiten en bespreken van een eigen mening en realiseren dat niet iedereen dezelfde mening heeft - de dagelijkse opmaat bevordert taalvaardigheid, motorische ontwikkeling en muzikaliteit; het draagt bij aan het vermogen om rekening te houden met een ander, daarbij en op andere

		<p>(13) De leerlingen leren informatie te verwerven uit eenvoudige gesproken en geschreven Engelse teksten.</p> <p>(34) De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.</p> <p>(35) De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.</p> <p>(37) De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.</p> <p>(38) De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen, en ze leren respectvol om te gaan met seksualiteit en met diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele diversiteit.</p> <p>(39) De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.</p> <p>(47) De leerlingen leren de ruimtelijke inrichting van de eigen omgeving te vergelijken met die in omgevingen elders, in binnen- en buitenland, vanuit de perspectieven landschap, wonen, werken, bestuur, verkeer, recreatie, welvaart, cultuur en levensbeschouwing. In ieder geval wordt daarbij aandacht besteed aan twee lidstaten van de Europese Unie en twee landen die in</p>	<p>breiden wordt de eigen inbreng van kinderen door de leraar gewaardeerd en gestimuleerd III</p> <p>de eigen inbreng van kinderen bij de opmaat en op andere gebieden wordt door de leraar gewaardeerd en gestimuleerd</p> <ul style="list-style-type: none"> - door naar verhalen te luisteren, verruimen de leerlingen hun woordenschat t.b.v. het latere vermogen zich gevarieerd en 'kleurrijk' uit te drukken in woord en schrift - de kinderen kunnen verhalen navertellen via mondelinge of schriftelijke taalvaardigheid en breiden hun vaardigheden gestaag uit - de kinderen leren door het dagelijkse opruimen en verzorgen van het klaslokaal en de materialen, verantwoordelijkheid te nemen voor hun directe omgeving. Ze krijgen vaste taken, soms over een langere periode, soms als weekdienst, soms als dagtaak <p>IV</p> <ul style="list-style-type: none"> - tijdens kringgesprekken en in de lessen kunnen kinderen zich in een (groeps-)gesprek/leersituatie houden aan elementaire regels, zoals wachten tot je een beurt krijgt en andere uit laten spreken en passende (verdiepings-)vragen stellen <p>V</p> <ul style="list-style-type: none"> - kringgesprekken bevorderen het verbaliseren van eigen standpunten, door stimulerende vragen door de leraar leren de kinderen hun mening te verwoorden - door taal gerelateerde oefeningen stimuleert de leraar bewust de woordenschatuitbreiding en de argumentatievaardigheid van de kinderen - door in de boerderijperiode regelmatige langere wegen te fietsen leren de kinderen hoe ze zich in het verkeer moeten gedragen, ze leren veilig om te gaan met allerlei gereedschap <p>VI</p> <ul style="list-style-type: none"> - verder onderzoeken van de rol van geld in onze samenleving (kopen, verkopen, betalen, sparen) i.c.m. consumptiegedrag in onze maatschappij t.o.v. andere maatschappijen en het vraagstuk rondom 'geld lenen' - verkennen van invloeden op de consumptie van mensen en de rol van reclame <p>VII</p> <ul style="list-style-type: none"> - de leerlingen ervaren door opdrachten dat mensen in een groep van elkaar afhankelijk zijn en elkaar nodig hebben door o.m. samen werken en verbaal uit te wisselen - door verschillende (coöperatieve) werkvormen ervaren de kinderen het belang van doelgericht samenwerken, dat door tegenstrijdige belangen conflicten kunnen ontstaan en hoe je deze samen kan oplossen
--	--	---	---

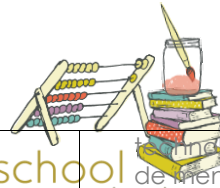
		<p>2004 lid werden, de Verenigde Staten en een land in Azië, Afrika of Amerika</p> <p>(53) De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis.</p> <p>(54) De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.</p> <p>(55) De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.</p> <p>(57) De leerlingen leren op een verantwoorde manier deelnemen aan de omringende bewegingscultuur en leren de hoofdbeginselen van de belangrijkste bewegings- en spelvormen ervaren en uitvoeren.</p> <p>(1) (58) De leerlingen leren samen met anderen op een respectvolle manier aan bewegingsactiviteiten deel te nemen, afspraken te maken over het reguleren daarvan, de eigen bewegingsmogelijkheden in te schatten en daarmee bij activiteiten rekening te houden.</p>	<p>- er worden hoe eenvoudige conflictsituaties in de eigen omgeving ontstaan zijn en welke oplossingen mogelijk zijn d.m.v. het spel VII</p> <p>- door het beleven van tradities, vieringen en rituelen rondom de jaarfeesten vormen de kinderen hun identiteit in afstemming met hun omgeving, deze kunnen (mede afhankelijk van de leerlingenpopulatie) multicultureel karakter aannemen VIII</p> <p>- bij veel jaarfeesten helpen en/of begeleiden de oudere kinderen de jongeren en ontwikkelen zo verantwoordelijkheidsgevoel en solidariteit VIII</p> <p>- de kinderen leggen (soms gekoppeld aan jaarfeesten) een verbinding met een school-extern gebied uit de samenleving, exemplarisch: zingen in een bejaardentehuis met Sint Maarten; opvoering van het toneelstuk in een AZC; rond kerst hulp bieden aan de voedselbank etc. en leren zo over maatschappelijke participatie en vrijwilligerswerk VIII</p> <p>- korte teksten kunnen nu in het Engels gelezen en geschreven worden, regelmatig komen de berichten uit een krant of van een website, zodat de kinderen vertrouwd raken met Engelstalige media- taal</p> <p>- de kinderen uiten zich regelmatig op verschillende kunstzinnige manieren en leren structureel om de verschillen in elkaars werk oordeelvrij te reflecteren IX</p> <p>- door regelmatig samenwerken, leren de kinderen sociale basisvaardigheden en dat behoeftes van elkaar verschillen.</p> <p>- het samenwerken in tweetallen of groepen creëert situaties, waar het verwoorden van de eigen positie nodig is, waarin het eigen standpunt verdedigd wordt en er tevens rekening wordt gehouden met de ander</p> <p>- de kinderen ervaren gelijkwaardigheid, doordat alle activiteiten onafhankelijk van het geslacht aangeboden en uitgevoerd worden</p> <p>- op verschillende momenten gebruiken de kinderen voor projecten tweedehands materialen en zetten zich uiteen met de gevolgen van nieuw aanschaffen vs. hergebruiken</p> <p>- kennismaken met verschillende voorzieningen in de samenleving zoals politie en brandweer, mogelijk door een bezoek aan deze instituties</p> <p>- de leerlingen krijgen via de topografie lessen zicht op de Nederlandse landschap en cultuur</p> <p>- In een periode over de eigen woonplaats verkennen de</p>
--	--	---	---

waldorfschool
nesselande

leren hun eigen leefomgeving onder betrekking van de
historie van de stad en de provincie (in ons geval Graafschap
Neselande), daarbij

- zetten ze zich ook met een bekende figuur uit de streek uiteen
- in een periode 'Nederlandse kunstenaars' leren de kinderen de levensverhalen en erbij horende kunstuitingen kennen van minimaal Rembrandt van Rijn, Vincent van Gogh, Piet Mondriaan en MC Escher
- als mogelijk, bezoeken de kinderen het Rijksmuseum in Amsterdam
- de boerderijperiode kan kinderen inzicht en eerbied geven in groei- en productieprocessen van ons dagelijks voedsel
- hiermee kan ook beginnend een bewustzijn over de uitwerkingen van weer en klimaat verbonden worden
- de regelmatige individuele of klassikale inbreng voor de schoolkrant wordt door de leraar stimuleren en faciliteren
- door groepsspelen en teamsport tijdens de gymlessen oefenen de kinderen de omgang met winnen en verliezen en 'fairness'
- door tekenen en schilderen leren de kinderen hun innerlijke gaven in de buitenwereld uit te drukken.
- tijdens euritmie oefenen de kinderen de waarneming van de eigen ruimte en de ruimte van de andere
- door situaties te creëren, waarin kinderen samenwerken leren de kinderen autonoom en intrinsiek rekening te houden met elkaar.
- kinderen leren steeds complexere informatie uit de taal te filteren door middel van steeds meer gelaagde opdrachten (mondeling en schriftelijk)
- de kinderen kunnen complexere verhalen chronologisch vertellen en scholen daarmee hun waarneming – en beleven dat de waarneming van een ander kind misschien (net iets) anders is.
- op een vast moment in de week waar bewust ruimte en aandacht ervoor is, hoe het met het sociale leven in de klas staat, de leiding van deze gesprekken wordt (gedeeltelijk) door leerlingen over genomen; daarbij is ook ruimte voor thema's als
  - seksueel gedrag van jonge mensen (veranderlijkheid van seksueel gedrag)
  - verschillen in individuele behoeften aan intimiteit en privacy bespreken en
  - dat mensen kunnen kiezen voor verschillende relatievormen en dat daar verschillend over wordt gedacht **X**
- bewustzijn over de baten die de

waldorfschool
nesselande

... automatisering/automatisering van bepaalde arbeidsprocessen
de mens brengt a.d.h.v. de boerderijperiode (bv. met de hand
... vs. met de melkmachine) **XI**

- ontdekken van verschillen in gebruiken en leefgewoonten vanuit verschillende culturele achtergronden in de eigen omgeving **XII**
- het jaarlijkse toneelstuk geeft kinderen de mogelijkheid om artistiek uitdrukking te geven aan hun emoties
- tijdens de dierkunde periode zetten de kinderen zich intensief met bepaalde dieren uiteen en maken daardoor verbinding met dezen; verantwoordelijkheidsgevoel voor het dierenwelzijn kan het resultaat zijn **XIII**
- het maken van een klassenkrant, daaraan gekoppeld thema's als 'wat is een betrouwbare bron' en 'vrijheid van meningsuiting' **XIV**
- iedere leerling houdt een kleine spreekbeurt over een plaats in Nederland, waarmee hij/zij verbondenheid voelt **XIV**
- door het zingen van canons worden zowel autonomie als het gevoel voor samenklank geoefend
- Door doelgericht met bij het thema passende kinderboeken te werken, worden verschillende denkbeelden geprikkeld, bv. door:
  - Gebroeders Leeuwenhart (over afscheid, spiritualiteit en moed)
  - Ronja Roversdochter (over autonomie)

15. Bewust Burgerschapsonderwijs in klas 5

In de vijfde klas verandert de vertelstof van karakter en wordt geschiedenisonderwijs. Aan bod komen de oude, oosterse culturen van India (met aandacht voor het latere Hindoeïsme), Perzië en Mesopotamië staan daarbij in het middelpunt, gevolgd door de Egyptische en Griekse cultuur. Deze culturen hebben grote delen van de mensheidsontwikkeling beïnvloed. De leerlingen ontwikkelen een besef van de invloed van deze culturen (uitvindingen, muziek, schrift, eten, hygiëne) op onze samenleving.

De door de vertelstof beoogde doelen zijn:

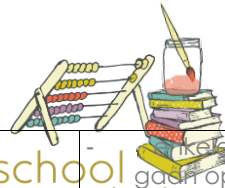
- begrip en kennis erover onder welke oostelijke invloeden onze westerse cultuur is ontstaan
- kennis van geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen of gespeeld hebben
- kennis van andere culturen en op welke wijze deze onze samenleving tot op de dag van vandaag beïnvloeden en verrijken

Te ontwikkelen basiswaarden	Geconcretiseerde leerdoelen in het kader van burgerschap	Kerdoelen (SLO)	Aanbiddoelen
Vrijheid van meningsuiting Gelijkwaardigheid Begrip Autonomie Verdraagzaamheid Afwijzen van onverdraagzaamheid Afwijzing van discriminatie Verantwoordelijkheidsbesef	1. Vrijheid en gelijkheid 2. Macht en inspraak 3. Democratische cultuur 4. Identiteit 5. Diversiteit 6. Solidariteit 7. Duurzaamheid	(1) De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven. (2) De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren. (3) De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren. (6) De leerlingen leren informatie en	- de kennis over de elementaire omgangsvormen, die in onze samenleving gelden, zoals begroeting, afscheid nemen, beleefdheidsregels worden uitgebreid en er ontstaat besef erover dat in andere culturen andere omgangsvormen de norm zijn I - samen met de leraar formuleren de kinderen (nieuwe) klassenregels, waarbij ze via verschillende besluitvormingsprocessen oefenen en leren zich volgens de afspraken en regels van de klas en van de school en bij externen schoolactiviteiten te gedragen II - verkennen en beseffen van het belang van leefregels en afspraken thuis, op straat, op school en in de maatschappij met als aandachtspunt: veiligheid in het verkeer i.v.m. grotere zelfstandigheid en veiligheid in de digitale wereld en op het gebied van ontluikende seksualiteit II - mediaconsumptie en mediawijsheid zijn thema's die via het onderzoekende en beschouwende gesprek op tafel komen, met bijzondere aandacht voor gedragsregels in de digitale wereld van social-media - ervaren dat situaties gevoelens oproepen die niet door iedereen hetzelfde beleefd worden en dit benoemen

Waldorfschool
Nesselande

		<p>meningen te ordenen bij het lezen van school- en studieboeken en andere instructieve teksten, en bij systematisch geordende bronnen, waaronder digitale bronnen.</p> <p>(7) De leerlingen leren informatie en meningen te vergelijken en te beoordelen in verschillende teksten.</p> <p>(13) De leerlingen leren informatie te verwerven uit eenvoudige gesproken en geschreven Engelse teksten.</p> <p>(34) De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.</p> <p>(35) De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.</p> <p>(36) De leerlingen leren hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger.</p> <p>(37) De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.</p> <p>(38) De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen, en ze leren respectvol om te gaan met seksualiteit en met diversiteit binnen de samenleving,</p>	<ul style="list-style-type: none"> - meningen bespreken van een eigen mening en realiseren dat niet iedereen dezelfde mening heeft, besef erover dat meningen worden gevormd worden door de omgeving - de dagelijkse opmaat bevordert taalvaardigheid, motorische ontwikkeling en muzikaliteit; het draagt bij aan het vermogen om rekening te houden met een ander, daarbij en op andere gebieden wordt de eigen inbreng van kinderen door de leraar gewaardeerd en gestimuleerd III - door naar verhalen te luisteren, verruimen de leerlingen hun woordenschat t.b.v. het latere vermogen zich gevarieerd en 'kleurrijk' uit te drukken in woord en schrift - de kinderen kunnen verhalen navertellen via mondelinge of schriftelijke taalvaardigheid en breiden hun vaardigheden gestaag uit - de kinderen leren door het dagelijkse opruimen en verzorgen van het klaslokaal en de materialen, verantwoordelijkheid te nemen voor hun directe omgeving. Ze krijgen vaste taken, soms over een langere periode, soms als weekdienst, soms als dagtaak. Erbij komen taken, die ten baten van de school zijn, bv. koffie en thee rondbrengen voor de leerkrachten, (mede) zorg dragen voor het schoolplein, (mede) organisatie van feesten, open dagen, bazaars IV - tijdens kringgesprekken en in de lessen kunnen kinderen zich in een (groeps-)gesprek/leersituatie houden aan elementaire regels, zoals wachten tot je een beurt krijgt en andere uit laten spreken en passende (verdiepings-)vragen stellen, bewustzijn ontwikkelen over wel of niet tutoyeren V - de kinderen ervaren gelijkwaardigheid, doordat alle activiteiten onafhankelijk van het geslacht aangeboden en uitgevoerd worden - door regelmatig samenwerken, leren de kinderen sociale basisvaardigheden en dat behoeftes van elkaar verschillen - het samenwerken in tweetallen of groepen creëert situaties, waar het verwoorden van de eigen positie nodig is, waarin het eigen standpunt verdedigd wordt en er tevens rekening wordt gehouden met de ander - op verschillende momenten gebruiken de kinderen voor projecten als toneel tweedehands materialen en zetten zich uiteen met de gevolgen van nieuw aanschaffen vs. hergebruiken - de leerlingen krijgen via de topografie lessen zicht op de Europese landen om ons heen
--	--	---	---

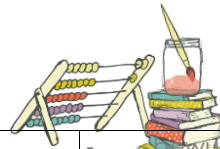

waldorfschool
nesselande

		<p>waaronder seksuele diversiteit.</p> <p>(39) De leerlingen leren met zorg omgaan met het milieu.</p> <p>(47) De leerlingen leren de ruimtelijke inrichting van de eigen omgeving te vergelijken met die in omgevingen elders, in binnen- en buitenland, vanuit de perspectieven landschap, wonen, werken, bestuur, verkeer, recreatie, welvaart, cultuur en levensbeschouwing. In ieder geval wordt daarbij aandacht besteed aan twee lidstaten van de Europese Unie en twee landen die in 2004 lid werden, de Verenigde Staten en een land in Azië, Afrika en Zuid- Amerika.</p> <p>(53) De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis.</p> <p>(54) De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.</p> <p>(55) De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.</p> <p>(57) De leerlingen leren op een verantwoorde manier deelnemen aan de omringende bewegingscultuur en leren de hoofdbeginselen van de belangrijkste</p>	<p>- inkele landen worden intensiever benaderd door dieper in te gaan op cultuur, eten, muziek en dans, daarbij rekening houdend met kerndoel 47</p> <ul style="list-style-type: none"> - in twee- of drietallen maken de kinderen een werkstuk over een Europees land en presenteren deze in een spreekbeurt - indien mogelijk, bezoeken de kinderen het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden - verder onderzoeken van de rol van geld in onze samenleving (kopen, verkopen, betalen, sparen) i.c.m. consumptiegedrag in onze maatschappij t.o.v. andere maatschappijen en het vraagstuk rondom 'geld lenen' VI - verkennen van invloeden op de consumptie van mensen en de rol van reclame VI - uitwisselen van ervaringen in de rol van consument (bijv. met betrekking tot reclame en productkeuze) VI - kringgesprekken bevorderen het verbaliseren van eigen standpunten, door stimulerende vragen door de leraar leren de kinderen hun mening te verwoorden - door taal gerelateerde oefeningen stimuleert de leraar bewust de woordenschatuitbreiding en de argumentatievaardigheid van de kinderen - de regelmatige individuele of klassikale inbreng voor de schoolkrant wordt door de leraar stimuleren en faciliteren - de leerlingen ervaren door complexere opdrachten dat mensen in een groep van elkaar afhankelijk zijn en elkaar nodig hebben door <ul style="list-style-type: none"> - o.m. samen werken en zich verbaal uit te wisselen VII - door verschillende (coöperatieve) werkvormen ervaren de kinderen het belang van doelgericht samenwerken, dat door tegenstrijdige belangen conflicten kunnen ontstaan en hoe je deze samen kan oplossen VII - verwoorden hoe eenvoudige conflictsituaties in de eigen omgeving ontstaan zijn en welke oplossingen mogelijk zijn d.m.v. rollenspel VII - door het beleven van tradities, vieringen en rituelen rondom de jaarfeesten vormen de kinderen hun identiteit in afstemming met hun omgeving, deze kunnen (mede afhankelijk van de leerlingenpopulatie) multicultureel karakter aannemen VIII - bij veel jaarfeesten helpen en/of begeleiden de oudere kinderen de jongeren en ontwikkelen zo verantwoordelijkheidsgevoel en solidariteit VIII
--	--	---	--

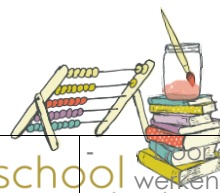

		<p>bewegings- en spelvormen ervaren en uitvoeren.</p> <p>(58) De leerlingen leren samen met anderen op een respectvolle manier aan bewegingsactiviteiten deel te nemen, afspraken te maken over het reguleren daarvan, de eigen bewegingsmogelijkheden in te schatten en daarmee bij activiteiten rekening te houden.</p>	<p>- de kinderen leggen (soms gekoppeld aan jaarfeesten) een verband met een school-extern gebied uit de samenleving, bijvoorbeeld: zingen in een bejaardentehuis met Sint Maarten; opvoering van het toneelstuk in een AZC; rond kerst hulp bieden aan de voedselbank etc. en leren zo over maatschappelijke participatie en vrijwilligerswerk VIII</p> <p>- korte teksten kunnen nu in het Engels gelezen en geschreven worden, regelmatig komen de berichten uit een krant of van een website, zodat de kinderen vertrouwd raken met Engelstalige media- taal</p> <p>- geregeld worden door de leerlingen brieven geschreven aan een partnerklas ergens in Europa in het Engels</p> <p>- de kinderen uiten zich regelmatig op verschillende kunstzinnige manieren en leren structureel om de verschillen in elkaars werk oordeelvrij te reflecteren IX</p> <p>- door groepsspelen en teamsport tijdens de gymlessen oefenen de kinderen de omgang met winnen en verliezen en 'fairness'</p> <p>- door tekenen en schilderen leren de kinderen hun innerlijke gaven in de buitenwereld uit te drukken.</p> <p>- tijdens euritmie oefenen de kinderen de waarneming van de eigen ruimte en de ruimte van de andere</p> <p>- door situaties te creëren, waarin kinderen samenwerken leren de kinderen autonoom en intrinsiek rekening te houden met elkaar.</p> <p>- kinderen leren steeds complexere informatie uit de taal te filteren door middel van steeds meer gelaagde opdrachten (mondeling en schriftelijk)</p> <p>- de kinderen kunnen complexere verhalen chronologisch vertellen en scholen daarmee hun waarneming – en beleven dat de waarneming van een ander kind misschien (net iets) anders is.</p> <p>- op een vast moment in de week waar bewust ruimte en aandacht ervoor is, hoe het met het sociale leven in de klas staat, de leiding van deze gesprekken wordt (gedeeltelijk) door leerlingen overgenomen; daarbij is ook ruimte voor thema's als</p> <ul style="list-style-type: none"> - seksueel gedrag van jonge mensen (veranderlijkheid van seksueel gedrag) - verschillen in individuele behoeften aan intimiteit en privacy bespreken en - dat mensen kunnen kiezen voor verschillende relatievormen en dat daar verschillend over wordt gedacht X <p>- het jaarlijkse toneelstuk geeft kinderen de mogelijkheid om artistiek uitdrukking te geven aan hun emoties</p>
--	--	---	--

waldorfschool
nesselande

- bewustzijn over de baten die de technologisering/automatisering van bepaalde arbeidsprocessen de mens brengt a.d.h.v. uitgelichte technologische uitvindingen **XI**
- kennismaken met verschillende geestelijk-religieuze stromingen in de samenleving (minimaal christendom, islam en Jodendom) **XII**
- bij deze drie stromingen worden de regels en gebruiken behandeld (eten, feesten, tradities) **XII**
- door andere culturen/geloofsovertuigingen tot thema te maken, kunnen vooroordelen en uitingen van discriminatie bij zichzelf en anderen onderkent worden **XII**
- de periode 'economische aardrijkskunde' geeft inzicht in alle mensen en processen die aan het tot stand komen van een eenvoudig product te pas komen en geeft de kinderen inzicht erover hoe we mondiaal één geheel vormen en van elkaar afhankelijk zijn **XIII**
- tijdens de plantkundeperiode maken de kinderen verbinding met de natuur om zich heen en kunnen geleefde verantwoordelijkheid voor het milieu ontwikkelen **XIII**
- de wekelijkse tuinbouwlessen verdiepen inzicht in en eerbied voor groei- en productieprocessen van ons dagelijks voedsel
- hiermee kan ook beginnend een bewustzijn over de uitwerkingen van weer en klimaat verbonden worden
- de periode klimatologie richt zich op de klimatologische verschijnselen in Nederland en Europa
- elk kind kiest een informatief thema waarover het in een korte spreekbeurt minimaal twee verschillende perspectieven op het thema naar voren brengt **XIV**
- verkennen van doelen en mogelijke vormen van verkiezingen a.d.h.v. van het kiezen van een klassenvertegenwoordiger en/of een schoolspreker **XV**
- vervolgens inzicht verkrijgen in gemeenteraadsverkiezingen en provinciale verkiezingen **XV**
- kennismaken met taken en werkwijze van een gemeentebestuur als vorm van openbaar bestuur door een bezoek aan het gemeentehuis **XV**
- verkennen van de monarchie van Nederland en andere staatsvormen **XV**
- de 'Universele rechten van het kind' worden behandeld door kinderrechten in een historisch ontwikkelingscontext te plaatsen **XV**

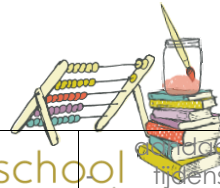
16. Bewust Burgerschapsonderwijs in klas 6

In de zesde klas worden onderwerpen uit de Griekse, Romeinse en middeleeuwse geschiedenis behandeld. De leerlingen krijgen ook de verhalen over de vervolgingen van de eerste christenen in Rome te horen en kunnen zich zo inleven in wat het betekent om op basis van geloof en religieuze overtuiging onderdrukt, vervolgd of zelfs gedood te worden.

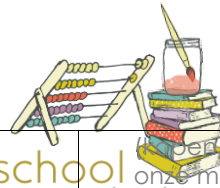
De door de vertelstof beoogde doelen zijn:

- inzicht in de grondbeginselen van onze democratische rechtsstaat a.d.h.v. het Romeinse Rijk
- begrip voor de motieven van vluchtelingen
- kennis van en scholing van het eigen rechts(be)leven, rechten en plichten in de samenleving

Te ontwikkelen basiswaarden	Geconcretiseerde leerdoelen in het kader van burgerschap	Kerndoelen (SLO)	Aanboddelen
Vrijheid van meningsuiting Gelijkwaardigheid Begrip Autonomie Verdraagzaamheid Afwijzen van onverdraagzaamheid Afwijzing van discriminatie	1. Vrijheid en gelijkheid 2. Macht en inspraak 3. Democratische cultuur 4. Identiteit 5. Diversiteit 6. Solidariteit 7. Duurzaamheid	(1) De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven. (2) De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren. (3) De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten	- de kennis over de elementaire omgangsvormen, die in onze samenleving gelden, zoals begroeting, afscheid nemen, beleefdheidsregels worden uitgebreid met bewustzijn over de invloed van verschillende rollen en leeftijden; er ontstaat besef dat in andere culturen andere omgangsvormen de norm zijn I - samen met de leraar formuleren de kinderen (nieuwe) klassenregels, waarbij ze via verschillende besluitvormingsprocessen oefenen en leren zich volgens de afspraken en regels van de klas en van de school en bij externen schoolactiviteiten te gedragen; ze toetsen deze in gesprekken op leefbaarheid II - verkennen en beseffen van het belang van leefregels en afspraken thuis, op straat, op school en in de maatschappij met als aandachtspunt: veiligheid in het verkeer i.v.m. grotere zelfstandigheid en veiligheid in de digitale wereld en op het gebied van ontluikende seksualiteit II - mediaconsumptie en mediawijsheid zijn thema's die via het onderzoekende en beschouwende gesprek op tafel komen, met

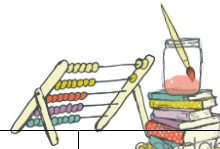

<p>Verantwoordelijkheidsbesef</p>		<p>te reageren.</p> <p>(6) De leerlingen leren informatie en meningen te ordenen bij het lezen van school- en studieteksten en andere instructieve teksten, en bij systematisch geordende bronnen, waaronder digitale bronnen.</p> <p>(7) De leerlingen leren informatie en meningen te vergelijken en te beoordelen in verschillende teksten.</p> <p>(13) De leerlingen leren informatie te verwerven uit eenvoudige gesproken en geschreven Engelse teksten.</p> <p>(34) De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.</p> <p>(35) De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.</p> <p>(36) De leerlingen leren hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger.</p> <p>(37) De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.</p> <p>(38) De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen, en ze leren respectvol om te gaan met seksualiteit en met diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele</p>	<p>aandacht voor gedragsregels in de digitale wereld en social-media tijdens vaklessen wordt er ook praktisch aandacht besteed aan vaardigheden en mediale mondigheid</p> <ul style="list-style-type: none"> - ervaren dat situaties gevoelens oproepen die niet door iedereen hetzelfde beleefd worden en dit benoemen - uiten en bespreken van een eigen mening en realiseren dat niet iedereen dezelfde mening heeft, besef erover dat meningen mede gevormd worden door de omgeving - de dagelijkse opmaat bevordert taalvaardigheid, motorische ontwikkeling en muzikaliteit; het draagt bij aan het vermogen om rekening te houden met een ander, daarbij en op andere gebieden wordt de eigen inbreng van kinderen door de leraar gewaardeerd en gestimuleerd III - door naar verhalen te luisteren, verruimen de leerlingen hun woordenschat t.b.v. het latere vermogen zich gevarieerd en 'kleurrijk' uit te drukken in woord en schrift - de kinderen kunnen verhalen navertellen via mondelinge of schriftelijke taalvaardigheid en breiden hun vaardigheden uit - de kinderen leren door het dagelijkse opruimen en verzorgen van het klaslokaal en de materialen, verantwoordelijkheid te nemen voor hun directe omgeving. Ze krijgen vaste taken, soms over een langere periode, soms als weekdienst, soms als dagtaak. Erbij komen taken, die ten baten van de school zijn, bv. koffie en thee rondbrengen voor de leerkrachten, (mede) zorg dragen voor het schoolplein, (mede) organisatie van feesten, open dagen, bazaars IV - tijdens kringgesprekken en in de lessen kunnen kinderen zich in een (groeps-)gesprek/leersituatie houden aan elementaire regels, zoals wachten tot je een beurt krijgt en andere uit laten spreken en passende (verdiepings-)vragen stellen, bewustzijn ontwikkelen over wel of niet tutoyeren V - bewust oefenen met 'debatteren', los van de eigen mening argumenten bedenken en formuleren in een debat (bv. door het willekeurig uitdelen van (controverse) stellingen aan de kinderen) V - door regelmatig samenwerken, leren de kinderen sociale basisvaardigheden en dat behoeftes van elkaar verschillen - het samenwerken in tweetallen of groepen creëert situaties, waar het verwoorden van de eigen positie nodig is, waarin het eigen standpunt verdedigd wordt en er tevens rekening wordt gehouden met de ander - verder onderzoeken van de rol van geld in onze samenleving
-----------------------------------	--	---	--

		<p>diversiteit.</p> <p>(39) De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.</p> <p>(47) De leerlingen leren de ruimtelijke inrichting van de eigen omgeving te vergelijken met die in omgevingen elders, in binnen- en buitenland, vanuit de perspectieven landschap, wonen, werken, bestuur, verkeer, recreatie, welvaart, cultuur en levensbeschouwing. In ieder geval wordt daarbij aandacht besteed aan twee lidstaten van de Europese Unie en twee landen die in 2004 lid werden, de Verenigde Staten en een land in Azië, Afrika en Zuid-Amerika.</p> <p>(53) De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis.</p> <p>(54) De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.</p> <p>(55) De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.</p> <p>(57) De leerlingen leren op een verantwoorde manier deelnemen aan de omringende bewegingscultuur en leren de hoofdbeginselen van de belangrijkste bewegings- en spelvormen</p>	<p>verkoop, betalen, sparen) i.c.m. consumptiegedrag in onze maatschappij t.o.v. andere maatschappijen en het vraagstuk rondom 'geld lenen' VI</p> <ul style="list-style-type: none"> - verkennen van invloeden op de consumptie van mensen en de rol van reclame VI - uitwisselen van ervaringen in de rol van consument (bijv. met betrekking tot reclame en productkeuze) VI - de kinderen ervaren gelijkwaardigheid, doordat alle activiteiten onafhankelijk van het geslacht aangeboden en uitgevoerd worden - de leerlingen ervaren door complexere opdrachten dat mensen in een groep van elkaar afhankelijk zijn en elkaar nodig hebben door o.m. samen werken en zich verbaal uit te wisselen VII - door verschillende werkvormen ervaren de kinderen het belang van doelgericht samenwerken, dat door tegenstrijdige belangen conflicten kunnen ontstaan en hoe je deze samen kan oplossen VII - verwoorden hoe eenvoudige conflictsituaties in de eigen omgeving ontstaan zijn en welke oplossingen mogelijk zijn d.m.v. rollenspel VII - door het beleven van tradities, vieringen en rituelen rondom de jaarfeesten vormen de kinderen hun identiteit in afstemming met hun omgeving, deze kunnen (mede afhankelijk van de leerlingenpopulatie) multicultureel karakter aannemen VIII - bij veel jaarfeesten helpen en/of begeleiden de oudere kinderen de jongeren en ontwikkelen zo verantwoordelijkheidsgevoel en solidariteit VIII - de kinderen leggen (soms gekoppeld aan jaarfeesten) een verbinding met een school-extern gebied uit de samenleving, exemplarisch: zingen in een bejaardentehuis met Sint Maarten; opvoering van het toneelstuk in een AZC; rond kerst hulp bieden aan de voedselbank etc. en leren zo over maatschappelijke participatie en vrijwilligerswerk VIII - in filosofielessen zetten de kinderen zich uiteen met korte citaten/spreuken/gedichten, die ertoe aanzetten over filosofische thema's na te denken - de kinderen uiten zich regelmatig op verschillende kunstzinnige manieren en leren structureel om de verschillen in elkaars werk oordeelvrij te reflecteren IX - de kinderen kunnen complexere verhalen chronologisch vertellen en scholen daarmee hun waarneming – en beleven dat de waarneming van een ander kind misschien (net iets) anders is. - op een vast moment in de week waar bewust ruimte en
--	--	--	---

waldorfschool
nesselande

ervaren en uitvoeren.

(58) De leerlingen leren samen op een respectvolle manier aan bewegingsactiviteiten deel te nemen, afspraken te maken over het reguleren ervan, om eigen bewegingsmogelijkheden in te schatten en daarmee rekening te houden.

gedacht ervoor is, hoe het met het sociale leven in de klas staat, de leiding van deze gesprekken wordt (gedeeltelijk) door leerlingen genomen; daarbij is ook ruimte voor thema's als

- seksueel gedrag van jonge mensen (veranderlijkheid van seksueel gedrag)
- verschillen in individuele behoeften aan intimiteit en privacy bespreken en
- dat mensen kunnen kiezen voor verschillende relatievormen en dat daar verschillend over wordt gedacht **X**
- kinderen leren steeds complexere informatie uit de taal te filteren d.m.v. meer gelaagde opdrachten (mondeling en schriftelijk)
- bewustzijn over de baten die de technologisering/automatisering van bepaalde arbeidsprocessen de mens brengt a.d.h.v. uitgelichte technologische uitvindingen **XI**
- a.d.h.v. de biografie van Mohamed verwerven de kinderen kennis over de oorsprongen van de islam **XII**
- verdieping in de verschillende geestelijk-religieuze stromingen in de samenleving door bezoek aan een moskee, synagooog of kerk **XII**
- uitnodigen van vertegenwoordigers van de verschillende stromingen **XII**
- onderzoeken van kenmerkende eigenschappen van verschillende geestelijke stromingen in Nederland **XII**
- door andere culturen/geloofsovertuigingen tot thema te maken, kunnen vooroordelen en uitingen van discriminatie bij zichzelf en anderen onderkent worden **XII**
- op verschillende momenten gebruiken de kinderen voor projecten als toneel tweedehands materialen en zetten zich uiteen met de gevolgen van nieuw aanschaffen vs. hergebruiken
- de leerlingen krijgen via de topografie lessen zicht op verschillende landen buiten Europa, rekening houdend met kerndoel 47
- enkele landen worden intensiever benaderd door dieper in te gaan op cultuur, eten, muziek en dans
- de wekelijkse tuinbouwlessen verdiepen inzicht in en eerbied voor groei- en productieprocessen van ons dagelijks voedsel
- hiermee kan ook beginnend een bewustzijn over de uitwerkingen van weer en klimaat verbonden worden
- de periode klimatologie richt zich op de klimatologische verschijnselen wereldwijd kringgesprekken bevorderen het verbaliseren van eigen standpunten, door stimulerende vragen

waldorfschool
nesselande

- de leraar leren de kinderen hun mening te verwoorden door taal gerelateerde oefeningen stimuleert de leraar bewust de kennis uitbreiding en de argumentatievaardigheid
- de regelmatige individuele of klassikale inbreng voor de schoolkrant wordt door de leraar stimuleren en faciliteren
  - korte teksten kunnen nu in het Engels gelezen en geschreven worden, berichten uit een krant of van een website vormen vaker het aanbod, zodat we vertrouwd raken met Engelstalige taal
  - geregeld worden door de leerlingen brieven geschreven aan een partnerklas ergens in Europa in het Engels
  - historische democratieontwikkeling a.d.h.v. een periode over de Romeinen **XIII**
  - door groepsspelen en teamsport tijdens de gymlessen oefenen de kinderen de omgang met winnen en verliezen en 'fairness'
  - door tekenen en schilderen leren de kinderen hun innerlijke gaven in de buitenwereld uit te drukken.
  - tijdens euritmie oefenen de kinderen de waarneming van de eigen ruimte en de ruimte van de andere
  - door situaties te creëren, waarin kinderen samenwerken leren de kinderen autonoom en intrinsiek rekening te houden met elkaar.
  - Aan het einde van groep 8 maken alle kinderen een eindwerkstuk met de vraag: Hoe ziet jouw optimale maatschappij eruit? Daarbij wordt in ieder geval ingegaan op thema's rondom het rechtsleven, sociale voorzieningen en economische invloeden met bijzonder oogpunt op duurzaamheid. De verwerking mag in onderdelen kunstzinnig zijn en bevat in ieder geval ook een theoretisch gedeelte (schriftelijk of d.m.v. geluids- of beeldmateriaal). **XIV**
  - het jaarlijkse toneelstuk geeft kinderen de mogelijkheid om artistiek uitdrukking te geven aan hun emoties
  - verkennen van de monarchie van Nederland e.a. staatsvormen **XV**
  - verkennen van doelen en mogelijke vormen van verkiezingen a.d.h.v. van het kiezen van een klassenvertegenwoordiger en/of een schoolspreker **XV**
  - deelnemen aan een (deel) van een gemeenteraadszitting **XV**
  - kennismaken met taken en werkwijze van regering en parlement **XV**
  - verkennen van functie en taken van politie en justitie in de samenleving **XV**
  - kennismaken met rol, belang en principes van wetgeving **XV**
  - bezoek van de rechtbank **XV**

waldorfschool
nesselande

- Universele rechten van de mens' worden behandeld en kritisch geanalyseerd **xv**
- Voor doelgericht met bij het thema passende kinderboeken te werken, worden verschillende denkbelden geprikkeld, bv. door:

- Het boek van Fatima (over vlucht uit Afghanistan)
- Aan de bal (over voetbal, armoede en kansen)
- Wij zijn wegwerpkinderen (over gebroken gezinnen)

17. KWALITEITSZORG EN MONITORING – VERANTWOORDING EN LEEROPBRENGSTEN

waldorfschool
nesselande

Onderwerp	Monitoring	Follow-up
Leerrijpheid-onderzoeken Oudste kleuters	Leerrijpheidsonderzoeken ieder voorjaar door IB-er	Extra aanbod voor leerlingen die dat nodig hebben (in de klas).
Periode-onderwijs	Cito en periodegebonden-toetsen vanaf klas 1 (groep 3) & vaardigheden vanuit het aanbod van de Periode-plannen met leerdoelen vanuit de BVS-leerlijnen in ParnasSys. doelgericht afvinken door (klassen)leraren	Laten terugkomen van niet behaalde leerdoelen in opeenvolgende periodes.
Sociaal-emotionele ontwikkeling	Regenboogspelen, tweemaal per jaar: bespreking op individueel en klassen-niveau door regenboogcoördinator en IB-er.	Interventies vanuit Regenboog (-spellen) Eventueel periode aanbod aanpassen en/of maken (groeps-)Handelingsplan als het om specifiek gedrag gaat
Sociaal-emotionele ontwikkeling	In 22-23 heeft de school een klas 4 (groep 6), we starten dan met de sociale monitoring. Doelgroep: PO en VO http://www.zienvooronderwijs.nl/	Op basis van de uitslagen volgen interventies vanuit Regenboog (-spellen) Eventueel maken (groeps-)Handelingsplan
Klassenontwikkeling en uifilteren van leerlingen met een extra aandachtvraag	Kinderbesprekingen met IB-er 3x per jaar. Karakteristieken van de klas t.o.v. individuele ontwikkeling van leerlingen in beeld brengen met eventuele interventies als gevolg	Adviezen leiden tot interventies door de leraar die een kind of een klas inbrengt. Eventueel aanbod vanuit de periodeplannen aanpassen en/of maken (groeps-) Handelingsplan als het om gedrag gaat. Afhankelijk van de vraag: inzetten interventies (leerachterstanden)en evt. inzet van (externe) deskundigen
Schoolklimaat	De school heeft twee perst-coördinatoren en een aanspreekpersoon pesten. De school heeft een sociaal veiligheidsplan. Duidelijk omschreven klassenregels, duidelijk omschreven schoolafspraken voor ouders en voor personeel.	Uitkomsten worden zichtbaar in kwaliteitsvragenlijst. Evaluatie momenten met het team. Klankbord MR. Klankbord kinderraad.
Schoolklimaat	RVKOoudertevredenheidsonderzoek, een maal per twee jaar	Evaluatie uitkomsten op school- en bestuursniveau door kwaliteitsmedewerker
Schoolklimaat vanaf klas 4	RVKO leerlingvragenlijsten	Evaluatie uitkomsten op school- en bestuursniveau door kwaliteitsmedewerker met evt. uitzetten interventies

(groep 6)		
Jaarfeesten	Evaluatie in de pedagogische vergadering, vanuit de vraag: wat levert het de kinderen op? Steevast toetsing op interculturele karakter.	Verbeterpunten formuleren voor het erop volgende jaar (MR hierin meenemen vanuit de blikrichting: burgerschapsonderwijs).
Algemeen	Getuigschrift: een geschreven oordeelvrije waarneming van de leraar als persoonlijke getuigenis van de persoonlijke ontwikkeling van een leerling welke de mogelijkheid in zich draagt naar een volgende stap. Met oog voor de intrinsiek waarde: de potentie die ieder al in zich draagt.	Reflectie op de klas en individuele leerlingen aan het einde van het schooljaar, wordt teruggekoppeld aan ouders en dient als basis voor het onderwijsaanbod in het volgende leerjaar

BORGING

Meting Burgerschapsonderwijs in de klassen	Directeur en werkgroep burgerschap	Klassenbezoeken 2 x per schooljaar
Meting Burgerschap (Quick Scan)	Werkgroep burgerschap	1 x per vier jaar – April 2026
Afname regenboogspelen-scan	Leraren	1x per jaar
Afname LOVS sociaal emotionele ontwikkeling	Leraren, IB.	2 x per jaar
Dialog met het bestuur	Directeur	Ontwikkelgesprek 1 x per schooljaar met bovenschoolsmanager
Burgerschap en jaarplan	Werkgroep burgerschap	In maart tussenevaluatie/in mei een eindevaluatie met

		een vooruitblik met nieuwe doelen.
Burgerschap en schoolgids/schoolplan	Directeur	Mei/Juli
Vaststellen van maatschappelijke vraagstukken	Team o.l.v. IB en regenboogcoördinator	Mei/Juni
Invullen van het curriculum	Leraren	2 x per jaar gespreksonderwerp tijdens een vergadering
Bijhouden map Burgerschap	Leraren- en werkgroep burgerschap	Jaarlijks
Evaluatie Burgerschap	MR	Mei/Juni
Getuigschrift	Leraren	1x per jaar

18. PLAN VAN AANPAK 2022-2025

Schooljaar 2022-2023					
	Actie	Eigenaar	Uitvoering	Check	Voldaan
1	Formeren werkgroep burgerschapsvorming	Directeur	Schooljaar 2021-2022	Aug 2022	Merel, Lauri en Ellen
2	Een heldere beschrijving van de visie op burgerschap voor de Waldorfschool Nesselande. Aansluitend bij het vrijeschoolonderwijs en in samenhang met het schoolbeleid.	Directeur en werkgroep	Aug/sept 22	Sept 2022	check
3	Burgerschapsplan bespreken met team. -Bewustwording creëren van de beleidsnotitie -Bewustwording van ons voorbeeldgedrag - De koppeling gaan maken tussen het plan en de praktijk. "" - Visueel gaan maken wat we allemaal doen aan burgerschapsdoelen. -verwerken van de doelen in bestaande periodeonderwijs	Wergroep Pilot doelen verwerken in periodeplan en daarop evalueren; klas 3/4	Nov '22	Nov 2022	10-11-22

4	Pilot doorspreken op doel en effectiviteit. Uitbereiding van de pilot naar de overige groepen.	Leraren	Feb '23	Feb 2023	
6	Kinderraad oprichten	Lauri (lk klas 2)	Feb '23	Feb 2023	check
7	Komen tot een definitief leerplan waarin de koppeling tussen plan en praktijk wordt gemaakt	Werkgroep en leraren	Mei '23	Mei 2023	?
8	Visie en leerplan presenteren aan MR-in oudercommunicatie ook de ouders informeren	Personeelsgeleding	Mei '23	Mei 2023	?
9	Vaststelling traject leerplan/leerlijn doorontwikkelingen en implementatie '23/'24 en '24/'25	Team-MR-Directie	Juni/Juli '23	Juli 2023	
Schooljaar 2023-2024					
	Actie	eigenaar	uitvoering	check	voldaan
9	Schooljaar starten met uitwerken definitief leerplan burgerschap en dit borgen Dmv bouwvergaderingen en klassenbezoeken In 23-24 start klas 5 (groep 7); leerplan doelstellingen specifiek voor de groep uitwerken	Werkgroep en leraren	Sept 23	sept 2023	
10	Tussentijdse evaluatie	Werkgroep en leraren	Maart '24	Maart 2024	
11	Eindevaluatie	Werkgroep en leraren	Mei '24	Mei 2024	
Schooljaar 2024/2025					
12	Borgen; idem als 2023/2024 In 24-25 start klas 6 (groep 8); Leerplan doelstellingen specifiek voor de groep uitwerken	Werkgroep en leraren	Aug/Nov '23 Pilot in klas 6 als check op dit document	Nov 2023	
13	Tussentijdse evaluatie	Werkgroep en leraren	Maart '25	Maart 2025	
14	Eindevaluatie	Werkgroep en leraren	Mei '25	Mei 2025	

De opdracht van de werkgroep (onder supervisie van de directie) luidt als volgt:

1. Dit document in schooljaar 22-23 op "waarheid" toetsen aan de aanboddoelen op de Waldorfschool Nesselande, van kleuters t/m klas 4 (groep 6). (m.n. bijlage1: het extract Leerlijn).
  - a) wat doen we wel, wat doen we niet en wat doen we anders?
  - b) Sluit het aan bij onze periodeplannen op basis van ons vrijeschool specifieke curriculum met oog voor de ontwikkelingsfasen van kinderen?

We denken dat het nog nodig is om de doelen scherper te krijgen. Dit zou kunnen betekenen dat iedereen in de periodeplannen bewust een kopje burgerschap opneemt (wij zullen dit in de nieuwe formats zetten) en hieronder de doelen voor die periode opstelt. Hierop kan dan ook gereflecteerd worden. De taak aan de klassenleerkrachten om de doelen te kiezen die aan bod komen die periode. Doelen kunnen natuurlijk meerdere periodes meegaan.

Om het gemakkelijker te maken de doelen te vinden komt er in iedere klassenmap bij de map leerlijnen de doelen voor Burgerschap. In de vergaderingen zullen wij vragen hoe dit gaat en het onderwerp levend houden. Zichtbaar in de klas (inspectiereflectie)

2. Onze Bewust Burgerschapsbeleid op basis van punt 1, volledig kunnen implementeren in schooljaar 23-24 vanaf de kleuters t/m klas 4 (groep 6), als vast onderdeel van ons toetskader.
3. Deze leerlijn in klas 5 (groep 7) in schooljaar 23-24 en in schooljaar 24-25 in klas 6 (groep 8) als pilot uitzetten en toetsen.
4. Interculturele jaarfeesten inbedden

5.

Bijlage 1. Extract leerlijn BEWUST burgerschapsonderwijs

De Romeinse cijfers verwijzen naar de lesdoelen in de leerlijn burgerschapsonderwijs.

Kleuterklas (groep 1 en 2)

- I. de kinderen leren de elementaire omgangsvormen, die in onze samenleving gelden, zoals begroeting, afscheid nemen, beleefdheidsregels
- II. de kinderen leren zich volgens de afspraken en regels van de klas te gedragen.
- III. de dagelijkse cultuurspelen bevorderen taalvaardigheid, motorische ontwikkeling en muzikaliteit en dragen bij aan het vermogen om rekening te houden met een ander
- IV. de kinderen leren door het dagelijks opruimen en verzorgen van het klaslokaal en de materialen verantwoordelijkheid nemen voor hun directe omgeving
oudere kinderen krijgen steeds meer en steeds complexere taakjes, zoals fruit klaar maken, de afwas doen, hulpmaatje zijn voor een jonger kind etc. en ervaren daardoor dat participatie iets moois is
- V. tijdens kringgesprekken en in de lessen kunnen kinderen zich in een (groeps-)gesprek/leersituatie houden aan elementaire regels, zoals wachten tot je een beurt krijgt
- VI. door regelmatige kleine excursies leren de kinderen beginnend hoe ze zich in het verkeer moeten gedragen
- VII. de kinderen ervaren door kleine opdrachten dat mensen in een groep van elkaar afhankelijk zijn en elkaar nodig hebben door o.m. samen te spelen en samen te werken
- VIII. door het beleven van tradities, vieringen en rituelen rondom de jaarfeesten vormen de kinderen hun identiteit in afstemming met hun omgeving, deze kunnen (mede afhankelijk van de leerlingenpopulatie) multicultureel karakter vertonen

Klas 1 (groep 3)

- I. de kennis over de elementaire omgangsvormen, die in onze samenleving gelden, zoals begroeting, afscheid nemen, beleefdheidsregels wordt uitgebreid.
- II. samen met de leraar formuleren de kinderen klassenregels en leren zich volgens de afspraken en regels van de klas en van de school te gedragen.
- III. de dagelijkse opmaat bevorderen taalvaardigheid, motorische ontwikkeling en muzikaliteit en draagt bij aan het vermogen om rekening te houden met een ander.

- IV. de kinderen leren door het dagelijks opruimen en verzorgen van het klaslokaal en de materialen verantwoordelijkheid nemen voor hun directe omgeving. Ze krijgen vaste taken, soms over een langere periode, soms als weekdienst, soms als dagtaak.
- V. zoals kleuterklas – en andere uit laten spreken
- VI. door regelmatige excursies, leren de kinderen beginnend hoe ze zich in het verkeer moeten gedragen
- VII. zoals kleuterklas – *door verschillende (coöperatieve) werkvormen ervaren de kinderen het belang van doelgericht samenwerken, dat door tegenstrijdige belangen conflicten kunnen ontstaan en hoe je deze samen kan oplossen.*
- VIII. zoals kleuterklas
- IX. de kinderen uiten zich regelmatig op verschillende kunstzinnige manieren en leren structureel om de verschillen in elkaars werk oordeelvrij te reflecteren

Klas 2 (groep 4)

- I. zoals klas 1 – *er ontstaat besef erover dat in andere culturen andere omgangsvormen de norm zijn*
- II. samen met de leraar formuleren de kinderen (nieuwe) klassenregels en leren zich volgens de afspraken en regels van de klas en van de school te gedragen.
verkennen van en beseffen van het belang van leefregels en afspraken thuis, op straat, op school en in de maatschappij met als aandachtspunt: wanneer is het juist om regelovertredingen te melden (bv als iemand er last van heeft) en wanneer is het 'klikken'?
- III. zoals klas 1
- IV. zoals klas 1
- V. zoals klas 1
- VI. zoals klas 1
- VII. zoals klas 1
- VIII. zoals klas 1
- IX. zoals klas 1
- X. op een vast moment in de week is er bewust ruimte en aandacht voor hoe het met het sociale leven in de klas staat

Klas 3 (groep 5)

- I. zoals klas 2

- II.   zoals klas 2 – en zich bij externen schoolactiviteiten te gedragen
zoals klas 2 – en als aandachtspunt: veiligheid in het verkeer i.v.m. grotere
zelfstandigheid
- III.   zoals klas 2 – en daarbij wordt de eigen inbreng van kinderen door de
leraar gewaardeerd en gestimuleerd
- IV.   zoals klas 2
- V.   zoals klas 2 en passende (verdiepings-)vragen stellen
- VI.   door in de boerderijperiode regelmatige langere wegen te fietsen leren de
kinderen hoe ze zich in het verkeer moeten gedragen; ze leren veilig om te gaan
met allerlei gereedschap
de kinderen leren de omgang met geld en zijn waarde t.o.v. een producten en
onderzoeken de rol van geld in onze samenleving (kopen, verkopen, betalen,
sparen)
- VII.   zoals klas 2
- VIII.   zoals klas 2
- IX.   zoals klas 2
- X.   zoals klas 2 – en de leiding van deze gesprekken wordt (gedeeltelijk) door
leerlingen over genomen
- XI.   bewustzijn over de baten die de technologisering/automatisering van
bepaalde arbeidsprocessen de mens brengt a.d.h.v. de ambachtenperiode (bv.
met een zeis maaien vs. met de tractor)
- XII.   door de verhalen uit het Oude testament beseffen de kinderen dat een
cultuur van 'oog om oog, tand om tand' geen adequate omgang is voor de
huidige beschaving
- XIII.   in een periode 'Wie ben ik?' krijgen de kinderen inzicht in het gegeven dat
er generaties voor hen waren en generaties na hun zullen zijn. Tevens kunnen
overeenkomsten en verschillen met hun klasgenoten duidelijk, maar waardevrij
waargenomen worden bv. m.b.t. familiestructuren of welvaart
in deze periode kunnen kinderen ook besef ontwikkelen over de verandering van de
rol van mannen, vrouwen en kinderen door de tijd heen (bv door personen uit een
eerdere generatie uit te nodigen)

Klas 4 (groep 6)

- I. zoals klas 3
- II. zoals klas 3 – waarbij ze via verschillende besluitvormingsprocessen oefenen
zoals klas 3 – met als aandachtspunt: veiligheid in de digitale wereld
- III. zoals klas 3

- IV. zoals klas 3
- V. zoals klas 3
- VI. zoals klas 3 – en het vraagstuk rondom 'geld lenen'
verkennen van invloeden op de consumptie van mensen en de rol van reclame
- VII. zoals klas 3 – en verwoorden hoe eenvoudige conflictsituaties in de eigen omgeving ontstaan zijn en welke oplossingen mogelijk zijn d.m.v. rollenspel
- VIII. zoals klas 3 – en bij veel jaarfeesten helpen en/of begeleiden de oudere kinderen de jongeren en ontwikkelen zo verantwoordelijkheidsgevoel en solidariteit de kinderen leggen (soms gekoppeld aan jaarfeesten) een verbinding met een school-extern gebied uit de samenleving, exemplarisch: zingen in een bejaardentehuis met Sint Maarten; opvoering van het toneelstuk in een AZC; rond kerst hulp bieden aan de voedselbank etc. en leren zo over maatschappelijke participatie en vrijwilligerswerk
- IX. zoals klas 3
- X. zoals klas 3 – daarbij is ook ruimte voor thema's als
→ seksueel gedrag van jonge mensen (veranderlijkheid van seksueel gedrag)
→ verschillen in individuele behoeften aan intimiteit en privacy bespreken en
→ dat mensen kunnen kiezen voor verschillende relatievormen en dat daar verschillend over wordt gedacht
- XI. bewustzijn over de baten die de technologisering/automatisering van bepaalde arbeidsprocessen de mens brengt a.d.h.v. de boerderijperiode (bv. met de hand melken vs. met de melkmachine)
- XII. ontdekken van verschillen in gebruiken en leefgewoonten vanuit verschillende culturele achtergronden in de eigen omgeving
- XIII. tijdens de dierkunde periode zetten de kinderen zich intensief met bepaalde dieren uiteen en maken daardoor verbinding met dezen; verantwoordelijkheidsgevoel voor het dierenwelzijn kan het resultaat zijn
- XIV. ieder leerling houdt een kleine spreekbeurt over een plaats in Nederland, waarmee hij/zij zich verbonden voelt
het maken van een klassenkrant, daaraan gekoppeld thema's als 'wat is een betrouwbare bron' en 'vrijheid van meningsuiting'

Klas 5 (groep 7)

- I. zoals klas 4
- II. zoals klas 4
zoals klas 4 – met als aandachtspunt: veiligheid op het gebied van ontluikende seksualiteit
- III. zoals klas 4

- IV. *zoals klas 4 – erbij komen taken, die ten baten van de school zijn, bv. koffie en thee rondbrengen voor de leerkrachten, (mede) zorg dragen voor het schoolplein, (mede) organisatie van feesten, open dagen, bazaars*
- V. *zoals klas 4 – en bewustzijn ontwikkelen over wel of niet tutoyeren*
- VI. *zoals klas 4 – en uitwisselen van ervaringen in de rol van consument (bijv. met betrekking tot reclame en productkeuze)*
- VII. *zoals klas 4*
- VIII. *zoals klas 4*
- IX. *zoals klas 4*
- X. *zoals klas 4*
- XI. *bewustzijn over de baten die de technologisering/automatisering van bepaalde arbeidsprocessen de mens brengt a.d.h.v. uitgelichte technologische uitvindingen*
- XII. *zoals klas 4 – en kennismaken met verschillende geestelijk-religieuze stromingen in de samenleving (minimaal christendom, islam en Jodendom) bij deze drie stromingen worden de regels en gebruiken behandeld (eten, feesten, tradities) door andere culturen/geloofsovertuigingen tot thema te maken, kunnen vooroordelen en uitingen van discriminatie bij zichzelf en anderen onderkent worden*
- XIII. *de periode 'economische aardrijkskunde' geeft inzicht in alle mensen en processen die aan het tot stand komen van een eenvoudig product te pas komen en geeft de kinderen inzicht erover hoe we mondiaal één geheel vormen en van elkaar afhankelijk zijn. tijdens de plantkundeperiode maken de kinderen verbinding met de natuur om zich heen en kunnen geleefde verantwoordelijkheid voor het milieu ontwikkelen*
- XIV. *elk kind kiest een informatief thema waarover het in een korte spreekbeurt minimaal twee verschillende perspectieven op het thema naar voren brengt*
- XV. *verkennen van doelen en mogelijke vormen van verkiezingen a.d.h.v. van het kiezen van een klassenvertegenwoordiger en/of een schoolspreker vervolgens inzicht verkrijgen in gemeenteraadsverkiezingen en provinciale verkiezingen
kennismaken met taken en werkwijze van een gemeentebestuur als vorm van openbaar bestuur door een bezoek aan het gemeentehuis
verkennen van de monarchie van Nederland en andere staatsvormen
de 'Universele rechten van het kind' worden behandeld door kinderrechten in een historisch ontwikkelingscontext te plaatsen*

Klas 6 (groep 8)

- I. zoals klas 5 – en met bewustzijn over de invloed van verschillende rollen en leeftijden
- II. zoals klas 5 – en ze toetsen regels in gesprekken op leefbaarheid
zoals klas 5
- III. zoals klas 5
- IV. zoals klas 5
- V. zoals klas 5 – en bewust oefenen met 'debatteren', los van de eigen mening
argumenten bedenken en formuleren in een debat (bv. door het willekeurig
uitdelen van (controverse) stellingen aan de kinderen)
- VI. zoals klas 5
- VII. zoals klas 5
- VIII. zoals klas 5
- IX. zoals klas 5
- X. zoals klas 5
- XI. zoals klas 5
- XII. zoals klas 5 – en a.d.h.v. de biografie van Mohamed verwerven de kinderen kennis
over de oorsprongen van de islam
verdieping in de verschillende geestelijk-religieuze stromingen in de samenleving
door het bezoek aan een moskee, synagoog en een kerk
uitnodigen van vertegenwoordigers van de verschillende stromingen
onderzoeken van kenmerkende eigenschappen van verschillende geestelijke
stromingen in Nederland
- XIII. historische democratieontwikkeling a.d.h.v. een periode over de Romeinen
- XIV. Aan het einde van groep 8 maken alle kinderen een eindwerkstuk met de vraag: Hoe
ziet jouw optimale maatschappij eruit? Daarbij wordt in ieder geval ingegaan op
thema's rondom het rechtsleven, sociale voorzieningen en economische invloeden
met bijzonder oogpunt op duurzaamheid. De verwerking mag in onderdelen
kunstzinnig zijn en bevat in ieder geval ook een theoretisch gedeelte (schriftelijk of
d.m.v. geluids- of beeldmateriaal).
- XV. deelnemen aan een (deel) van een gemeenteraadszitting
kennismaken met taken en werkwijze van de regering en het parlement
verkennen van functie en taken van politie en justitie in de samenleving
kennismaken met rol, belang en principes van (nationale) wetgeving
bezoek van de rechtbank
de 'Universele rechten van de mens' worden behandeld en kritisch geanalyseerd

Bijlage 3- Cyclisch werken bij de kleuters en klas 1 t/m 6

waldorfschool nesselande

Cyclisch werken in de kleuterklas (zicht op ontwikkeling van de leerlingen)

Op de Waldorfschool Nesselande zitten kinderen van 4 t/m 6 jaar bij elkaar in dezelfde groep. Dat betekent dat de ontwikkelingsvraag van de kinderen niet eenduidig is. Een kleuter van 4 die net voor het eerst naar school gaat heeft wat anders nodig dan een oudste kleuter die al (bijna) leerrijp is. Dit vraagt van de leerkracht een gedegen aanpak en voldoende kennis om goed in te kunnen spelen op de ontwikkelingsvraag van de kinderen.

Het aanbod is daarom ook divers. De leerlijn in de kleuterklas is zo opgebouwd dat er kleuter-1-doelen kleuter-2-doelen aangeboden worden. Kinderen vanaf de leeftijd van 5 worden gevolgd op de kleuter-1-doelen. Kinderen vanaf de leeftijd van 6 worden gevolgd op kleuter-2-doelen. Bij onze 4-jarigen kleuters ligt de aandacht de eerste tijd met name op de sociale componenten, het wennen aan het schoolse systeem, de ritmiek van de dag en meegaan in de stroom van onze kleuterklassen. Zij worden a.d.v onze spelkijkwijzers in hun ontwikkeling gevolgd. Er wordt zeker rekening gehouden met daar waar de jongsten al kunnen instappen qua aanbod in de gevraagde kleuter-1-doelen.

Gaandeweg wordt al snel zichtbaar dat er kinderen zijn die meer moeite hebben met de doelen die behaald moeten worden. Daarvoor zorgt de leerkracht in de klas voor meer aansturing, uitleg, aandacht, observatie en een gerichte aanpak. Dit wordt in het waarnemingsdocument (WD) aangevuld.

Mocht het aanbod te weinig ondersteunend werken dan kan in overleg met IB worden gekeken wat er ingezet moet worden. Zo nodig wordt er een handelingsplan opgesteld. Ook kan PPO Rotterdam of overige ondersteuningspartners betrokken worden en van daaruit eventueel de inzet van ambulante begeleiders. De vier niveaus van zorg worden hierin gevolgd.

Ook kan het voor komen dat een kind meer uitdaging nodig heeft. Ook hierin zal in eerste instantie de leerkracht proberen aan te sluiten bij de ontwikkelingsvraag en zo mogelijk kan ook hierbij de inzet van PPO betrokken worden.

Het zichtbaar worden van deze onderwijsbehoefte gebeurt adhv observaties van de leerkracht, het intakegesprek (6 weken voor aanvang school), het startwaarnemingsformulier (na 6-weken onderwijs), de spelkijkwijzers, de klassenscan Regenboogspel, de invoering in ParnasSys van de al dan niet behaalde doelen en eventuele extra observaties van derden. Dit alles leidt tot een inzicht van de leerrijpheid van de kinderen. Het leerrijpheidsonderzoek wordt in januari/februari door de leerkracht afgenomen bij de oudste kleuter. Bij twijfel volgt in mei een tweede leerrijpheidsonderzoek en vanuit daar wordt besloten of er sprake is van een kleuterverlenging of niet.

In de digitale verwerking wordt er op de volgende wijze gewerkt:

Als een nieuwe kleuter start op school wordt hij/zij opgenomen in het waarnemingsdocument (WD). Hierin staan van de hele klas de belemmerende en stimulerende factoren beschreven evenals de onderwijsbehoefte van de kinderen (document in Sharepoint).

Na 6 weken school vult de leerkracht een “waarneming startformulier kleuterklas” in dat besproken wordt met de ouders. Het “startwaarnemingsformulier” wordt direct na het oudergesprek als document in ParnasSys gehangen. Eventuele bijzonderheden worden gemeld aan de ib-er en in het didactisch groepsoverzicht opgenomen.

Na ongeveer 2/3 maanden school vult de leerkracht een spelkijkwijzer in, desgewenst samen met de ib-er. Vervolgens wordt dit na 6 maanden nogmaals ingevuld. Dit keer alleen voor de jongste en middelste kleuters. De tweede observatie dient als extra aanvullende informatie. Het bespreken van de spelkijkwijzer gebeurt 2x per jaar tijdens de groepsbespreking. Eventuele bijzonderheden worden in het WD opgenomen. De spelkijkwijzers worden met ouders besproken en met informatie vanuit de ouders tijdens de 10-minutengesprek opgeslagen in Sharepoint en eind van het schooljaar als document opgeslagen in ParnasSys.

In ParnasSys zijn alle volgdoelen van de kleuters te vinden. We werken steeds in periodes van 4 weken aan een specifiek thema waarbij van alle gebieden (taal, rekenen, motoriek en sociaal emotioneel) volgdoelen centraal staan. Ook de leerlijn leren-leren nemen we hierin mee. Deze volgdoelen worden in ParnasSys aan het eind van die periode door de leerkracht afgevinkt.

Het aanbod wordt in het periodeplan gemaakt (Sharepoint). Een vast format hiervan is bij elke klas te vinden in mapje “periodeplannen”. In het periodeplan wordt beschreven op welke wijze er aan de volgdoelen gewerkt wordt, het zogenoemde aanbod of aanbodsdoel. In dit periodeplan wordt specifiek ingegaan op de wijze waarop aan de doelen gewerkt gaat worden en met welke extra onderwijsbehoeften rekening gehouden moet worden. Dit document is tevens logboek, een overdrachtsdocument tussen duo-collega's en wordt aan

het eind van de periode geëvalueerd. Maandelijks is er een schriftelijke evaluatie van het periodeplan en de betreffende volgoelen worden in ParnasSys gevinkt.

In het periodeplan wordt ook het onderscheid gemaakt tussen oudste en jongste kleuters, maar ook wordt hierin beschreven welke extra ondersteuning een specifiek kind krijgt. Dit wordt opgenomen in de kolom "extra aandacht/aangepast aanbod". Als er sprake is van extra aandacht of een aangepast (verrijkt) aanbod is daar meer informatie over te vinden in het didactisch groepsoverzicht. In ParnasSys zijn de "koude" gegevens van de kinderen te vinden.

Op deze manier werken didactisch groepsoverzicht, leerlijnenpakket vrije school in Parnassys en het periodeplan met elkaar samen en is het ook van belang dat dit met elkaar correspondeert. Zo ontstaat een logisch volgen van de kinderen met een sluitend aanbod.

Tijdspad van startende kleuter tot eerste klasser:

Tijdsindicatie	Wat	Hoe	Waar
Bij start school	Toevoegen in WD	Digitaal	Sharepoint
Bij start school	Meenemen in periodeplannen en volgoelen ParnasSys zodra de kleuter	Digitaal	Sharepoint en Parnassys
Na 6 weken *	Waarneming startformulier kleuterklas	Digitaal, bespreken met ouders en eventueel ib-er	Opslaan in Parnassys> bijzonderheden in WD
Rond de herfstvakantie	Klassenscan Regenboog/sociale veiligheids monitor	Digitaal Mondeling tijdens 1 ^e groepsbespreking	Sharepoint
Na 2/3 maanden en vervolgens na ieder half jaar	Spelkijkwijzer	Digitaal, besproken met ib-er tijdens groepsbespreking	Opslaan in Sharepoint, eind van het schooljaar in Parnassys> bijzonderheden in WD
Oudergesprekken regulier 2x per jaar (medio nov en maart) en evt. Nog extra gesprek op verzoek van leerkracht (juni)	Notities	Digitaal	Opslaan in Sharepoint en Parnassys (als oudergesprek)
September, november en maart en tussendoor op	Leerling-/groepsbespreking	Mondeling met IB en een voorbereiding digitaal	Sharepoint

verzoek van leerkracht			
In januari/februari oudste kleuter	Leerrijpheids-onderzoek (LRO)	Onderzoek door leerkracht en uitkomst wordt besproken emt ouders	Opslaan in Sharepoint en Parnassys> bijzonderheden in WD
In mei 2e oudste kleuters	Nogmaals LRO (kinderen met twijfel)	Onderzoek door leerkracht	Opslaan in Parnassys> bijzonderheden in WD

*Is eenmalig

waldorfschool nesselande

Cyclisch werken op de Waldorfschool (zicht op ontwikkeling van de leerlingen)

Op de Waldorfschool Nesselande is er momenteel een klas 1 (groep 3), een klas 2 (groep 4), een klas 3 (groep 5) en een combinatieklas 4 en 5 (groep 6 en 7). In het schooljaar 2024-2025 hebben wij onze eerste klas 6 (groep 8) en zijn we een volwaardige school. Er is een aanbod voor de kinderen van klas 1 t/m 6 in een doorgaande leerlijn Vrijeschool.

Iedere periode van ongeveer 4 weken stelt de leerkracht een periodeplan op. Taalperiodes, rekenperiodes, heemkundeperiodes (klas 1 t/m 3) wisselen elkaar af. In de hogere klassen komen daar de zaakvakperiodes bij. De formats hiervan staan in Sharepoint en kan de leerkracht desgewenst aanpassen, rekening houdend met de doelen die in de betreffende klas nog aandacht nodig hebben. In het periodeplan worden de doelen op het gebied van taal, rekenen en heemkunde beschreven. De doelen die in de periode (eerste 1,5 uur van de dag) worden behandeld zijn nieuw voor de kinderen. In ParnasSys zijn al deze volgdoelen te vinden. De volgdoelen van taal en rekenen worden in ParnasSys aan het eind van elke periode door de leerkracht afgevinkt.

De doelen die in de oefeningen worden behandeld, zijn doelen die al eerder aan bod zijn geweest in het periode onderwijs en verder moeten worden ingeoefend, gememoriseerd en geautomatiseerd. Tijdens de oefeningen wordt oa gebruik gemaakt van de verwerking Staal en WIG. Tijdens de periodes worden de opgestelde doelen op een concrete, levendige en bewegende wijze aangeboden om zo de kinderen te motiveren met deze doelen aan de slag te gaan.

Aan het einde van iedere periode wordt er in de evaluatie van de periode gekeken of dit is gelukt én twee keer per jaar wordt dit doormiddel van de Cito-toetsen nogmaals

gecontroleerd. Het evalueren van de doelen gebeurt aan de hand van observaties van de leerkracht, werkbladen die gemaakt worden en geanalyseerd en vanaf klas 3/4 ook op basis van periodetoetsjes. De doelen die nog niet beheerst zijn worden meegenomen naar het volgende periodeplan en verwerkt in de oefeningen.

De invulling van de periode en de andere vakken wordt beschreven in het weekrooster waarin de specifieke doelen voor die week staan beschreven, de activiteiten die plaatsvinden én met welke extra onderwijsbehoeften rekening gehouden moet worden. Dit wordt opgenomen in de kolom “extra aandacht/aangepast aanbod”. Als er sprake is van extra aandacht of een aangepast aanbod is daar meer informatie over te vinden in het didactisch groepsoverzicht en in een eventueel handelingsplan. In ParnasSys zijn de “koude” gegevens van de kinderen te vinden. Dit document is tevens logboek. De leerdoelen van de kunstvakken worden hier ook in meegenomen. Deze doelen zijn te vinden in de klassenmap én in de map ‘Leerlijnen’ in Sharepoint.

Door het volgen van de kinderen wordt zichtbaar welke kinderen de doelen zoals gepland behalen, welke kinderen meer verrijking nodig hebben en dat er kinderen zijn die meer moeite hebben met de doelen die behaald moeten worden. Voor deze laatste groep zorgt de leerkracht in de klas voor meer aansturing, uitleg, aandacht, observatie en een gerichte aanpak. Mocht dit te weinig ondersteunend werken dan kan in overleg met IB worden gekeken wat er ingezet moet worden. Zo nodig kan het PPO Rotterdam betrokken worden of eventuele andere ondersteuningspartners en van daaruit eventueel de inzet van ambulante begeleiders.

Ook kan het voor komen dat een kind meer uitdaging nodig heeft. Ook hierin zal in eerste instantie de leerkracht proberen aan te sluiten bij de ontwikkelingsvraag en zo mogelijk kan ook hierbij via de IB de inzet van PPO betrokken worden. Het zichtbaar worden van deze onderwijsbehoefte gebeurt adhv observaties van de leerkracht, de invoering in ParnasSys van de al dan niet behaalde doelen, de analyse van de Cito-toetsen en eventuele extra observaties van derden.

In de digitale verwerking wordt er op de volgende wijze gewerkt:
Elke kind wordt opgenomen in het waarnemingsdocument (WD). Hierin staan van de alle kinderen de belemmerende en stimulerende factoren beschreven evenals de onderwijsbehoefte van de kinderen (document in Sharepoint) zodat iedere leerkracht in één oogopslag kan zien wat de klas en wat de individuele kinderen nodig hebben. Ook is er zo twee keer per jaar een moment om de kinderen van jouw groep opnieuw waar te nemen en te observeren wat zij nodig hebben.

Twee keer per jaar staan de oudergesprekken ingepland. De ouders worden voor deze 10 minuten gesprekken uitgenodigd en hierin wordt de totale ontwikkeling van de leerling besproken. Eventuele bijzonderheden worden in het didactisch groepsoverzicht opgenomen. De oudergesprekken worden opgeslagen als notitie in Parnassys.

Op deze manier werken didactisch groepsoverzicht, leerlijnenpakket vrije school in

Parnassys, de Cito-resultaten, het periodeplan en het weekrooster met elkaar samen en is het ook van belang dat dit met elkaar correspondeert.

Tijdspad van startende leerling:

Tijdsindicatie	Wat	Hoe	Waar
Bij start school	Toevoegen in WD	Digitaal	Sharepoint
Bij start school	Meenemen in periodeplannen en volgdoelen ParnasSys	Digitaal	Sharepoint en Parnassys
Na de herfstvakantie	Klassenscan Regenboog/ monitor sociale veiligheid	Digitaal Mondeling tijdens 1 ^e groepsbespreking	Sharepoint
Oudergesprekken regulier 2x per jaar (medio nov en maart) en evt. Nog extra gesprek op verzoek van leerkracht (juni)	Notitie	Digitaal	Parnassys (als oudergesprek)
September, november en maart en tussendoor op verzoek van leerkracht	Leerling- en groepsbespreking	Mondeling met IB en voorbereiding digitaal	Sharepoint Eventuele aanpassingen in WD
In januari/februari en in mei/juni	Cito-toetsen	Leerkracht analyseert op groeps- en leerlingniveau	Leerling in Beeld volgsysteem Eventuele aanpassingen in WD
Einde schooljaar Getuigenschrift	De ontwikkeling van het kind wordt in beeld gebracht voor ouders	Digitaal	Sharepoint

Bijlage 4- Schoolondersteuningsplan 2023-2027 (SOP)

Schoolondersteuningsprofiel

2023-2027

Waldorfschool Nesselande

1. Algemene gegevens

School	Waldorfschool
BRIN	28CL01
Directeur	Rona Eisinger
Adres	Kosboulevard 5, 3059 XZ, Rotterdam
Telefoon	06-51417263
E-mail	directie@vrijeschoolnesselande.nl
Bestuur	RVKO

2. Inspectie

Op 21 november 2022 is de Waldorfschool bezocht door de inspectie. De school heeft toen de volgende beoordeling gekregen: voldoende.

3. Basisondersteuning

Basisondersteuning bevat vier aspecten: basiskwaliteit, handelingsgericht werken, organisatie van de onderwijsondersteuning op school en preventieve en licht curatieve interventies. In het Samenwerkingsverband Passend Primair Onderwijs Rotterdam is afgesproken dat alle scholen per 01 augustus 2020 voldoen aan het vereiste niveau van basisondersteuning zoals omschreven in het Ondersteuningsplan 2020-2024, Rotterdam doet het! *samen naar inclusiever onderwijs.*

4. Bijzonderheden met betrekking tot preventieve en licht curatieve interventies

Interventie	In orde ?	Toelichting (inclusief ambitie)
Vroegtijdige signalering van leer-, opgroei- en ontwikkelingsproblemen	☒	De Waldorfschool werkt met een vaste zorgcyclus die bewaakt wordt door de intern begeleider en de schoolleiding. Hierin zijn onder andere de groeps- en leerlingbesprekingen, oudergesprekken, toets momenten en het evalueren van de handelingsplannen opgenomen. Ook hebben wij een uitgebreide intakeprocedure waarin er ook altijd een warme overdracht is vanuit de psz/kdv naar de kleuters.

		Ambitie: Het uitvoeren van de zorgcyclus verder implementeren en vervolgens borgen en de nieuwe leerkrachten hierin zorgvuldig meenemen.
De zorg voor een veilig schoolklimaat	☒	<p>De leerkrachten werken aan een gezamenlijk gedragen, positief schoolklimaat. Er zijn school- en groepsregels opgesteld en deze regels worden gehandhaafd.</p> <p>De sociaal-emotionele veiligheidsmonitor van Leerling in Beeld wordt minimaal één keer per schooljaar ingevuld door alle leerkrachten en leerlingen vanaf klas 3.</p> <p>Ook wordt in alle klassen de sociaal-emotionele ontwikkeling gevolgd met het programma De Regenboogspelen van BVS. De school heeft een schoolveiligheidsplan, pestprotocol en een gedragsprotocol.</p> <p>Ambitie: Het goed afstemmen van de mogelijkheden die de veiligheidsmonitor biedt in combinatie met de inhoud van de Regenboogspelen. Hoe zorgen we ervoor dat deze twee onderdelen elkaar aanvullen of ondersteunen en dat er geen overlap is.</p>
Een aanbod voor leerlingen met lees- of rekenproblemen	☒	<p>De leerkrachten proberen in de klas zo goed mogelijk aan te sluiten bij de onderwijsbehoeftes van de kinderen. In het periodeplan wordt aangegeven of een leerling bij een bepaald vakgebied de basisondersteuning nodig heeft of een intensief of verrijkt aanbod.</p> <p>De leerkrachten kunnen kenmerken van dyslexie en dyscalculie bij leerlingen signaleren. Ook heeft de school een intern begeleider met de deskundigheid om complexe ondersteuningsvragen op het gebied van lezen en rekenen te analyseren en hierop een programma te maken dat uitgevoerd wordt in de klas.</p> <p>Bij hardnekkige leerproblemen wordt, in overleg met ouders, PPO ingeschakeld. Zo kan er bijvoorbeeld een dyslexieaanvraag worden gedaan.</p> <p>Ambitie: Genoeg ondersteunend personeel zodat bijvoorbeeld het lezen op zorgniveau goed en structureel kan worden uitgevoerd.</p>
Een afgestemd aanbod voor leerlingen met meer of minder	☒	De leerkrachten hebben oog voor leerlingen die meer nodig hebben in de klas. Zo proberen

dan gemiddelde intelligentie		<p>ze zo goed mogelijk aan te sluiten bij de onderwijsbehoeftes van de leerlingen. Zij zetten verlengde instructie of verrijkingsopdrachten in voor de leerlingen die dit nodig hebben.</p> <p>Ook heeft de Waldorfschool een eigen OPP. Hier wordt waar nodig mee gewerkt.</p> <p>Ambitie: Het schrijven en uitvoeren van een beleid op het gebied van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. En het aanschaffen van materialen en leermiddelen om dit aanbod te realiseren.</p>
Toegankelijk schoolgebouw met aangepaste werk- en instructieruimtes en hulpmiddelen	☐	Op dit moment zitten wij in een tijdelijk schoolgebouw. Er is nog geen duidelijkheid over wat ons volgende schoolgebouw gaat zijn. Zodra hier meer over bekend is, wordt deze informatie toegevoegd aan het SOP.
Aanpak gericht op sociale veiligheid en voorkomen van gedragsproblemen	☒	De Waldorfschool heeft een schoolveiligheidsplan en een anti-pestprotocol, twee anti-pest-coördinatoren en een aandachtsfunctionaris.
Protocol voor medicijngebruik en medische handelingen	☒	Wij werken met het medicijnprotocol van de RVKO.

5. Deskundigheid

Onze school beschikt over specifieke deskundigheid op het gebied van:

Onderwijsdomein	Toelichting
Leren en ontwikkeling	De school beschikt over de volgende expertises: <ul style="list-style-type: none"> - Twee hoogbegaafdheidspecialisten - Een specialist op het gebied van kunstzinnige vorming. - Een specialist op het gebied van muzikale vorming.
Sociaal en emotioneel gedrag	De school beschikt over: <ul style="list-style-type: none"> - Twee anti-pestcoördinatoren - Een veiligheidscoördinator - Een SMW via derden
Fysiek en medisch	De school beschikt niet over specifieke deskundigheid op dit gebied.
Werkhouding	De school beschikt niet over specifieke deskundigheid op dit gebied.
Thuisituatie	De school beschikt over: <ul style="list-style-type: none"> - Een aandachtsfunctionaris die vier dagen aanwezig is. - Een SMW via derden.

6. Voorzieningen en materialen

De visie van ons onderwijs

De Waldorfschool Nesselande vindt haar basis in de antroposofie en richt het onderwijs in aan de hand van de visie van de vrijeschool. Zij ontleent haar naam aan het feit, dat het een internationaal erkende benaming voor een vrijeschool is.

De wereld om ons heen is de plek waar de vraagstukken van nu en de toekomst zich aandienen. Wij zorgen voor een plek waar we kinderen leren weloverwogen en verstandig met deze vraagstukken om te gaan. In onze onderwijsvorm staat een evenredige ontwikkeling van denken, voelen en willen centraal. Deze drie aspecten komen in de pedagogie, die Rudolf Steiner ooit heeft ontwikkeld, evenwichtig aan bod. De leraren geven hier zelf vorm aan. Spel, beweging, kunstzinnige activiteiten en vertelstof zijn enkele van de middelen die zij inzetten om veerkracht en welbevinden, breed aan te spreken.

We geloven in de innerlijke kracht van kinderen en zijn vooral een school waar we veel doen om te ervaren, om vanuit de ervaring te kunnen leren. Samen op zoek naar antwoorden op ontwikkelingsvragen van ieder individueel kind. En daarvoor hebben we alles mee. Nesselande, aan de rand van Rotterdam, vooral aan de kant waar nog niet is gebouwd, is een heerlijke plek om te vertoeven. Horizonnen zover het oog reikt, de Zevenhuizerplas als voortuin met kleine bosschages als omlijsting. Waar je in bomen kunt klimmen, slootje kunt springen en weg kunt zakken in 'echte' modder. Elzen, wilgen, berken en bramenstruiken, in de herfst vol vruchten, versieren de vergezichten. En je kunt oneindige wolkenpartijen boven je hoofd langs zien jagen en als je geluk hebt heldere regenbogen zien, die echt op de grond lijken te staan.

Deze buitenruimte is onze hemel op aarde, een plek waar we kunnen wandelen, ravotten, rennen, springen en bewegen. En onderweg tellen we lantarenpalen, stoeptegels en bomen. We geven de kleuren van de regenboog hun naam. We schatten in hoeveel stappen we nodig hebben om bij de klimboom te komen, benoemen alle bloemen waar deze wijk rijk aan is en eten de groenten uit onze eigen schooltuin. Bij ons op school is leren leuk.

Ouders, verzorgers en leraren van de Waldorfschool Nesselande zijn altijd op zoek naar de wezenlijke interesse voor kinderen, voor elkaar, de lesinhoud en voor het leven zelf. Dat is onze missie. Verantwoordelijkheid nemen voor jezelf, de ander én de toekomst waar we voor staan. Kinderen die rode wangen krijgen van het buiten zijn zodat ze daarna geboeid in het leren kunnen stappen. Wat ons betreft gaat het niet zozeer om lesgeven als wel om leerstof ontvangen. Door echt iets met het lesaanbod te doen maakt een kind zich de leerstof eigen. Het wordt een deel van zijn of haar persoonlijke leerweg. Met een open houding voor nieuwe indrukken en zin in leren. De ander zien én worden wie je bent.

Bijzonderheden met betrekking tot ons schoolgebouw

Op dit moment zitten wij in een tijdelijk schoolgebouw. Er is nog geen duidelijkheid over wat ons volgende schoolgebouw gaat zijn. Zodra hier meer over bekend is, wordt deze informatie toegevoegd aan het SOP.

Bijzonderheden met betrekking tot de samenwerking met partners/ouders

Partners/ouders	Toelichting
Ouders	De samenwerking met ouders is op de Waldorfschool belangrijk. De school en ouders vormen samen als het ware een gemeenschap rondom het kind. Gedurende het schooljaar zijn er veel jaarfeesten waar ouders altijd (deels) bij aanwezig zijn. Hierin wordt ook vaak een bijdrage van ouders gevraagd.
Kinderopvang en BSO	De Waldorfschool werkt nauw samen met het Waldorfhaus. Het Waldorfhaus verzorgt de kinderopvang van 0-13 jaar in rust, ritme en reinheid. Binnen het Waldorfhaus werkt men met de antroposofie als grondslag.
PPO	De school is verbonden aan PPO Rotterdam. In het samenwerkingsverband zullen scholen de (onderwijs)zorg voor kinderen zo goed mogelijk organiseren. Ouders en verzorgers worden hier nauw bij betrokken. De schoolcontactpersoon van PPO is het directe aanspreekpunt voor de school. De SCP begeleidt de school met vraagstukken. Er is regelmatig overleg tussen de intern begeleider en de SCP.
Wijkteam	De wijkteams zorgen, namens de gemeente, voor ondersteuning, zorg en welzijn van de inwoners van de wijk. In sociale wijkteams werken verschillende zorg- en welzijnsmedewerkers samen, zodat ze snel en goed kunnen handelen als dat nodig is.
Schoolmaatschappelijk werk	De schoolmaatschappelijk werk van MDRplus is erop gericht leerlingen te begeleiden en ondersteunen. De intern begeleider heeft contact met SMW als er een hulpvraag is of wanneer er advies nodig is. Het gaat hierbij altijd om kortdurende dienstverlening. Is er meer hulp gewenst, dan volgt er een doorverwijzing.
Schoolverpleegkundige (CJG)	Het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) is de plek voor vragen over opvoeden, opgroeien, verzorging en gezondheid. Daarnaast ook voor advies, ondersteuning en hulp op maat. Het CJG is er voor ouders, kinderen en jongeren tot 23 jaar. Kinderen zijn daar vanaf de geboorte en later op de basisschool en in het voorgezet onderwijs. In het CJG werken jeugdartsen, verpleegkundigen, gezinscoaches, pedagogen en andere hulpverleners met elkaar samen. De school heeft een vast aanspreekpunt binnen

	het CJG, dit is onze schoolverpleegkundige. De intern begeleider heeft indien nodig contact met haar.
--	---

Grenzen aan de mogelijkheden van ons onderwijs; wat kunnen we (nog) niet?

De school zal zich te allen tijde ten volste inspannen om alle leerlingen passende onderwijsondersteuning te bieden. Echter, de realiteit is dat dit niet altijd mogelijk is. Of de grenzen aan ondersteuningsmogelijkheden voor de school zijn bereikt, zal de school in elk individueel geval afwegen volgens de volgende criteria:

- Er is voldoende expertise beschikbaar.
- Er is voldoende mankracht beschikbaar.
- De samenwerking met ouders/verzorgers van de leerling is constructief en er is goed contact.
- De veiligheid van de leerling is gewaarborgd.
- De veiligheid van andere leerlingen is gewaarborgd.
- De veiligheid van medewerkers in de school is gewaarborgd.
- De leerling maakt voldoende groei door in zijn/haar ontwikkeling.
- De samenstelling van de groep/klas is adequaat.

Onderwijsdomein	Toelichting
Leren en ontwikkeling	Wanneer er te weinig tijd of mankracht beschikbaar is om een leerling efficiënt te helpen, wanneer er onvoldoende inzicht is in didactische processen van een leerling en wanneer er onvoldoende zelfredzaamheid is en het welbevinden langdurig laag is, beschouwt school het verder begeleiden of het plaatsen van deze leerlingen als onmogelijk.
Sociaal en emotioneel gedrag	Leerlingen die structureel voor zichzelf of voor anderen een bedreiging vormen, vinden geen passende plek op de Waldorfschool. Ook leerlingen waarmee geen contact gemaakt kan worden, kunnen niet adequaat begeleid worden. Wanneer er voor extreme gedragsproblematiek geen externe begeleiding beschikbaar is, ligt ook daar een grens voor onze school.
Fysiek en medisch	De medewerkers op de Waldorfschool zijn niet bevoegd om (structureel) medische handelingen te verrichten. In veel gevallen zullen wij voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften op het gebied van fysieke en/of medische problematiek geen passend onderwijs kunnen realiseren. Wij hebben op dit moment geen rolstoelvriendelijk gebouw.
Werkhouding	Wanneer er structureel één op één aandacht

	gegeven moet worden ten behoeve van de werkhouding, is dit op de Waldorfschool niet mogelijk. Dit zou ten koste gaan van het leerproces van de andere leerlingen in de klas. De balans in de groep kan ook bepalend zijn voor het opnemen van een leerling met werkhoudingsproblematiek.
Thuisituatie	De school is handelingsverlegen als de ontwikkeling van het kind in geding komt door het weigeren van meewerken door ouders aan ondersteuning en onderzoeken en wanneer er onvoldoende vertrouwen is tussen school en ouders.
Leerlingaantal	Kijkende naar het schoolgewicht van de school wat staat op 26,36, komen wij op een groeps gemiddelde van 27,8 leerlingen per groep. Wij ronden dit af naar 28. Dit betekent dat wij de onderwijs en zorgkwaliteit kunnen waarborgen aan een groep niet groter dan 28. Mochten er leerlingen worden aangemeld dan zal kritisch naar de groep gekeken worden en naar bovenstaande criteria voor het wel, dan niet aannemen.

7. Ambities en (na)scholingswensen

Om vanuit de uitgangspunten van Passend onderwijs zoveel mogelijk kinderen te kunnen begeleiden, hebben we als school(-team) de volgende ambities:

Onderwijsdomein	Toelichting
Leren en ontwikkeling	Twee leerkrachten zijn begonnen aan de opleiding 'Vrij Hoog'. Een opleiding die zich richt op kinderen met een ontwikkelvoorsprong en hoe je deze leerlingen binnen het vrijeschoolonderwijs een passend aanbod biedt. Nadat zij de opleiding hebben afgerond wordt er een beleid geschreven hoe wij als Waldorfschool omgaan met leerlingen met een (mogelijke) ontwikkelvoorsprong. Vervolgens zal dit beleid geïmplementeerd worden. Hiervoor wordt zeker vier jaar uitgetrokken. 2023-2024 IB en leerkracht onderbouw gaan de driedaagse basiscursus volgen om dit onderwerp breder te dragen als school.
Sociaal en emotioneel gedrag	Sinds het schooljaar 2022-2023 werken wij met het complete pakket van Leerling in Beeld. Deze

	bevat ook een veiligheidsmonitor voor de sociaal-emotionele ontwikkeling.
Fysiek en medisch	Er zijn op dit moment geen ambities op dit gebied.
Werkhouding	Er zijn op dit moment geen ambities op dit gebied.

De specifieke doelen waaraan de Waldorfschool wil werken en eventuele nascholingswensen worden voor ieder schooljaar in het jaarplan beschreven. De doelen uit dit plan worden twee keer per jaar geëvalueerd.

*Bijlage 5- Sociaal veiligheidsplan
Waldorfschool Nesselande*

Schoolveiligheidsplan

23-27

Waldorfschool Nesselande

Inhoud

1. Hoofdstuk 1: Algemene gegevens	2
2. Hoofdstuk 2: Visie en missie	3
3. Hoofdstuk 3: Sociale veiligheid	6
4. Hoofdstuk 4: Signaleren en effectief handelen bij signalen van grensoverschrijdend gedrag	11
5. Hoofdstuk 5: De fysieke omgeving	14
6. Hoofdstuk 6: Samenwerking	16
7. Hoofdstuk 7: Nascholing en training	19

Hoofdstuk 1: Algemene gegevens

Naam school: Waldorfschool Nesselande

Schoolbestuur: Rotterdamse Vereniging voor Katholiek Onderwijs (RVKO)

De Waldorfschool Nesselande is een vrijeschool. Deze basisschool is sinds 1 augustus 2019 deel van de Stichting Rotterdamse Vereniging voor Katholiek Onderwijs (RVKO).

Bezoekadres RVKO:

Stationsingel 80

3033HJ Rotterdam

0104537500

info@rvko.nl www.rvko.nl

Bezoekadres Waldorfschool Nesselande:

Kosboulevard 5

3059 XZ Rotterdam

06- 51 41 72 63

directie@waldorfschoolnesselande.nl & admin@vrijeschoolnesselande.nl

www.waldorfschoolnesselande.nl

De Missie en Visie van de RVKO staan uitgebreid beschreven in ons Schoolbeleidsplan 2023-2027, met de uitgangspunten van de RVKO Het volledige Strategisch Verhaal RVKO 2023-2027 is te vinden op de website: [www.rvko.nl /identiteit, visie en missie](http://www.rvko.nl/identiteit,visie%20en%20missie)

De Waldorfschool is groeiende, en samen met het huidige bestuur van de school zien we dit als een uitdaging die we samen met ouders, leerlingen, leraren en andere betrokkenen aangaan. Samen bundelen we onze krachten, inspireren we elkaar en werken we aan het verder ontwikkelen van het vrijeschoolonderwijs. Dit doen we ook door het uitwisselen van ervaring, expertise en kwaliteiten o.a. met de Samenwerkende Vrijescholen Zuid Holland (SVZH) waarbinnen dit initiatief ooit begonnen is.

Hoofdstuk 2: Visie en missie

Visie op schoolveiligheid en het pedagogisch beleid

De vrijeschool blijft zich ontwikkelen om aansluiting te houden op de huidige en toekomstige maatschappij, met respect voor de bestaande (antroposofische) waarden en de 7 kernwaarden van de RVKO op basis van haar katholieke traditie.

vertrouwen, verantwoordelijkheid, verbondenheid, zorg, hoop, verwondering, respect en gerechtigheid.

Visie

Wij willen de kinderen op onze school opvoeden tot zelfstandig denkende mensen en stimuleren ze tot samenwerken. We doen dat vanuit de levensovertuiging die wij vinden in de antroposofie.

In het basisonderwijs van onze vrijeschool leren de kinderen hetzelfde als op iedere andere basisschool én daarnaast nog veel meer. De vrijescholen verzorgen, gebaseerd op de antroposofie, hoogwaardig onderwijs. Er wordt naar antwoorden gezocht op de ontwikkelingsvragen van elk individueel kind én de klas als groep. Kleuters en schoolkinderen hebben ieder hun eigen wereld waarin wij letterlijk en figuurlijk speelruimte bieden, kennis, vaardigheden en mogelijkheden aanreiken en het zoeken naar oplossingen nadrukkelijk stimuleren. Een breed onderwijspakket dat uitgaat van een evenwicht tussen cognitieve, sociaal-emotionele en motorische vaardigheden.

Van belang hierbij zijn aspecten als: kennis, kunst, creativiteit, beweging, balans EQ & IQ, zorg voor onze aarde en ontwikkeling van de krachten om te kunnen worden wie je bent. Zo kan ieder kind vol vertrouwen met de verworven kennis en de ontwikkelde vaardigheden naar het vervolgonderwijs doorstromen. Een vrijeschool biedt een doorgaande leerlijn in onderwijs aan kinderen vanaf de kleuterleeftijd tot en met het voortgezet onderwijs.

Missie

Náást het behalen van de kwalitatieve reguliere einddoelen, gesteld vanuit de overheid, geven wij de leerlingen extra waarden mee die van belang zijn om je blijvend te willen en kunnen ontwikkelen. Het kind wordt uitgedaagd zijn persoonlijkheid goed te ontplooien en te zoeken naar oplossingen binnen een veilige omgeving, om zo stevig in de wereld te staan.

Onze identiteit

De Waldorfschool Nesselande is een katholieke vrijeschool en wil vanuit dit geestesgedachtengoed en levensovertuiging ons onderwijs inhoud geven. Een school is meer dan

alleen maar leren en presteren. Er is een meerwaarde en die vinden we in de antroposofie. Deze inspiratiebron leert vooral het geloof in een betere wereld. We zijn immers bezig met de vorming van mensen, die het grootste deel van hun leven nog voor zich hebben. Voor deze toekomst proberen wij het geloof in een betere wereld mee te geven.

Niet alleen onze jaarfeesten, de dagspreuken en de levensbeschouwelijke inhoud van ons lesaanbod dragen hiertoe bij, maar vooral ook een opvoedingsklimaat met normen en waarden. Hierdoor creëren wij een sfeer waarin verdraagzaamheid, solidariteit, zorg voor zwakkeren en naastenliefde aanwezig zijn.

*Voor de volledige visie en missie van beide scholen verwijzen we u naar het schoolbeleidsplan, burgerschapsplan en het strategisch beleid van de RVKO

Visie op veiligheid

We vinden het van belang dat de kinderen op onze school zich in een veilige omgeving kunnen ontwikkelen. Ook voor de medewerkers, ouders en bezoekers moet de school een veilige plek zijn. We maken daarin een onderscheid tussen fysieke veiligheid en sociale veiligheid.

De *fysieke schoolveiligheid* betreft alle zaken in en om de school die te maken hebben met de fysieke gezondheid. Leerlingen en leerkrachten weten wat ze moeten doen bij brand en de school oefent regelmatig een ontruiming. Er zijn regelmatige inspecties van het schoolgebouw en de brandveiligheid.

De *sociale schoolveiligheid* heeft alles te maken met het schoolklimaat en de veiligheidsbeleving van leerlingen, leerkrachten en ouders. De Waldorfschool Nesselande wil een pedagogisch verantwoord schoolklimaat bieden op basis van veiligheid, acceptatie en vertrouwen. Een klimaat waarin teamleden, ouders en kinderen respectvol met elkaar omgaan. Onze school hanteert een transparant beleid om de sociale veiligheid op school goed te monitoren en tevens te integreren in de dagelijkse gang van zaken. De lijntjes met de MR zijn kort. De school heeft een wie-wat-waar en hoe document voor de ouders en een vergelijkbaar document voor de leerkrachten. Op school gelden voor de kinderen de schoolregels en op klassenniveau de klassenregels.

De visie van de Waldorfschool is dat de school in eerste instantie kiest voor een preventieve aanpak. Dit houdt in dat we de focus hebben gelegd op preventieve maatregelen met oog op een positief en veilig pedagogisch schoolklimaat. Hiervoor zetten we gedragsregels, levensbeschouwing, vertelstof, de regenboogtraining en jaarfeesten voor in.

Mocht er ondanks deze maatregelen toch signalen zijn dat de veilige omgeving niet als dusdanig wordt beleefd dan worden er andere maatregelen getroffen. De school heeft een pest protocol, een aanspraakpersoon pesten en twee antipest-coördinatoren.

Verantwoordelijken en rollen

Om de sociale veiligheid op de Waldorfschool goed te monitoren zijn diverse rollen en verantwoordelijkheden terug te vinden in ons werkverdelingsplan.

Eerste aanspreekpunt voor ouders en kinderen bij calamiteiten, zorgen of vragen met betrekking tot de sociale veiligheid is uiteraard altijd de eigen klassenleerkracht van de betreffende leerling.

De leerkracht kan n.a.v. een vraag besluiten om anderen binnen de school in te schakelen: de Intern Begeleider (IB), de aanspreekpunt pesten, de antipestcoördinator, de directie, de aandachtsfunctionaris, de schoolmaatschappelijk werker (SMW-er) of vertrouwenspersoon van de RVKO.

Binnen de school streven wij naar een open cultuur waarin collega's elkaar gemakkelijk opzoeken. Leerkrachten zijn gewend om zorgen, vragen en incidenten te bespreken met elkaar. De samenwerking met MR verloopt goed.

De aandachtsfunctionaris

De Waldorfschool Nesselande kent een aandachtsfunctionaris in de persoon van de Intern Begeleider. Zij is verantwoordelijk voor de stappen van de Meldcode. Sinds 1 juli 2013 zijn professionals verplicht de meldcode te gebruiken bij vermoedens van geweld in huiselijke

kring. De meldcode is een stappenplan waarin staat hoe een leerkracht moet omgaan met het signaleren en melden van (vermoedens van) huiselijk geweld en kindermishandeling. De aandachtsfunctionaris bewaakt de interne procedures van de school met betrekking tot huiselijk geweld en kindermishandeling en zorgen voor een goed verloop van deze procedures. Zij ondersteunt de leerkrachten hierin. De aandachtsfunctionaris werkt nauw samen met de schoolmaatschappelijk werkster en de directie.

De coördinator sociale veiligheid en aanspreekpersoon pesten

Onze school kent een coördinator sociale veiligheid. Vanuit de wettelijke zorgplicht veiligheid op school zijn scholen in het primair onderwijs verplicht binnen hun school iemand te belasten met de taak van het coördineren van het beleid in het kader van sociale veiligheid. De coördinator sociale veiligheid is tevens ook het aanspreekpunt in het kader van pesten. Kinderen en hun ouders die te maken krijgen met pesten moeten met hun verhaal bij iemand terecht kunnen op school. Ze moeten erop kunnen vertrouwen dat de school het pestprobleem aanpakt. Elke school is sinds augustus 2015 verplicht zich in te spannen om pesten tegen te gaan en zorg te dragen voor de veiligheid op school. Vanaf 1 augustus 2016 valt dit onder het toezicht van de inspectie. De twee anti-pestcoördinatoren die de school heeft zijn verantwoordelijk voor de inhoud van het pestprotocol en het beleid hier omtrent.

Vertrouwenspersoon RVKO

Ouders, leerlingen, leerkrachten en een ieder die deel uitmaakt van de schoolgemeenschap heeft tevens de mogelijkheid om een beroep te doen op de bovenschol manager van de school of, met name bij privacygevoelige zaken, op de vertrouwenspersoon R.W. (Reinier) Verhoeven en D. (Debra) Young van de RVKO. De contactgegevens staan vermeld in de schoolgids en dus ook op de website van de school.

Naast de vertrouwenspersoon van de RVKO kunnen ouders ook doorverwezen worden naar het team van vertrouwensinspecteurs, werkzaam bij de Inspectie van het Onderwijs. Ouders, leerlingen, leerkrachten, directies en besturen kunnen de vertrouwensinspecteur benaderen wanneer zich in of rond de school problemen voordoen op het gebied van: -seksuele intimidatie en seksueel misbruik -lichamelijk geweld -groepe pesten -extremisme en radicalisering

Centraal meldpunt vertrouwensinspecteurs: 0900 – 111 3 111

Hoofdstuk 3: Sociale veiligheid op de Waldorfschool

De wet sociale veiligheid

In de wet staat de zorgplicht van de school centraal. De wet verstaat onder sociale veiligheid op school dat de sociale, psychische en fysieke veiligheid van leerlingen wordt gewaarborgd en dus niet door handelingen van anderen wordt aangetast. Er heerst dus een veilige en positieve sfeer op school. Pesten, uitschelden, discriminatie, geweld en andere vormen van ongepast gedrag worden zoveel mogelijk voorkomen of er wordt tegen opgetreden. Van scholen wordt verwacht dat ze alles doen wat nodig is om leerlingen een veilige omgeving te bieden.

Dit vraagt van scholen dat ze een actief veiligheidsbeleid voeren dat doeltreffend is. Monitoring van de sociale veiligheid van leerlingen geeft daarover informatie. Op basis van monitoring die een representatief en actueel beeld geeft van de sociale veiligheid van de leerlingen, krijgen scholen inzicht in de daadwerkelijke sociale veiligheid op de school. Als de resultaten daartoe aanleiding geven, is het van belang dat de school hiervoor maatregelen neemt.

De definities van de volgende categorieën moeten gemeten worden:

Veiligheidsbeleving is het ervaren van een veilig gevoel in diverse (school)situaties. De leerling heeft het gevoel erbij te horen.

Welbevinden is het zich goed voelen in de klas zowel op relationeel gebied bij de leerkracht als op school gebied.

Pestbeleving is het gevoel van een kind dat er sprake is van een stelselmatig fysieke, verbale en/of relationele agressieve benadering door andere kinderen, waarbij het slachtoffer het gevoel heeft dat hij niet tegen de dader(s) op kan.

Veiligheidsmonitor Waldorfschool

Scholen moeten volgens de wet met behulp van instrumenten inzicht krijgen in drie belangrijke aspecten van veiligheid:

- o hoe ervaren leerlingen de sociale en fysieke veiligheid op school?
- o hebben leerlingen te maken met aantasting van de sociale en fysieke veiligheid?
- o hoe is het gesteld met het welbevinden van leerlingen op school?

Scholen zijn wettelijk verplicht vanaf klas 3 (groep 5) de monitorgegevens aan te leveren aan inspectie. De gegevensuitwisseling zal elk schooljaar in juli plaatsvinden.

Monitoring is geen doel, maar een middel. Het doel is dat de school bijtijds weet wanneer leerlingen zich niet veilig voelen en zo nodig maatregelen neemt tot verbetering. Dat maakt het van belang dat de school de monitoring zo inricht dat het de informatie geeft die nodig is om een adequaat veiligheidsbeleid te kunnen voeren dat past bij de situatie van de school.

In het schooljaar 2023-2024 starten we met de afname sociale veiligheidsmonitor vanuit Leerling in Beeld.

Kwaliteitsvragenlijst RVKO

Om de sociale veiligheid bestuurlijk ook goed te monitoren neemt de RVKO om de 2 jaar de kwaliteitsvragenlijst af. Dit systeem meet de veiligheidsbeleving van personeel, ouders en leerlingen

De Regenboogmethode

De regenboogtraining is een expliciete Sociale Vaardigheidstraining waarmee kinderen op maat kunnen worden geholpen in hun sociaal emotionele ontwikkeling.

- o Het bevat handvatten om in te kunnen gaan op conflicten en deze te kunnen hanteren.
- o Het biedt inzicht in de waarde van begrenzen en het leren vormgeven van een sociale vaardigheidstraining in de klas volledig toegesneden op de actualiteit.

De regenboogtraining bestaat uit een serie lessen met bijbehorende oefeningen om de sfeer in de klas goed te houden (preventief), of te verbeteren (curatief). De regenboog training is ontwikkeld door de begeleidingsdienst voor vrijescholen (BVS) en sluit aan bij de werkwijze en gedachtegang van de vrijeschoolpedagogiek. De school kent twee specialisten regenboogtraining.

Preventieve activiteiten

Door het vieren van de jaarfeesten en het sociaal gerichte van ons onderwijsprogramma, zeker in de lagere klassen, en de voorbeeldfunctie van veilig gedrag van leraren en ouders, welke we zeer benadrukken in al onze communicatie, wordt de sociale veiligheid op onze school en daarbuiten versterkt en wordt de weerbaarheid tegen onveilige situaties vergroot.

De vijf klassenregels die de leerlingen van de school hebben 'bedacht' passen op 1 hand:

1. Trouw: we zorgen goed voor elkaar (zei duimelot)
2. Krachtig: we luisteren naar de juf en gebruiken een stille vinger (zei likkepot)
3. Verantwoordelijk: we zorgen goed voor de school en al haar materialen (zei langejan)
4. Hoffelijk: in de gang zijn we rustig (zei ringeling)
5. Moedig: we zijn lief voor de natuur en onze omgeving (zei het kleine ding)

Om dat te bereiken werken we samen aan de principes zoals deze in het pestprotocol vermeld staan:

- o Wij zijn te vertrouwen
- o We helpen elkaar
- o Niemand speelt de baas
- o Niemand lacht uit
- o Ieder neemt verantwoordelijkheid

Zo werken we samen aan een positief schoolklimaat waarin kinderen met plezier kunnen leren.

Bij conflicten tussen kinderen hanteert de school een oplossingsgerichte aanpak. We zoeken altijd een oplossing die alle partijen zoveel mogelijk recht doet. Het pestprotocol van de school wordt hierbij, indien van toepassing, ook gehanteerd. We hanteren als uitgangspunt dat kinderen zich niet willen misdragen. Maar het kan door omstandigheden ook wel eens misgaan.

Samenwerking met ouders

In de nieuwsbrief en wordt hier veelvuldig op terug gekomen. In de afspraken die vastgelegd zijn in ons document WIE, WAT, HOE & WAAR staat gewenst gedrag centraal. We hanteren daarvoor de volgende uitgangspunten:

o In onze school stellen we respect voor elkaar centraal. Iedereen heeft het recht zichzelf te zijn, zolang de grenzen van de ander worden gerespecteerd, en zich te midden van anderen veilig te voelen.

o We zoeken samen naar de grenzen van wat we wel en niet acceptabel vinden en maken daarover duidelijke afspraken. Daartoe hebben we een aantal protocollen vastgesteld. Een aantal daarvan op zijn door de RVKO aangereikt en op te vragen op school.

o Wij helpen elkaar om ons aan de afspraken te houden en spreken elkaar erop aan als dat niet lukt. Zo creëren we met elkaar een veilige leeromgeving. Met name de maatregelen zoals door het RIVM neergelegd i.v.m. COVID-19 zijn van groot belang om samen te handhaven!

Het naleven van de omgangsregels is de verantwoordelijkheid van de gehele schoolgemeenschap: kinderen, ouders, leerkrachten en overige medewerkers.

Onze Waldorfschool hanteert daarnaast een aantal simpele huisregels:

o we dragen met elkaar zorg voor de gemaakte afspraken zoals deze in de WIE,WAT,

WAAR & HOE

o we spreken elkaar 'zorgvuldig' aan op de gemaakte afspraken

o we spreken 'met' elkaar en niet 'over' elkaar: en maken indien nodig een afspraak met degene die het betreft

o we bespreken volwassen zaken niet 'over' de hoofden van onze kinderen maar maken ook daarvoor apart een afspraak met de betreffende persoon

o we zijn zorgvuldig met materialen en ruimen onze eigen spullen op o we houden met elkaar het gebouw en de omliggende (buiten)ruimtes zo schoon mogelijk

o omdat we een rookvrije zone zijn en 'goed voorbeeld goed doet volgen': willen wij dit van de parkeerplaats tot in de school graag uitdragen

Zorg of een klacht

Iedereen heeft het recht zichzelf te zijn en zich te midden van anderen veilig te voelen. Een veilige omgeving maken we samen. Het is onze ambitie om met leerlingen, ouders én leerkrachten gezamenlijk de verantwoordelijkheid te nemen voor een veilige omgeving. Dit vraagt om vroegtijdige signalering door goed te luisteren naar wat er speelt en de open dialoog met én tussen leerlingen, ouders en leraren. Wij helpen elkaar om ons aan de afspraken te houden en spreken elkaar erop aan als dat niet lukt. Zo creëren we met elkaar een veilige leeromgeving. Het naleven van de omgangsregels is de verantwoordelijkheid van de gehele schoolgemeenschap: kinderen, ouders, leerkrachten en overige medewerkers. We zetten daartoe in op het versterken van het onderling vertrouwen en het besef dat het goed is elkaar te helpen. Binnen dat kader speelt niemand de baas, moedigt niemand ongewenst gedrag aan en nemen de kinderen verantwoordelijkheid. Duidelijk wordt gesteld dat de leerlingen t.o.v. elkaar niet de baas zijn. De leerkracht is dat op school (het gezag) en de ouders zijn dat thuis.

Wanneer ouders een zorg hebben of een klacht dan mag dat, maar dan wel via de juiste weg. Onvrede kan altijd voorkomen maar dient eerst besproken te worden met de direct betrokkenen. Het is hierbij van belang dat er op een vooraf bepaald moment, op respectvolle wijze met elkaar gecommuniceerd wordt. Een belangrijk uitgangspunt is hierbij dat we met elkaar spreken en niet over elkaar. Het kan echter wel eens voorkomen dat de onvrede blijft en u er niet uit komt met de direct betrokkene.

Er zijn verschillende soorten zorgen/klachten:

- a) klachten van organisatorische aard
- b) klachten van onderwijskundige aard
- c) klachten over veiligheid of intimidatie

Klachten van organisatorische aard horen bij de schoolleider. Klachten van onderwijskundige- of pedagogische aard horen in eerste instantie bij de leerkracht en/of de IB-er. Indien u er samen niet uitkomt, dan kunt u samen de schoolleider in het vraagstuk betrekken. Klachten over schoolveiligheid of intimidatie kunt u kenbaar maken bij de de externe vertrouwenspersoon. De leidinggevende, bovenschoolsmanager en de externe vertrouwenspersoon kunnen u begeleiden in de klachtenroute. Zij zullen niet bemiddelen, maar naast u gaan staan en volgen of het proces van de klacht goed verloopt.

Wanneer er sprake is van een zorg of klacht: stem je dus altijd eerst af op de feiten door:

1. de leraar aan te spreken en de zorg op feiten te checken, als dat niet werkt (om welke reden dan ook?) is het zinvol om:

2. het onderwerp bespreken via de IB-er die, m.n. als het om een leerling gaat, daarin een bemiddelende rol kan spelen: werkt dat niet: 3. maak dan een afspraak met de schoolleider

Check bij de betreffende persoon (b.v. uw kind vertelt iets over de leraar wat u bevreemd) op feiten; onderschat de werking van gedachten(vormen), aannames en verhalen niet. Neem als uitgangspunt in een gesprek altijd dat voor ogen waar je met elkaar op uit bent dat is zonder uitzondering het welzijn van het kind. Zoek met elkaar naar wegen om daarin afstemming te vinden en benoem wat je daarbij-daarvoor nodig hebt?!

Bereikbaarheid van verschillende verantwoordelijkheden & rollen

Veiligheidscoördinator/aanspreekpersoon pesten Guusje Oosterom
Veiligheidscoördinator@waldorfschoolnesselande.nl

Anti-pestcoördinator

Ellen Westerbeek & Lauri Jonsthovel Anti-pestcoördinator@waldorfschoolnesselande.nl
Regenboog coördinator Ellen Westerbeek & Matthias Burghoff
Regenboogtraining@waldorfschoolnesselande.nl

Vertrouwenspersoon RVKO R.W. (Reinier) Verhoeven en (Debra) Young | tel: 010-4537506 | e-mail: loketrechtsbescherming@rvko.nl

De RVKO is aangesloten bij de landelijke Geschillencommissie Bijzonder Onderwijs (GCBO):
Postbus 82324
2508 EH Den Haag
Tel. 070 386 16 97 Website www.gcbo.nl
e-mail: info@gcbo.nl

Burgerschap

Wij onderschrijven 'artikel 8 in de wet Primair Onderwijs' waarin staat dat het onderwijs mede gericht is op de bevordering van actief burgerschap en sociale cohesie. Leerlingen worden op school voorbereid op deelname aan de maatschappij.

Er zijn verschillende manieren waarop scholen de opdracht tot bevordering van burgerschap kunnen invullen. De basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit die ten grondslag liggen aan onze democratie zijn diep verankerd in het vrijeschoolonderwijs. Burgerschap heeft veel raakvlakken met sociale veiligheid. Voor meer inzicht in hoe de Waldorfschool vormgeeft aan burgerschap verwijzen wij u naar het Burgerschapsplan van de school.

Hoofdstuk 4: Signaleren en effectief handelen bij signalen van grensoverschrijdend gedrag

Op zoveel mogelijke manieren zetten we preventieve maatregelen in om een positief en pedagogisch klimaat neer te zetten binnen onze klassen, op onze school en in onze schoolgemeenschap (leerlingen-leerkrachten-ouders). Als de sociale veiligheid ondanks de preventieve maatregelen in het geding is moet er adequaat worden gereageerd.

Het tijdig signaleren, begrenzen en aanpakken van grensoverschrijdend gedrag zorgt ervoor dat situaties niet escaleren en de gevolgen voor slachtoffers zo veel mogelijk beperkt worden. Op het moment dat duidelijk is dat leerlingen gedrag vertonen dat op school niet getolereerd wordt, heeft een leerkracht, maar ook elke andere schoolmedewerker de taak in actie te komen. Welke actie volgt hangt af van de afspraken die hierover zijn in de school. In het veiligheidsplan van de RVKO staan protocollen die gevolgd dienen te worden.

Een protocol beschrijft de te volgen procedure, stuurt de beslissingen van een medewerker en geeft voor een specifieke situatie aan wie actie neemt, wat hij doet en op welke manier.

Het is een concreet handelingsplan gebaseerd op de visie van de school.

Medewerkers wegen voortdurend af of gedrag van leerlingen nog toelaatbaar is, of een grens overschrijdt.

De protocollen/plannen die de Waldorfschool kent zijn de volgende:

- o Pestprotocol
- o Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling
- o 'Wie-wat-hoe en waar' voor de ouders
- o Informatieplicht bij gescheiden ouders
- o Het verstrekken van medicijnen op verzoek.
- o Schorsing en verwijderen
- o Richtlijnen hoe te handelen bij een calamiteit t.g.v. het toedienen van medicijnen
- o Klachtenregeling voor basisscholen
- o JOP evaluatierapport (BHV-documentatie)

o Ontruimingsplannen

o Burgerschapsplan

Bovenstaande protocollen/plannen zijn op te vragen bij directie. Bij schorsen en verwijderen volgt de school het protocol dat staat beschreven in het directieadvademecum van de RVKO.

Omgaan met agressie en geweld

Bij incidenten waarbij sprake is van agressie en/of geweld door leerlingen, ouders of anderen wordt altijd de directie ingeschakeld. De veiligheid van de kinderen, ouders en teamleden staat altijd voorop.

We vinden het belangrijk om met alle betrokkenen in gesprek te gaan en om zowel het incident zelf als de onderliggende oorzaken heel serieus te nemen. Wanneer het een incident betreft van agressie en/of geweld door kinderen worden altijd zo spoedig mogelijk ook de ouders, zowel van de agressor als van het "slachtoffer", bij het proces betrokken. De stappen uit het gedragsprotocol worden doorlopen.

Wanneer de school vermoedens heeft van huiselijk geweld dan hanteren we een document,

"plan van aandacht bij vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling." De Meldcode is hierin opgenomen. Het ingang zetten van de Meldcode gaat altijd in overleg met de aandachtsfunctionaris.

Omgaan met seksuele intimidatie en seksueel misbruik

Het is in de wet vastgelegd dat schoolbesturen een aangifteplicht en personeelsleden een meldplicht hebben waar het gaat om strafbare vormen van seksuele intimidatie en seksueel misbruik.

Schoolbesturen die vermoeden dat er sprake is van een vorm van ontucht van een medewerker met een minderjarige leerling moeten contact opnemen met een vertrouwensinspecteur. Als uit overleg met deze vertrouwensinspecteur blijkt dat het een redelijk vermoeden betreft moet het schoolbestuur aangifte doen bij justitie. Voorafgaand aan de aangifte, moet de school aan de ouders van de betreffende leerling en aan de mogelijke dader melden dat tot aangifte wordt overgegaan. Een personeelslid dat weet heeft van een seksueel misdrijf heeft een meldingsplicht richting het schoolbestuur. Bovenstaande wordt verder toegelicht in de brochure "Seksueel misbruik en seksuele intimidatie in het onderwijs: meldplicht en aangifteplicht" die gedownload kan worden op de site www.huiselijkgeweld.nl van het ministerie.

Bij een vermoeden van seksuele intimidatie of seksueel misbruik in de thuissituatie van een leerling, wordt de aandacht functionaris ingeschakeld en gaat de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling van kracht.

Als leerkrachten informatie hebben ontvangen over intimidatie of misbruik, mag de leerkracht deze niet voor zich houden maar wordt dit gemeld aan de juiste persoon die vervolgstappen kan gaan ondernemen (directie, bouwcoördinator, intern begeleider, aandacht functionaris, coördinator sociale veiligheid). Vooraf moet de leerkracht dit ook vertellen aan degene van wie hij/zij de informatie heeft gekregen, bijvoorbeeld de leerling. Voor het doorgeven van deze informatie is geen toestemming nodig.

Omgaan met racisme en discriminatie

In ons gedragsprotocol wordt discriminatie vermeld. We leven in een land en stad met een multiculturele samenstelling, waarin mensen met verschillende culturele achtergronden, verschillende huidskleuren, verschillende levensovertuigingen, een verschillende seksuele geaardheid en verschillende leefgewoonten met elkaar leven. Dit vraagt van de school aandacht voor deze verschillen en respect zodat een klimaat ontstaat waarin iedereen zichzelf kan zijn, zich veilig en prettig kan voelen en gelijkwaardig is ten opzichte van de ander.

Wanneer kinderen herhaaldelijk en ernstig discriminerend gedrag vertonen, wordt het gedragsprotocol gevolgd.

SISA

Als er zorgen zijn omtrent het welbevinden van een leerling is het uitzetten van een SISA Signaal ook een stap binnen de Meldcode. SISA staat voor signaleren en samenwerken. Het is ook het samenwerkings-instrument sluitende-aanpak. SISA is een computersysteem waarin professionals kunnen signaleren dat zij betrokken zijn bij een kind/jongere van 0 tot 23 jaar. Op deze manier kunnen professionals met elkaar afstemmen om de best mogelijke begeleiding te bieden. De interne begeleider (tevens aandachtsfunctionaris) doet dit in overleg met directie.

In SISA staat geen inhoud en geen dossier, het is alleen een signaal wat wordt uitgezet. Een professional signaleert dat hij of zij betrokken is bij een leerling. Met SISA wordt alleen bijgehouden of er meerdere professionals op hetzelfde moment bij hetzelfde kind, dezelfde jongere of binnen hetzelfde gezin betrokken zijn.

Hoofdstuk 5: De fysieke omgeving

Periodiek wordt er op de Waldorfschool een JOP gesprek gevoerd en een ontruiming geoefend onder begeleiding van CURA. Doel van de JOP gesprekken is het in kaart brengen van de risico's op het gebied van het gebouw.

BHV ontruimingsplan

De school heeft een BHV- ontruimingsplan. Dit plan wordt ieder schooljaar geëvalueerd en aangepast. De evaluatie wordt gedaan in samenwerking met CURA. Zij plannen in samenwerking met de directie van de school, de (on)aangekondigde ontruimingsoefening.

Er vindt minimaal 1 keer per jaar een ontruimingsoefening plaats. De ontruimingsoefening wordt geëvalueerd met betrokkenen.

In het BHV-ontruimingsplan staat:

- Adres van het pand
- De namen en functies van de leden van de ontruimingscommissie
- Aantal aanwezige personen dag/avond en nacht
- Aantal personen met beperkte mobiliteit
- Aanwezige installaties
- Aanwezigheid van gevaarlijke stoffen
- Aanwezigheid van bijzondere ruimten
- Bijzonderheden
- Hoe men moet handelen bij een brandmelding vanuit het gebouw

- Hoe te handelen bij het ontdekken van een brand • Welke stappen er vervolgens moeten worden genomen.
- Hoe te ontruimen
- Waar te verzamelen

De gebouwen

De school is gehuisvest in noodgebouwen. Mochten er gebreken zijn wordt contact gelegd met Jan Snel. De eigenaar van het noodgebouw. Zij reageren altijd snel en adequaat.

EHBO en BHV

De coördinatie van de BHV is in handen van directie. Ongevallen in en om de school worden door leerkrachten genoteerd in een ongevallenregistratie. Deze ligt ter inzage in school.

Bedrijfshulpverleners (BHV-ers), zijn de personen die ten aanzien van de

bedrijfshulpverlening taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden hebben. Deze zijn schriftelijk vastgelegd. De BHV-ers zijn gecertificeerd en onderhouden hun deskundigheid door het volgen van herhalingscursussen. De school heeft vanaf schooljaar 22-23, vier bhv-ers. BHV-ers zijn belast met minimaal de hieronder vermelde taken:

- o Het verlenen van eerste hulp bij ongevallen;
- o Het beperken en het bestrijden van brand en het beperken van de gevolgen van ongevallen;
- o Het in noodsituaties alarmeren en evacueren van alle werknemers en andere personen in het bedrijf of de inrichting;
- o Het voorbereiden van kinderen, personeel en aanwezigen op mogelijke calamiteiten door middel van ontruimingsoefening en ze te voorzien van informatie.

Hoofdstuk 6: Samenwerking

Samenwerking met ouders

Ouders, leerlingen en personeel zijn samen verantwoordelijk voor het pedagogisch klimaat. Daarom is het goed als zij betrokken worden bij het sociaal veiligheidsplan. De relaties binnen de school worden sterker als er duidelijke afspraken over onderlinge communicatie zijn en er bij ouders commitment is met het beleid van de school.

De school kent een actieve MR. Sociale veiligheid is een gespreksonderwerp op de agenda. De school probeert laagdrempelig te zijn richting ouders. Er zijn diverse momenten in het jaar gepland waarop ouders de leerkrachten kunnen spreken.

Externe samenwerking

In kader van sociale veiligheid schakelt de school, in haar ketenverantwoordelijkheid, ook externe partijen en functies in:

Schoolcontactpersoon PPO Rotterdam

Vanuit PPO Rotterdam hebben we op school ondersteuning van de schoolcontactpersoon (SCP). Zij komt iedere week een dag en kan intern begeleider en leerkrachten adviseren m.b.t. de zorg aan de individuele leerling. De zorg krijgt richting in overleg met de opdrachtgever (de directie in samenspraak met de IB). Observatie van een leerling is alleen mogelijk met toestemming van ouders.

PPO Rotterdam wil passende ondersteuning bieden aan de Rotterdamse kinderen, hun leerkrachten en de basisscholen. Dat doet PPO door arrangementen aan te bieden die de kinderen vooruit helpen, door leerkrachten te professionaliseren en door scholen te ondersteunen bij hun verantwoordelijkheden in het kader van de Wet passend onderwijs. In PPO-netwerkbijeenkomsten zorgen we ervoor dat alle onderwijs- en zorgpartners in de wijk samenkomen en van elkaar blijven leren.

Contacten met hulpverleners Multi Disciplinair Overleg (MDO)

Dit overleg is onderdeel van de zorgstructuur van de school en is een schakel naar de bovenschoolse leerlingenzorg en de jeugdhulpverlening. o Doel: Hulpvragen bespreken rond leerlingen en/of gezinnen waar wij ons zorgen over maken (signalen uit besprekingen van directie en intern begeleider met groepsleerkrachten).

o Frequentie: 1 keer per 6 weken. Gepland aan het begin van het schooljaar en vastgelegd in de jaarplanning.

o Deelnemers: Schoolmaatschappelijk werk vanuit MDR, Jeugdverpleegkundige vanuit het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) en de Intern begeleiders van Het Tangram,

Schoolcontactpersoon PPO o Voorbereiding: Intern begeleider o Verslaglegging: Intern begeleider

Overleg met SMW, CJG en andere instanties

De directie en de intern begeleider hebben regelmatig contact met SMW, mensen vanuit het CJG, logopedist, fysiotherapeut en incidenteel met stichting Mee.

De schoolarts kan de leerling oproepen voor een medisch onderzoek. Relevante medische gegevens worden door de schoolarts doorgegeven aan het zorgteam.

Ambulante begeleider vanuit PPO

Ambulante begeleiding kan bestaan uit gesprekken, observaties en/of een klein didactisch onderzoek. Op basis van de uitkomsten worden met de school mogelijke veranderingen in de (ortho-) didactische en (ortho-) pedagogische aanpak besproken. De nieuwe aanpak wordt naar verloop van tijd geëvalueerd en wanneer nodig aangepast. Ook ouders kunnen advies krijgen van een ambulante begeleider. Dit gaat vaak over de noodzaak van logopedie, nader onderzoek enzovoort.

Er bestaan twee vormen:

1. Preventieve ambulante begeleiding
2. Ambulante begeleiding

Preventie ambulante begeleiding

Preventieve ambulante begeleiding is een kortdurend (consultatief) begeleidingstraject van 1 a 2 begeleidingsmomenten bij enkelvoudige vragen. Deze vorm valt binnen de basisondersteuning.

Bij preventieve ambulante begeleiding staan de onderwijsbehoeften van de leerling en de ondersteuningsbehoeften van de leerkracht en/of de school centraal. De begeleiding kan betrekking hebben op: didactiek, spraak/taalontwikkeling, het jonge kind de sociaal emotionele ontwikkeling, gedrag (waaronder werkhoudingsproblemen) en hoogbegaafdheid.

Ambulante begeleiding

Bij ambulante begeleiding gaat het om langer durende (al dan niet geprotocolleerde) begeleidingstrajecten bij complexere vragen met betrekking tot de handelingsverlegenheid van de school bij de onderwijsbehoefte van de leerling. Deze vorm van ambulante begeleiding valt onder extra ondersteuning.

Leerplicht

Vanuit de gemeente heeft de school een vaste leerplichtambtenaar waar regelmatig contact/overleg mee is rondom verlof/absentie van leerlingen.

Overige partners

Overige partners	
Samenwerkingsverband PO (ib netwerken)	Ja
SBO	Ja
V(SO) Rec 1,2,3,4	Ja
Ouders	Ja
Wijksamenwerkingsverband	Ja, Brede school Nesselande
Wijkteam	Ja
Lokale overheid	Nee
Bureau Jeugdzorg	Ja
Centrum Jeugd en Gezin	Ja
GGZ	Ja, waar nodig
Leerplicht	Ja
Buurtregisseur, politie	Ja, waar nodig
Club en buurthuiswerk	Ja
Logopedie	Ja
Fysiotherapie/Cesartherapie	Ja
Buitenschoolse opvang	Ja

Hoofdstuk 7: Nascholing en training

Voor leerkrachten en directie is er binnen het RVKO een budget vastgesteld voor nascholing. De invulling hiervan wordt zowel door directie als door de leerkrachten gekozen maar, moet in eerste instantie wel aansluiten bij de aandachtspunten, speerpunten en/of wensen van de school.

De Waldorfschool investeert doorgaans voornamelijk in trainingen en nascholing gericht op sociale veiligheid, deskundigheidsbevordering, duurzame inzetbaarheid, competentievergroting en vrijeschool specifieke inhoudelijke onderwerpen, welke doorgaans naadloos op elkaar aansluiten.

De specifieke invulling ervan wordt ieder jaar in het jaarplan beschreven. De MR stent hier jaarlijks mee in. Het jaarplan is op te vragen bij de directie.

In 2022-2023 wordt de ib-er opgeleid tot aandachtsfunctionaris. Deze taak is eerder in dit document toegelicht.

In het schooljaar 2022-2023 hebben alle leerkrachten van de RVKO een onlinecursus gevolgd met betrekking tot de Meldcode, signaleren kindermishandeling en SISA (Augeon Academy).

De aandachtsfunctionaris is verantwoordelijk voor het levend houden van de Meldcode en brengen dit gedurende het jaar regelmatig onder de aandacht.